Utgitt av Norad
okt. 2005

SØRØST-ASIA:

Vietnams gründere viser vei

Private gründere spiller en stadig viktigere rolle i Vietnams økonomi. Det sørøstasiatiske landet har hatt en årlig økonomisk vekst på seks-sju prosent det siste tiåret. Samtidig er fattigdommen i landet blitt halvert.

Side 20-21

FOTO: KHAM/REUTERS/SCANPIX

OVERTRO:

Titusener opplever hekse-hets i Afrika

Side 14-15

bistandsaktuelt

fagblad om utviklingssamarbeid · nr. 7 · 2005

TEMA: REGJERINGSSKIFTET
Side 4-5-6-7-8-9

Hett tips som ny minister
Side 4-5

Bransjen krever økt bistand
Side 4-5

Stort intervju med Frafjord Johnson
Side 6-7

– Ny minister må ha mer realistisk språk
Side 8-9

Slik er politikerspråket
Side 8-9

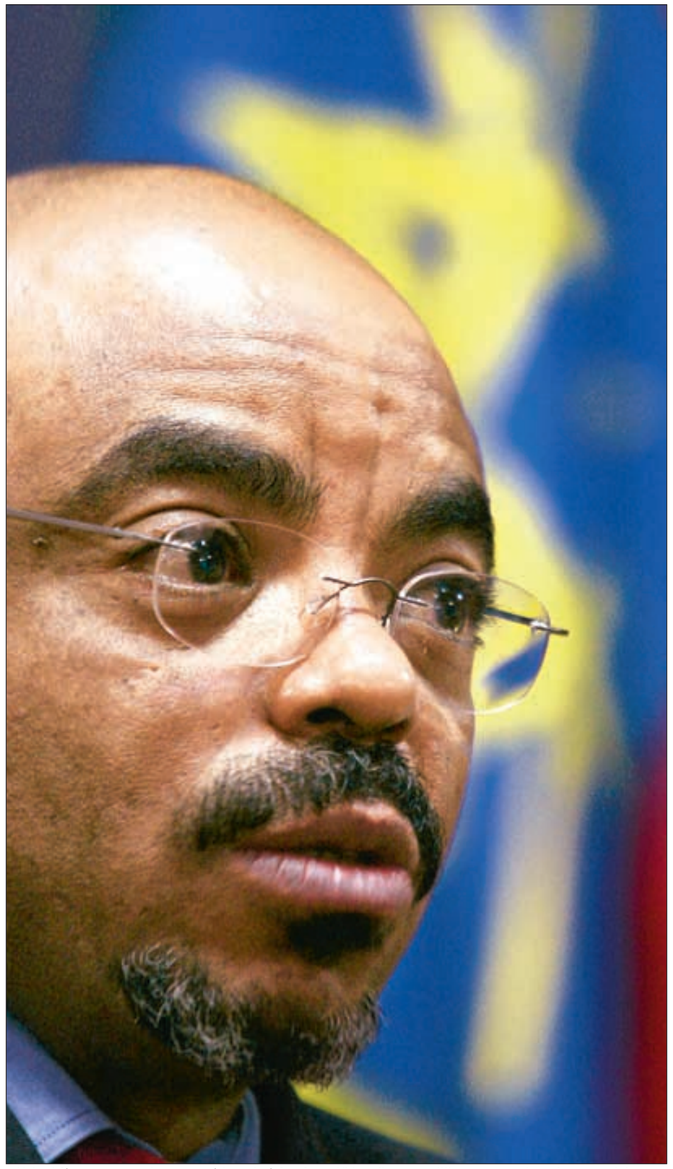

– Hvis vi får ressursene vi trenger, så kan vi gå fort fram. Vi kan flytte to millioner mennesker, sier statsminister **Meles Zenawi**. Men giverne frykter konsekvensene for de som skal flytte – selv om det skal være «frivillig».

FOTO: SCANPIX/AFP PHOTO/MARCO LONGARI

Vil flytte 2,2 mill. mennesker

Gigant-plan for sultrammede i Etiopia

■ I gjennomsnitt opplever fem millioner mennesker i Etiopia sult hvert år. Nå ønsker Etiopias statsminister Meles Zenawi støtte til et gigant-program for å flytte mennesker fra tørkeutsatte til mer nedbørrike områder.

■ I et intervju med Bistandsaktuelt kritiserer Meles Zenawi bistandsgiverne for manglende støtte til denne delen av hans plan for å bekjempe sulten i landet. – Det virker som enkelte bistandsgivere heller vil gi matvarebistand til mennesker for å få dem til bli boende i tørkeutsatte landsbyer som ikke kan fø dem, sier statsministeren.

■ Meles Zenawi sier også at Norge mer aktivt kunnet støttet det langsiktige arbeidet med å forebygge sult og underernæring framfor å yte nødhjelp.

Side 10-11

B-blad
RETURADRESSE: Bistandsaktuelt, boks 8034 Dep., 0030 Oslo.

Prøv Bistandsaktuelt på nett: www.bistandsaktuelt.no

Gi u-hjelpen til de fattige!

AV KLAUS ENDRESEN

DEBATT

DAGENS GLOBALE U-HJELP til Afrika sør for Sahara er i størrelsesorden fem amerikanske cent per capita per dag. Og u-hjelpen er en forsvinnende liten andel av inntekten i OECD landene. Det er klart for de fleste at dette beløpet må økes signifikant.

Selv et betydelig løft i u-hjelpsbudsjettet er ikke noen belasting på OECD-landenes økonomi. Til sammenligning er fem cent omtrent hva en gjennomsnitts europeer daglig bruker på tyggegummi. Men det er ikke bare u-hjelpens nivå som må forbedres. Det er grunn til å spørre om ikke også måten u-hjelpen blir kanalisert på er moden for en dyptgripende revurdering. Vi har alle lest mange eksempler på feilslåtte u-hjelpsprosjekter. Jeg skal ikke her innlate meg på en diskusjon om hvem som har skylden for hva – en rekke faktorer kan brukes for å forklare hvorfor ting går galt. Men ofte er det svikt i mottagerlandets byråkrati og institusjoner, koplet med svakheter innen kompetanse, premisser eller organisasjon i giverlandets byråkrati som forårsaker fadesene.

De fattige, som bøndene fra Bangladesh, bør få bistandspengene direkte i egen lomme. I dag går for mye av pengene til adminstrasjon og dyre konsulente, mener artikkelforfatteren. FOTO: G.M.B AKASH/DRIK

«U-HJELPSINDUSTRIEN» har vokst seg stor, og er dyr og ikke alltid så veldig effektiv. Det faktum at u-hjelpen faktisk er såpass liten, og de tiltenkte mottagerne desperat fattige, burde være en ytterligere grunn til å vurdere andre kanaler enn det etablerte «bransjebyråkratiet».

På prosjektnivå brukes ofte (minst) 15-25% av u-hjelpsbudsjettet i ren administrasjon. I tillegg kommer vesentlige kostnader for å drive donor organisasjonenes hovedkontorer, reisevirksomhet rundt i verden (ofte på business class, må vite), deltagelse i internasjonale konferanser, og så videre.

Meghnad Desai ved London School of Economics har foreslått at i stedet for å yte 50 milliarder dollar i «overseas development aid» burde man spore opp de fattige, og gi dem en dollar hver i uken fordi det ville være en mer effektiv måte å bekjempe fattigdom enn noe annet tiltak. Den engelske økonomen Joseph Hanlon følger opp resonnementet, og viser til eksempler fra Mosambik hvor penger ble betalt direkte til demobiliserte soldater (fra borgerkrigen) og til ofre for flomkatastrofer. I begge tilfeller fant man at den lokale økonomien ble stimulert, og man oppnådde positive utviklingsmessige effekter selv om beløpet til soldatene var kun syv dollar per måned (og gjennomsnittshusholdningen

debatt

bestod av 7.5 personer). Kun fem prosent av totalbudsjettet for pengene til soldatene ble brukt til administrasjon og organisasjon – resten gikk direkte til mottagerne.

I 1997 ETABLERTE MEXICO det såkalte «Progresa» -programmet, som har som formål å øke utdannelsesnivået, redusere barnearbeid, samt forbedre helse og ernæringsforholdene blant fattige.

Myndighetene sender månedlig en sjekk til mødrene i landsbyene. De får 10 dollar per barn hvis deres barn går regelmessig på barneskolen (og 35 dollar på «ungdomsskolen»). Familiene får også støtte til mat og medisiner. Man valgte ut 320 tilfeldige landsbyer på forsøksbasis.

Evalueringer viser at programmet virker svært godt. Barna i forsøkslandsbyene har mye bedre skolegang, og det er signifikant mindre barnearbeid enn i de andre landsbyene. Det viser seg at Progresa er en mye mer effektiv måte å bedre utdannelsessituasjonen på enn å bruke pengene til å bygge nye skoler.

I stedet for å yte 50 milliarder dollar i bistand burde man spore opp de fattige, og gi dem en dollar hver i uken.

Også andre eksempler styrker argumentet for å overføre u-hjelpen direkte til mottager. HelpAge International har utgitt en rapport om et «social pensions programme» i Asia og Latin-Amerika, hvor man fant at små men regulære utbetalinger til pensjonister hadde en rekke positive effekter som bl.a. forbedret skolegang for barn, bedrede helse og sosiale forhold, mer «good governance» og økt «accountability», og lokal vekst i antall arbeidsplasser og sysselsetting.

MED ANDRE ORD vil man både kunne redusere kostnaden for å drive u-hjelp samtidig som man øker sannsynligheten for at midlene når frem til dem de er tiltenkt. En stor del av midlene vil antageligvis også bli benyttet til de mest påtrengende formål som helse, økt jordbruk, bedret utdannelse og vannforsyning. Som f. eks ECON-økonomene Brandtzæg og Andersen skriver i Dagens Næringsliv 15.8.2005 er en del av norsk bistand symptom-orientert, mens den i stedet burde fokusere mer på underliggende problemer. De skriver riktig nok om utvikingen i privat sektor. Men det burde være like aktuelt å adressere de fundamentale u-hjelpsbehovene fra bunnen av hos den enkelte afrikaner som å arbeide på makronivå – spesielt siden makrotilnærmingen har katastrofalt få gode resultater å vise til. Hvis jeg var en fattig afrikaner har jeg på følelsen av at jeg heller ville prioritere å få norsk bistand i egen lomme enn å se den bli brukt i et ineffektivt byråkrati eller til internasjonale konferanser.

Klaus Endresen jobber som privat rådgiver innenfor energisektoren i Vest-Afrika.

Følg bistandsdebatten på nett!

www.bistandsaktuelt.no. På våre nettsider finner du blant annet:

De Sotos enkle verden

AV AKSEL NÆRSTAD, INFORMASJONSANSVARLIG I UTVIKLINGSFONDET

Nærstad er kritisk til den peruanske økonomen Hernando de Sotos analyser. Han mener De Soto forenkler virkeligheten og overser fakta som ikke passer inn i hans modeller.

Verdenssamfunnet og tamiltigrene

AV KRISTIAN STOKKE. PROFESSOR I SAMFUNNSGEOGRAFI, UNIVERSITETET I OSLO

Tamiltigrene er ikke en monolittisk organisasjon, men har ulike enheter. For å oppnå en vellykket fredsprosess må de internasjonale aktørene ta hensyn til dette og bruke differensierte virkemidler overfor tamiltigrene, skriver Stokke.

bistands aktuelt
Fagblad om utviklingssamarbeid
nr. 7/05 – 8. årgang

Fagbladets redaksjon arbeider i henhold til pressens Vær Varsom-plakat.

Ansvarlig redaktør:
Jon Bech

Redaktør:
Gunnar Zachrisen
gz@norad.no

Journalister:
Liv R. Bjergene (perm.)
Tone Bratteli
tbr@norad.no
Ellen Hofsvang
ellenhofsvang@online.no
Synnøve Aspelund
syas@norad.no
Tor Aksel Bolle
toab@norad.no
Elisabeth Salvesen
elsa@norad.no

Redaksjonsråd:
Dag Aarnes
Veslemøy Salvesen
Arnfinn Nygaard
Bente Herstad

Internett:
www.bistandsaktuelt.no

Postadresse:
Boks 8034 Dep., 0030 Oslo

Kontoradresse:
Ruseløkkv. 26 (6. etg.)

Telefon sentralbord:
22 24 20 30

Telefon redaksjon:
22 24 20 40 - 22 24 05 72

E-post redaksjon:
gz@norad.no

Telefon annonser:
22 24 20 40 – 22 24 05 72

E-post annonser:
gz@norad.no

Design / produksjon:
Odyssé reklamebyrå/
Akela grafisk design,
Fred Isaksen, Larvik #6332

Trykk:
Nr1 Trykk as

Abonnement:
Bistandsaktuelt, Norad,
Boks 8034 Dep., 0030 Oslo.
Telefon: 22 24 20 59.
E-post: adr-ba@norad.no

Abonnement kan også tegnes via internett:
www.bistandsaktuelt.no
Abonnementet er gratis.

Artikler i Bistandsaktuelt uttrykker ikke nødvendigvis et offisielt syn.

Utgiver:
Norad

ISSN 1501-0201

Redaksjonen avsluttet:
Tirsdag 27. september 2005

Opplag – denne utgaven:
14 500 eksemplarer

MÅNEDENS SITAT:

«De rikeste er sjenerøse med å sette mål, men sparsommelige med å oppfylle dem.

Indias statsminister, Manmohan Singh, under sin tale til FNs toppmøte. Dagsavisen, 16. september 2005.

LEDER

Afrika i våre hjerter

FNs siste Human Development Index ble nylig offentliggjort. Levekårsindeksen viser at 38 av verdens 50 fattigste land befinner seg i Afrika sør for Sahara. Områdets samlede brutto nasjonalprodukt ligger om lag på høyde med Belgias.

Mange er overbevist om at økt bistand og gjeldslette er nøkkelen til å trekke Afrika ut av fattigdommen. Både på det hjemlige plan og internasjonalt er det kommet tilsagn om betydelig økt bistand til Afrika, senest på FN-toppmøtet i New York i forrige måned. Bondevik-regjeringen lovet under valgkampen at Norge innen utgangen av neste stortingsperiode skal gi 65 prosent av bistanden til Afrika. G8-landene har som mål å doble bistanden til Afrika innen 2010.

Men er bistand i seg selv nok? I løpet av de siste 50 årene har Afrika sør for Sahara mottatt over 6200 milliarder kroner i bistand. Dette tilsvarer mer enn 30.000 kroner pr. person. Likevel er mange afrikanske land i dag fattigere enn de var ved uavhengigheten. Tanzania, som har vært en av de største mottakere av internasjonal bistand, ligger på 164. plass av 177 land på FNs Human Development Index.

Det er ikke gitt at bistand i seg selv bidrar til økonomisk vekst. Det må også erkjennes at mye av bistanden til afrikanske land har vært mislykket eller havnet i lommene på ledere som har vært opptatt av å berike seg selv. Forslagene om gjeldslette kan komme til å belønne land som aldri har strebet etter å bli kvitt gjelden. Enkelte kritiske røster, som president Thabo Mbekis bror Moeletsi Mbeki, har tatt til orde for at Afrika ikke trenger mer, men mindre bistand.

Afrika fortjener noe mer enn Vestens veldedighet. Skal de afrikanske landene lykkes i å bekjempe fattigdommen, må det finnes løsninger som kan skape varige forbedringer. Dette krever foruten en mer målrettet bistandsinnsats økt markedsadgang, langsiktige investeringer og utvikling av den private sektor. Det er også behov for å bygge opp lokal kapasitet og kompetanse på alle samfunnsområder. Samtidig må afrikanske ledere gjøres mer ansvarlige overfor sine egne innbyggere.

bistandsaktuelt forbeholder seg retten til å lagre og utgi alt stoff i fagbladet i elektronisk form. Redaksjonen forbeholder seg også retten til å forkorte innsendte manuskripter.

På grunn av stor pågang av debattinnlegg, kronikker, reisebrev, o.l. vil mange artikler ikke komme på trykk.

Debattinnlegg honoreres ikke.

USA skaper kaos foran FN-toppmøtet

Vil unngå forpliktelser i kampen mot fattigdom, hevder kritikere

Small forhåpninger til FN-toppmøtet

Organisasjonene stenges ute

Vil sette utvikling først

FAKSIMILE: BISTANDSAKTUELT 6-2005

– Glimt av lys i FN

rett på sak

HVEM: **John W. McArthur**

HVA: Underdirektør i FNs tusenårsprosjekt.

HVOR: Kommenterer utfallet av FN-toppmøtet i New York.

John W. McArthur, underdirektør i FNs tusenårsprosjekt, avviser at FN-toppmøtet ble en fiasko etter sjokket som kom med USA og FN-ambassadør John Boltons bulldoser-diplomati. – Det var noen glimt av lys, sier han.

• ELISABETH SALVESEN

– Det aller viktigste var at det ble enighet på FN-toppmøtet om at tusenårsmålene skal innarbeides i nasjonale fattigdomsstrategier, sier McArthur, underdirektør i FNs tusenårsprosjekt.

John W. McArthur.

FN-rådgiveren opplyser at dette skal skje allerede i 2006.

– Det var en av de prioriterte anbefalingene i rapporten Investing in Development som vi leverte til FNs generalsekretær i januar i år. Nå har vi også fått en forpliktende tidsramme med en frist på bare 15 måneder som omfatter alle land. Det er et meget viktig gjennombrudd, sier McArthur. Canadieren, med bakgrunn fra Center for International Development ved Harvard University, er Jeffrey Sachs «høyre hånd» som nestleder for FNs tusenårsprosjekt.

En bortkastet mulighet? Avisen New York Times kalte FN-toppmøtet «en bortkastet mulighet». Andre har beskrevet møtet som en fiasko med utvannede og uforpliktende gjentakelser fra tidligere møter som G-8 møtet i Gleneagles i sommer og Monterrey-konferansen i 2002, men McArthur mener bildet er mer nyansert.

– På utviklingssiden og når det gjelder tusenårsmålene spesielt, er ikke slutterklæringen fra møtet så aller verst. I ukene rett før FN-møtet var det en livlig debatt om tusenårsmålene overhodet skulle nevnes i sluttdokumentet, og heldigvis ble det jo oppnådd enighet om det. Det var positivt at USAs president George W. Bush erklærte sin støtte til tusenårsmålene så klart i åpningstalen sin.

– *Men det ble ikke lovet noen økning i bistand. Toppmøte-erklæringen gjentar bare målet om å øke bistanden til 0,7 prosent av bruttonasjonalproduktet?*

– Det er riktig at det ikke ble gjort nok fremskritt når det gjelder å øke bistanden. 0,7 prosent er fortsatt bare et mål, og flere land må sette en tidsfrist for når målet skal være oppfylt. Bare 16 av de 22 landene som så langt har forpliktet seg til å øke bistanden, har også satt en konkret tidsfrist. De som ennå ikke opererer med tidsfrist, står dessuten for over halvparten av medlemslandenes bruttonasjonalprodukt. Det er Australia, Canada, New Zealand, Sveits, Japan og USA.

Norge ligger jo allerede over 0,7-prosenten, mens land som Irland og Finland nå har lovet å fremskynde 0,7-målet.

– Det er fortsatt et stort ressursgap mellom rike og fattige land. Mange av de fattige landene som er lovet økt bistand fram mot 2015, trenger de pengene umiddelbart. Et lite forsøk på å imøtekomme de mest akutte behovene ligger i det som kalles «Quick Impact Initiatives». Det vil si tiltak som kan gjennomføres i løpet av få år. Dette initiativet fikk også gjennomslag på møtet og omfatter for eksempel distribusjon av malarianett og antimalaria-medisiner.

> **Slutterklæringen fra møtet er ikke så aller verst.**

Oppfølging av løfter. – *Det ble heller ikke enighet om nye mekanismer for å sikre at lovet økonomisk støtte faktisk blir utbetalt?*

– Nei, og vi vil følge opp dette fremover. Noen land har slike mekanismer som for eksempel EU-landene. Mange sjekker undertegnes som kjent uten at pengene noen gang blir utbetalt, men de må i hvert fall undertegnes aller først.

– *Sluttdokumentet har heller ikke mer forpliktende formuleringer enn dokumenter fra tidligere konferanser når det gjelder gjeldslette eller fjerning av handelsbarrierer?*

– Det viktig er at prosessen fra G-8-møtet nå er ført videre og faktisk støttes av alle FNs 191 medlemsland. Gjeldslette-løftene fra Gleneagles ble ønsket velkommen av toppmøtet og tas videre i Verdensbanken og Det internasjonale pengefondet i disse dager. Og WTO-møtet i Hongkong i desember vil avgjøre om det blir endringer i det internasjonale handelsregimet, sier han.

TUSENÅRSPROSJEKTET

Tusenårsprosjektet er et uavhengig, rådgivende organ som ble oppnevnt av FNs generalsekretær i 2002 for å komme med anbefalinger og utarbeide handlingsplaner for FN.

REGJERINGSSKIFTET

Erik Solheim overtar?

Sri Lanka-rådgiver og tidligere SV-leder er heteste tips som ny utviklingsminister

– Vår fremste teori er at Erik Solheim blir utviklingsminister og at han også får ansvar for fred/konfliktløsning og humanitær bistand, sier Jo Stein Moen i kommunikasjonsbyrået Gambit, som har analysert den rødgrønne regjeringen og potensielle nye statsråder.

• SYNNØVE ASPELUND

Gambit Hill&Knowlton er det tredje største PR- og kommunikasjonsbyrået i Norge, og ifølge dem selv det byrået som har størst politisk bredde blant sine rådgivere. Seks av de ansatte, med partipolitisk erfaring fra Ap, SV, Høyre, Krf og Frp, har fulgt årets Stortingsvalg. Ved hjelp av godt politisk kontaktnett, kvalifisert synsing og litt magefølelse har de analysert seg fram til hvem som er de mest sannsynlige statsrådene i den nye regjeringen.

– Dette må tas med alle mulige forbehold, langt på vei dreier det seg om å se inn i glasskula. Når hele tre partier er involvert blir det enda mer komplisert og usikkert – her er det mange x-er og y-er, sier kommunikasjonsrådgiver Jo Stein Moen, som selv har lang fartstid i Arbeiderpartiet, blant annet som rådgiver i den forrige Stoltenberg-regjeringen.

Ministerkabal. Ifølge Moen er det sannsynlig at SV får utviklingsministeren.

– Hvem som blir utviklingsminister er veldig tett knyttet til hvem som blir utenriksminister. Arbeiderpartiet vil nok ta utenriksministerposten og dermed er det naturlig at bistandsfeltet går til et annet parti – selv om mange Ap-folk nok vil føle seg kallet til jobben som utviklingsminister, sier han.

Han peker på at utenrikspolitikken er viktig for SV, og at partiet nok vil være veldig interessert i å ha en statsråd på dette saksområdet. På grunn av NATO-standpunktet og programerklæringer av typen «USAs utenrikspolitikk er i dag den største trusselen mot verdensfreden» blir det vanskelig for SV å få utenriksministeren.

Tidligere SV-leder **Erik Solheim**, også kjent som norsk fredsmekler i Sri Lanka, er det heteste tipset som ny utviklingsminister. Her er han i møte med den srilankesiske opposisjonslederen **Ranil Wickremesinghe** 17. september i år.

FOTO: SCANPIX/AP PHOTO/GEMUNU AMARASINGHE

Tips Erik Solheim. Bistandsdelen er langt mindre kontroversiell – det dreier seg om å forvalte noe det er bred enighet om blant de ulike partiene. Hvis teorien slår til og SV får utviklingsministeren, tror Moen det blir Erik Solheim som skal gestalte denne rollen:

– Utviklingsministeren må være en som står støtt på SVs program, men som ikke er en rød klut i ansiktet på utenriksministeren. Erik Solheim er en erfaren partipolitiker, han har kompetanse og nyttig erfaring som fredsmekler på Sri Lanka og han kjenner Utenriksdepartementet. Dessuten er han godt likt i Arbeiderpartiet.

Og det er ikke bare Moen som tipper på Solheim. Også i bistandsbransjen for øvrig synes Solheim å være et hett navn. Ryktene sier blant annet at den tidligere SV-lederen har en klar ledelse i Norads informasjonsavdelings interne «ministergjettekonkurranse».

Flere oppgaver. Når det gjelder innholdet i jobben tror kommunikasjonsbyrået at noe av det som i dag er utenriksministerens oppgaver vil bli lagt under den nye utviklingsministeren. Først og fremst dreier det seg om fred- og forsoningsarbeid/konfliktløsning og den humanitære innsatsen (nødhjelp).

– Vi tror at bistandsporteføljen blir utvidet, slik at den nye ministeren får mer ansvar. Hilde Frafjord Johnson har brukt sin posisjon til å være fredsmekler i Sudan og en slik rolle kan utvikles videre av Erik Solheim, som også har vært aktiv fredsmekler i en vanskelig konflikt. Det vil overraske meg om en ny regjering ikke utnytter det handlingsrommet som Frafjord Johnson har vist at ligger i denne statsrådsposten, sier Moen.

– Dette er i høyeste grad en tung post. Se bare på hvordan utviklingsministeren er budsjettvinner hvert år – få andre statsråder får like store økninger på sine budsjetter.

At de rødgrønne partiene lenge har tenkt på utformingen av utenrikspolitikken kom klart fram i fjor sommer, da Dagbladet skrev om den såkalte «Majorstuakanalen». Ni sentrale personer med tilnytning til de tre partiene hadde møter hjemme hos Stein Tønnesson – SV-sympatisør og PRIO-direktør (Institutt for fredsforskning) – på Majorstua. Der diskuterte de en felles utenrikspolitisk plattform for en eventuell rødgrønn regjering.

> **Erik Solheim har erfaring som fredsmekler og han kjenner Utenriksdepartementet. Dessuten er han godt likt i Arbeiderpartiet.**
>
> **Jo Stein Moen**, analytiker og kommunikasjonsrådgiver .

Andre kandidater. Stein Tønnesson kan også være et aktuelt navn hvis SV skal finne utviklingsminister. Andre internasjonalt orienterte SV-ere er partisekretær Bård Vegar Solhjell og tidligere vararepresentant og nåværende assisterende sekretariatsleder på Stortinget Lisbet Rugtvedt. Men Moen tror ikke de når opp:

– Siden det er første gang partiet sitter i regjering, og de bare får 4-5 statsråder, blir det viktig å velge tunge partifolk. Solhjell og Rugtvedt er kanskje mer statssekretær-emner i denne omgang.

Sigbjørn Gjelsvik, tidligere Nei til EU-leder, nevnes som et sterkt «internasjonalt kort» i Senterpartiet. Sp-leder Åslaug Haga har selv bred utenrikserfaring, men partiet vil nok prioritere andre områder som kommunal- og næringsdepartementene for sine kommende 3-4 statsråder.

Mann for andre gang? I Arbeiderpartiet finnes mange aktuelle kandidater, som Raymond Johansen (generalsekretær i Flyktninghjelpen med bakgrunn fra både Ap og SV), Jonas Gahr Støre (generalsekretær i Røde Kors) og Espen Barth Eide (NUPI-forsker).

De to sistnevnte er kanskje mer aktuelle til jobben som utenriksminister, selv om Jo Stein Moen holder en knapp på at den posten går til FN-toppen Jan Egeland.

Anniken Huitfeldt og Turid Birkeland er potensielle utviklingsministre på kvinnesiden i Ap. Men det heteste stalltipset er altså at Norge vil få en mannlig utviklingsminister – for andre gang i historien.

TIDLIGERE BISTANDSMINISTRE*

Reidun Brusletten (KrF),	1983-86
Vesla Vetlesen (Ap),	1986-88
Kirsti Kolle Grøndahl (Ap),	1988-89
Tom Vraalsen (Sp),	1989-90
Grete Faremo (Ap),	1990-92
Kari Nordheim-Larsen (Ap),	1992-97
Hilde Frafjord Johnson (KrF),	1997-2000
Anne Kristin Sydnes (Ap),	2000-01
Hilde Frafjord Johnson (KrF),	2001-05

**) Tittelen på ministerposten har variert fra bistandsminister via menneskerettighets- og utviklingsminister til dagens utviklingsminister.*

DETTE MENER DE RØDGRØNNE:

Det var bred enighet i Stortinget om mye av utviklingspolitikken da stortingsmelding 35. «Felles kamp mot fattigdom» ble behandlet i januar, men på enkelte punkter skilte de to blokkene lag. Her er noen av merknadene fra de kommende regjeringspartiene:

■ **Sikkerhet og utvikling:** Ap/SV/Sp vil ha en grundigere analyse av de nye sikkerhetspolitiske utfordringene av betydning for utviklingspolitikken, og en analyse av de strukturelle, underliggende årsakene til fattigdom.

■ **Internasjonal utviklingsskatt:** Ap/SV/Sp mener det må finnes fram til nye, globale finansieringskilder og omfordelingsmekanismer, og viser til forslagene om tobinskatt, karbonskatt og skatt på våpenhandel. De ville be regjeringen utrede alternative former for global beskatning til inntekt for FN.

■ **Ikke konsensus:** Ap/SV/Sp mener det ikke hersker full konsensus om fattigdomsanalysen. De viser til den omfattende kritikken mot koordinering og harmonisering i regi av Verdensbanken og IMF, og mener det er reelle politiske og økonomiske interessemotsetninger knyttet til utviklingspolitikken.

■ **Multilaterale organisasjoner:** Ap/SV/Sp mener det er behov for en klarere rolledeling mellom FN og Verdensbanken, med FN som normgiver og premissleverandør. SV og Sp vil også ha en tydeligere politisk styring og sammenheng mellom politikken i FN, IMF og Verdensbanken, og er skeptiske til at Norges Bank representerer Norge i IMF-sammenheng.

■ **Miljø:** Ap/SV/Sp mener at norsk miljøbistand står overfor særlige utfordringer når det gjelder biologisk mangfold, utnyttelse av naturressurser, lokalbefolkningen og urfolks rettigheter med mer.

■ **Landkonsentrasjon:** Ap/SV/Sp og Fremskrittspartiet mener at en viss andel av bistandsbudsjettet skal kunne benyttes fleksibelt og uavhengig av den langsiktige utviklingshjelpen (blant annet i forhold til konflikter og flyktningkatastrofer).

REGJERINGSSKIFTET

Organisasjonene krever to prosent og en minister med tyngde

Redd Barna vil ha en årlig milliard til katastrofefond, Norsk Folkehjelp vil ha mer bistand til de fattige i mellominntektsland og Kirkens Nødhjelp vil ha en ny WTO-politikk. Bistandsorganisasjonene har mange og dyre krav til en rødgrønn regjering

• ELLEN HOFSVANG

Fortsatt økning i bistandsbudsjettene og en statsråd med faglig og politisk tyngde er felles ønsker fra et knippe bistandsorganisasjoner Bistandsaktuelt har snakket med. Men de har flere:

– En flyskatt til humanitære formål kan innføres med en gang. Det samsvarer med alle de tre partienes programmer, og nå er det bare å handle, sier Raymond Johansen, generalsekretær i Flyktninghjelpen.

– Vi foreslår at Norge bevilger én milliard årlig gjennom fire år til et humanitært fond som kan brukes når det oppstår sult og humanitære kriser. Bondeviks løfte om 100 millioner til et slikt fond er altfor lite, sier Gro Brækken, generalsekretær i Redd Barna.

– Den nye regjeringen må styrke bistanden til miljø og til landbruk. Handlingsplanen på landbruk fra 2004 er ikke fulgt opp med nødvendige bevilgninger, sier informasjonsansvarlig Aksel Nærstad i Utviklingsfondet.

Ny bistandskurs. Oppfordringene om mer penger til gode formål står i kø. Men flere organisasjoner ønsker også justeringer av innretninger på bistanden.

– Det første vi vil utfordre den nye regjeringen på, er bistand til fattige i mellominntektsland. Fattige og jordløse har blitt de glemte ofrene når Bondevik-regeringen har nedprioritert land som så vidt har karet seg over fattigdomsgrensa, sier generalsekretær Eva Bjøreng i Norsk Folkehjelp.

Organisasjonen er også skeptisk til den såkalte de Soto-kommisjonen for formalisering av eierskap, men vil ikke kreve at Norge avslutter arbeidet med kommisjonen.

– Men vi vil be den nye regjeringen om umiddelbart å gjennomgå kommisjonens mandat kritisk, sier Bjøreng.

Også Flyktninghjelpen er noe spørrende til valg av landfokus i bistanden:

– Det går relativt lite midler til land med enorme humanitære kriser, som DR Kongo og Den sentralafrikanske republikk, sier Raymond Johansen.

> **En milliard årlig gjennom fire år til et katastrofefond i FN. Det har vi råd til.**

Gro Brækken, generalsekretær i Redd Barna.

Kritisk misjon. Bistandsnemnda, en paraplyorganisasjon for 18 misjonsorganisasjoner, er kritiske til den sittende regjeringen ønske om å strømlinjeforme organisasjonenes bistand i tråd med fokuset for stat-til-stat-bistanden.

– Det må være rom for at organisasjonene driver bistand også utenom de fattigste landene, sier generalsekretær Oddvar Espegren, og håper den nye regjeringen ser dette. Bistandsnemnda er likevel litt urolige for den nye rødgrønne regjeringens innstilling til misjonsorganisasjonene.

– Religion er svært sentralt i de fattige landene, og vi kan ikke overse religionen i bistandsarbeidet, sier Espegren.

Mer handel med sør. Flere organisasjoner understreker at en mer utviklingsvennlig handelspolitikk er viktig, men det er delte meninger om hvordan den bør se ut.

– Hvis Arbeiderpartiet gir litt når det gjelder kravene til utviklingsland på tjenestesektoren (GATS), mens SV og Senterpartiet gir når det gjelder import av landbruksvarer ligger det til rette for et kompromiss i utviklingslandenes favør, sier generalsekretær i Kirkens Nødhjelp Atle Sommerfeldt optimistisk. Han mener SV og Sps standpunkt om matsuverenitet spiller rett i hendene på proteksjonistiske krefter i USA og EU som vil holde landbruksimporten fra utviklingsland nede. Utviklingsfondet deler den kritiske innstillingen til GATS, men har en helt annen oppskrift for hvordan importen fra utviklingsland bør økes:

– Vi importerer 50 prosent av det vi spiser, og under én prosent av samlet import til Norge kommer fra utviklingsland, sier informasjonsansvarlig Aksel Nærstad. Han viser til at Norge importerer subsidiert sukker fra Danmark til en tredjedel av produksjonskostnadene, og mener en straffetoll er på sin plass for å gi fattige land som Malawi og Mosambik mer rettferdige konkurranseforhold. Organisasjonene står likevel sammen bak kravet om at den nye regjeringen raskt fjerner eksportsubsidiene.

Mindre til Verdensbanken? I innstillingen til utviklingsmeldingen fra Stortingets utenrikskomité, står de tre rødgrønne partiene fram som mer skeptiske til Verdensbanken og IMF enn dagens regjering. Her finner de gjenklang hos organisasjonene. Utviklingsfondet har kritisert den kraftige økningen i støtte til Verdensbanken, mens Redd Barna påpeker at politikken fra IMF og Verdensbanken en del steder har ført til innføring av skolepenger som gjør at færre barn begynner på skolen. Også Flyktninghjelpen ønsker å prioritere FNs høykommissær for flyktninger framfor økte bevilgninger til Verdensbanken.

– Det er ikke galt å kanalisere bistand gjennom utviklingsbankene, men vi må bruke vår representasjon til å føre en langt med aktiv politikk i disse institusjonene, sier Raymond Johansen. Kirkens Nødhjelp ønsker også mer oppfølging av bistanden til de multilaterale bankene.

– Regjeringen har satt ned et utvalg for å se på resultater av organisasjonenes bistandsinnsats. Også bistanden gjennom utviklingsbankene bør granskes, sier Atle Sommerfeldt. I tillegg bør tusenårsmålene legges til grunn for fattigdomsstrategiene, de såkalte PRSPene, som Verdensbanken krever at er på plass før land kan få gjeldslette.

Organisasjonene peker også på den store utfordringen den nye regjeringen får i fanget etter det magre resultatet av høstens FN-toppmøte. Her kan Norge gjøre mer, er den samstemte dommen.

– Det er vel og bra med et nødhjelpsfond, men det trengs en kraftig innsats for å styrke FN som den viktigste globale aktøren, sier generalsekretær i Care, Gunnar F. Andersen.

Økt bistand. De fire organisasjonene Norsk Folkehjelp, Kirkens Nødhjelp, Flyktninghjelpen og Redd Barna har i et felles utspill krevd at bistandsbudsjettet må økes til to prosent av BNI. Redd Barnas leder Gro Brækken har ingen sans for argumentet om at de fattige landene har for liten kapasitet til å bruke en kraftig bistandsøkning effektivt:

– Nei. Den internasjonale Save the Children-alliansen har laget en plan som vil innebære at åtte millioner barn i åtte land sikres skolegang. Her er det kapasitet nok hos våre samarbeidspartnere til en stor satsing, sier Brækken.

> **Det er ikke negativt å støtte Verdensbanken, men også FNs høykommissær for flyktninger må ha mer penger.**

Raymond Johansen, generalsekretær i Flyktninghjelpen.

Krever tungvekter. Det er mye anerkjennelse å hente for den måten den sittende utviklingsministeren har løftet fram bistand og utviklingsspørsmål til et viktig politikkfelt. Flere mener den nye stortingsmeldingen om utviklingspolitikken har vært viktig å få på plass. Redd Barna roser regjeringen for handlingsplanen for barn og unge, mens Utviklingsfondet peker på handlingsplanen for landbruk og avbindingen av bistand som to områder det Frafjord Johnson har gjort en bra jobb.

Organisasjonene forventer nå av de rødgrønne at de utnevner en utviklingsminister som både makter å opprettholde det politiske trykket på fattigdomsspørsmål og doble bistandens stykke av statsbudsjettkaka.

– Sløsing er ikke et stort problem

Frafjord Johnson mener presidentenes fly- og bilkjøp kan forsvares

– En president i Afrika er ikke i stand til å gjøre jobben sin dersom han ikke disponerer et eget fly, sier utviklingsminister Hilde Frafjord Johnson blant annet i dette intervjuet med Bistandsaktuelt. Hun avviser at sløsing med bistand er et stort problem i våre samarbeidsland.

En president i Afrika er ikke i stand til å gjøre jobben sin dersom han ikke disponerer et eget fly, mener utviklingsminister **Hilde Frafjord Johnson**. Her er hun fotografert under Kristelig Folkepartis landsmøte i Tønsberg.

FOTO: TOR RICHARDSEN/SCANPIX

AVTROPPENDE UTVIKLINGSMINISTER

• GUNNAR ZACHRISEN

I intervjuet, som er hennes siste større intervju som utviklingsminister, oppsummerer hun også sin egen innsats som en meget «reform-ivrig» utviklingsminister. Dessuten avslører hun hvilke forventninger hun har til den kommende rødgrønne regjeringen. KrFs utviklingsminister gir også tydelig uttrykk for at den særnorske løsningen med at nødhjelp ligger under utenriks- heller enn utviklingsministeren er en dårlig løsning.

– Etter å ha jobbet i to perioder som utviklingsminister, har du fortsatt tro på at bistand nytter?

– Absolutt. Det er det mange eksempler på – også i våre samarbeidsland. I Mosambik har andelen mennesker som lever i absolutt fattigdom gått ned med 15 prosent på 5-6 år. I Tanzania har antall barn som får gå på skole økt fra litt over 50 prosent i 2000 til over 90 % i år. Også andre land i Afrika sør for Sahara vil nå greie det samme. I Uganda ble antall barn som får gå på skole nesten tredoblet fra 1996 til 2000. Mange land har nådd, eller er i ferd med å nå, et mål om å redusere barnedødeligheten med to tredjedeler innen 2015. Mosambik er på god vei til å nå målet, til tross for hiv/aids-epidemien. Dette viser at det nytter!

– Mange økonomer og samfunnsvitere har pekt på at bistand skaper lite bærekraftige økonomier og kan være et hinder for egen omstilling og nødvendig gründermentalitet?

– Denne typen påstander blir ofte altfor enkle. Bistand alene kan aldri løfte et land ut av fattigdom. Bistand er et virkemiddel som må virke i kombinasjon med andre forhold, for eksempel internasjonale rammevilkår som gjeld og handel, politikk og styresett i mottakerlandene og privat sektor. Dens mulighet til å gi en positiv effekt er med andre ord avhengig av både hvordan den gis og at man samtidig tar tak i andre utfordringer. Det er av samme grunn det er viktig å snakke om en utviklingspolitikk heller enn en bistandspolitikk.

– Har prioriteringene i de utviklingslandene vi samarbeider med blitt preget av større vilje til fattigdomsbekjempelse i løpet av disse årene?

– Ja. Arbeidet med fattigdomsstrategier har bidratt til et større fokus på sosial sektor, utdanning og helse, og disse sektorene har fått mer ressurser. Mens myndighetene i mange utviklingsland tidligere var veldig infrastruktur-orientert, ser vi nå en annen og mer balansert tilnærming. Også fokuset på eget styresett og korrupsjonsproblemet har blitt sterkere.

Flykjøp er ikke sløsing. – *Noen samarbeidsland som tidligere i din statsrådsperiode hadde en høy stjerne, har etter hvert mistet anseelse. Er du skuffet over en statsleder som president Museveni i Uganda?*

– I bistandsgivermiljøet elsker man å utpeke «donor darlings» (land de oppfatter som «flinke gutter i klassen» og som dermed fortjener støtte. red.anm.). Årsaken er nok at vi har et veldig behov for suksesshistorier som vi kan selge inn overfor vårt eget hjemmepublikum. Jeg tror denne tendensen ofte kan virke mot sin hensikt ved at enkelte land blir hausset opp for mye. Uganda er nok et eksempel på det, men bildet er jo nyansert. Det har vært en bekymringsfull utvikling de siste par årene, men ser man Uganda i historisk sammenheng har man det tross alt mye bedre nå enn under Amin og Obote. Vår bekymring og skuffelse nå har jeg ikke lagt skjul på i mine samtaler med Museveni. De har vært tydelig uttrykt. Jeg skulle ønske han hadde fortsatt som en av de mest reformorienterte presidentene i Afrika.

– Regjeringen i det fattige Malawi – ett av våre hovedsamarbeidsland – har nylig gått til innkjøp av 37 Mercedes limousiner, ifølge en kronikk i Dagbladet? Er sløsing i våre samarbeidsland et stort problem?

– Nei, jeg opplever ikke dette som et stort problem. Så vidt jeg vet, skjedde Malawis innkjøp av mercedeser i år 2000 under tidligere president Muluzi. Etter protester omgjorde regjeringen sin beslutning. Mye positivt har nå skjedd under den nye presidenten. Innkjøp av fly til statsoverhoder har jo vært et annet populært tema. En president i Afrika er ikke i stand til å gjøre jobben sin dersom han ikke disponerer et eget fly. Flyrutene i Afrika er basert på kolonitiden og går stort sett via Europa hvis du skal krysse kontinentet. Avgangene er også svært få regionalt. Et statsoverhode som har vært på et møte på kontinentet, kan ikke bli sittende i flere dager for å vente på neste fly.

> **Et statsoverhode som har vært på et møte et annet sted i Afrika, kan ikke bli sittende i flere dager for å vente på neste fly.**

Robert Mugabe i Zimbabwe og **Sam Nujoma** i Namibia er begge blitt kritisert for sine kjøp av «president-fly». Nå får de «forståelse» hos Norges utviklingsminister.

FOTO: HOWARD BURDITT/REUTERS/SCANPIX

Avbinding ga sjokkbølger. – *Hva er det viktigste du har oppnådd i bistands- og utviklingspolitikken i løpet av dine to statsrådsperioder?*

– Det viktigste er omleggingen fra ren bistand til en helhetlig utviklingspolitikk. Samtidig som jeg i mine statsrådsperioder har stått i spissen for et betydelig økt volum på norsk bistand, har jeg også tatt initiativ til å få gjennomført vesentlige reformer på en rekke områder. Ett eksempel: Norge var tidligere blant de verste kreditorene overfor gjeldstyngede utviklingsland. Norge ga minimal gjeldslette. Og når man ga gjeldslette, ble det trukket krone for krone fra bistandsbudsjettet. Nå er situasjonen helt annerledes. Nå er omfanget et helt annet gjennom offensive gjeldsplaner og all gjeldslette som gis bilateralt finansieres utenfor bistandsbudsjettet.

– I forhold til binding av bistand har vi også lagt om politikken dramatisk. Jeg kan godt huske at Dagens Næringsliv brukte hele forsiden til daværende bistandsminister Kari Nordheim-Larsen (Ap) som skrøt av at 46 prosent av bistanden ble tilbakeført til Norge! Det har også vært slik en gang at Norad-ansatte ble premiert hvis de kunne vise til et høyt innhold av norske varer og tjenester i bistandsprosjekter, men den tida er nå forbi. Alt er nå avbundet.

– Vi har også bidratt til en ytterligere nedbygging og avvikling av den norske ekspertbistanden. Oppsummert kan man si at jeg har bidratt til å senke det norske flagget, slik at resultatene for de fattige og mottakerlandene blir det sentrale – ikke norske nasjonale interesser.

– Første gang jeg sa dette om «å senke det norske flagget», enten det gjaldt bistand eller nødhjelp, skapte det nærmest sjokkbølger, ikke bare i UD og næringslivet men også blant generalsekretærene i de store humanitære hjelpeorganisasjonene.

– Jeg vil også si at vi har fått til en radikal omlegging av arbeidsform, der vi nå sier et klart nei til giverstyrte opplegg. Vi jobber nå i langt større grad i fellesskap med andre givere og i samarbeid med landene selv – ut fra deres egne prioriteringer og planer. Dette har i stor grad blitt en felles internasjonal giver-politikk gjennom Paris-erklæringen, som vi bidro til å få på plass. Dette er en betydelig reform av internasjonalt bistandssamarbeid.

Jeg kunne også nevne tiltak på handelssiden, der vår lansering av null-toll for de minst utviklede landene var viktig. Og så har vi gjennomført den største forvaltningsreformen i norsk bistand noen gang.

Mer offensiv handelspolitikk! – *...men det er vel også noen områder hvor du ikke har fått til ønskede resultater?*

– Jeg har en liten liste for meg selv som jeg har tenkt å overlevere til min etterfølger. Generelt kan det sies at jeg godt kunne tenke meg en mer offensiv linje på det handelspolitiske området. Det er også å håpe at min etterfølger vil få tid til å jobbe mer med handelsrelatert bistand, ulike tiltak for å sikre at utviklingslandene kan øke sine egne inntekter. Dessuten skulle jeg jo gjerne sett at Norge hadde nådd målet om 1 prosent av brutto nasjonalinntekt til bistand innen Sem-fristen i 2005 i min statsrådtid. Kristelig Folkeparti har jo programfestet 1,3 prosent, og på sikt ønsker vi å gå inn for 2 prosent.

– Ja, målet om å yte 1 prosent av BNI til bistand innen 2005 sto jo nedfelt i «Sem-erklæringen»? Nå overlates dette til den neste regjeringen?

– Gjennom begge mine statsrådsperioder har det skjedd en kraftig økning av det norske bistandsvolumet – opp til dagens nivå på 0,95 prosent av BNI. Dette innebærer at Norge i dag bidrar med langt mer penger til bekjempelse av fattigdom i utviklingsland enn tidligere. Samarbeidsregjeringen har bidratt med en rekordstor økning i bistanden – med 4,3 mrd kroner, eller 35 prosent i løpet av fire år. Det er jeg tilfreds med, selv om jeg skulle ønske vi hadde kommet helt i mål.

– Er bistandsorganisasjoner som Kirkens Nødhjelp useriøse når de proklamerer at Norge bør doble bistandsmålet til 2 prosent?

– Det er ikke useriøst – med mindre de skulle mene at det kunne skje allerede i kommende stortingsperiode. På lengre sikt er det mulig, og i så fall ville det bety at Norge går foran i den opptrappingen som vil skje internasjonalt. Det er også nok av muligheter til en god bruk av pengene, ikke minst via multilaterale kanaler og globale fond.

Frykter ikke rødgrønn revolusjon. – *Hva er det du først og fremst frykter vil bli annerledes i bistands- og utviklingspolitikken med en ny rødgrønn regjering?*

– Ordet «frykt» er vel ikke det første jeg tenker på i denne sammenheng. Den bistandspolitikken og – omleggingen denne regjeringen har stått for har en solid forankring i Stortinget, bl.a. gjennom behandlingen av utviklingsmeldingen. Dette gjelder også de tre partiene som nå skal inn i regjering. Det blir sikkert noen nyanser, men hovedlinjene vil nok ligge fast. Personlig synes jeg det vil bli spennende å se om den påtroppende regjeringen vil kunne innfri sine konkrete og tallfestede mål om å komme raskt opp i 1 prosent av BNI og at nivået skal være minst dette ut stortingsperioden. I valgkampen kom de tre partiene med utallige dyre løfter for nordmenn og ingen til verdens fattige. Det blir spennende å se hvem som går av med seieren når kampen om kronene begynner rundt regjeringsbordet.

– Noen vil kanskje hevde at du har lansert så mange handlingsplaner og kommet med så mange dyre løfter at en ny statsråd på dette området har lite handlingsrom?

– Hvis de følger opp 1 prosent allerede fra og med 2006, så bør de jo ha masse handlingsrom og det er nok av nye ting å ta tak i.

– Nylig har du lovet at 65 prosent av bistanden skal gå til Afrika sør for Sahara?

– Da vi lanserte dette, var det i tråd med Stortingets ønsker om at regjeringen skulle framlegge nye måltall for den bilaterale bistanden. Fra før har vi hatt 40 prosent som mål for den bilaterale bistanden til minst utviklede land (MUL). Nå har vi i tillegg kommet opp med mål for lavinntektsland på 70 prosent og Afrika på 65 prosent. Siden partiene bak den nye regjeringen har sagt at de ønsket slike tall, håper jeg også at de slutter seg til disse målene.

Bør ha ansvar for nødhjelp. – *Fram til nå har det vært et skille mellom hvilken minister i departementet som har hatt ansvar for bistand og utvikling på den ene siden og fred og menneskerettigheter på den andre. Bør en ny regjering opprettholde dette skillet?*

– Fra KrFs side har vi hele tiden ment at det burde være en utviklings- og menneskerettighetsminister med ansvar for all bistand. Det hadde vi i Sentrumsregjeringen og det står jeg på ennå. For øvrig er det jo bare i Norge at utviklingsministeren ikke sitter på den humanitære bistanden. I alle andre vestlige land er det selvsagt.

– Helt til slutt, hva skal den avtroppende statsråden finne på nå da?

– Det er det enkelt å svare på: Det vet jeg ikke.

Ordforklaringer:

Donor – bistandsgiver. (Omfatter som oftest både land som yter stat-til-stat-bistand og multilaterale givere som FN og Verdensbanken.)

Humanitær bistand – nødhjelp. (Hovedansvaret for humanitær bistand har ligget hos utenriksministeren.)

ANNONSE

– Trenger et mer realistisk budskap

Medieprofessor mener en ny utviklingsminister trenger et nytt språk

Utviklingsminister **Hilde Frafjord Johnson** under den avsluttende pressekonferansen etter giverlandskonferansen for Sudan i Oslo tirsdag. FOTO: SCANPIX/TOR RICHARDSEN.

Utviklingsminister **Hilde Frafjord Johnson** taler under åpningen av konferansen Africa's Response to Global Challenges I Sør-Afrika 11. juni 2003.

Utviklingsminister **Hilde Frafjord Johnson** under en tale i mai 1998 om bistand til utdannelse.

FOTO: SCANPIX/AFP PHOTO/ALEXANDER JOE

FOTO: SVERRE HOUMB, NTB PLUSS

BISTANDSSPRÅKET

– Den som skal inn i posisjonen som utviklingsminister bør ha et mer realistisk budskap enn hva som har vært tilfelle fram til nå, sier medieprofessor Helge Rønning ved Universitetet i Oslo.

• GUNNAR ZACHRISEN

Rønning, som for tida befinner seg i Mosambik, ledet regjeringens rådgivende utvalg for resultater i utviklingspolitikken – et utvalg som kom med en rekke kritiske merknader til den rådende utviklingspolitikken da den framla sin sluttrapport i fjor.

– Mye av politikernes framstilling av bistandens rolle er preget av en overdreven tro på dens betydning, sier han.

> **Man underkommunisere problemer og utfordringer som er helt sentrale.**

Helge Rønning, medieprofessor.

Rønning viser til at politikere som uttaler seg om bistands- og utviklingsspørsmål ikke er gode nok til å sette bistanden inn i en større helhetlig sammenheng i forhold til internasjonale rammevilkår, handel, landbrukspolitikk, krig og konflikter.

Han mener også at det er en tendens til at politikere snakker mer om mål og gode intensjoner enn den ofte komplekse virkeligheten i de ulike landene.

Tusenårsmålene. – Uttalelser er ofte preget av at man underkommunisere problemer og utfordringer som er helt sentrale, sier han.

Medieprofessoren trekker fram retorikken knyttet til FNs tusenårsmål – et utviklingspolitisk arbeidsprogram som har vært høyt flagget av den avgående regjeringen – som et eksempel på dette. – Måten Tusenårsmålene beskriver virkeligheten i samarbeidslandene er ikke god nok. De fanger ikke godt nok opp de store ulikhetene landene imellom, sier Rønning.

Han mener også at giverlandene har en tendens til å overdrive enigheten mellom seg og mottakerlandene.

– Det er lett å overse både kulturelle ulikheter og forskjellene i maktposisjon mellom en giver og en mottaker, sier Rønning.

Falskt bilde. Også tidligere Noraddirektør Per Ø. Grimstad påpeker problemet med at politikere gir inntrykk av at bistanden kan løse mye mer enn hva den faktisk kan.

– Den største floskelen er at «vi hjelper de fattigste av de fattigste», som har hengt ved i norsk bistandspolitikk i flere tiår. For det første er det, som regel, ikke riktig, og for det andre er det sikkert ikke det vi burde, hvis vi ønsker økonomisk vekst og selvberging – og unngå bistandsavhengighet, sier Grimstad.

Han viser også til hvordan politikere ofte underbygger et falskt bilde av seg selv som hjelpere for de aller fattigste av de fattige ved å la seg avbilde sammen med fattige barn i slummen, på sykehus eller ute på landsbygda.

– Bistanden må i langt større grad settes inn i en større politisk sammenheng – som ett av flere virkemidler for å kunne bidra med ressurser til land der det finnes en politisk vilje til å investere i utvikling, sier Grimstad.

Han karakteriserer «bistandsspråket» – både byråkratenes og politikernes – som «internt», «lite konkret» og «fullt av floskler».

– Mye språklig deodorant, sier forsker

– Utviklingsminister Hilde Frafjord Johnsons taler har preg av å være «lovtaler» som idylliserer virkeligheten. Her hersker et nesten totalt fravær av konflikter og motsetninger, sier språk- og medieforsker Berit von der Lippe ved Bedriftsøkonomisk Institutt (BI).

• GUNNAR ZACHRISEN

> **Dette er fantastiske fortellinger om å gå på vannet.**

Berit von der Lippe, språk- og medieforsker ved BI.

På oppdrag fra Bistandsaktuelt har hun gjennomgått et utvalg av Hilde Frafjord Johnsons taler på norsk fra de siste par årene. Og nå feller hun sin dom – over statsråden og hennes taleskrivere.

– Dette er fantastiske fortellinger om å gå på vannet. De er stinne av formildende omskrivinger, språklig deodorant og pen innpakning, men gir ikke nødvendigvis et troverdig bilde av virkeligheten på bakken. Her finnes rørende fortellinger om døende barn, men ingen analyse av hvem det er som forårsaker barns død enten det er i Irak eller andre steder i verden, sier von der Lippe.

Og hun har flere eksempler på unnlatelsessynder:

– Når vi vet hvor kontroversielle institusjoner som WTO, IMF og Verdensbanken er på utviklingsområdet, burde man kunne forvente at utviklingsministeren i hvert fall redegjør for noen av motforestillingene mot disse institusjonene. Det gjør hun ikke, sier von der Lippe.

Hun opplever det samme manglende konfliktelementet i beskrivelsen av andre forhold – både i omtalen av USA, næringsliv og aktører på den politiske arenaen i utviklingsland.

Ifølge språkforskeren har talene – ved siden av å lovprise alt det Frafjord Johnson selv representerer - også preg av en belærende, misjonerende stil, men der «børs og katedral vandrer hånd i hånd».

– Talene er preget av en grunnleggende mangel på analyse av maktforhold og interesser. Selv i fredfylte Norge – rangert på toppen av FNs levekårsindeks – er det jo motsetninger i næringslivet og arbeidslivet, da blir det for idyllisk å troo på eventyrene som fortelles om politikere og internasjonalt næringsliv i samarbeid med myndigheter, lokalt næringsliv og sivilt samfunn i våre samarbeidsland. Man blir lurt til å tro at alle skal bidra uten egeninteresser i den store felles dugnaden mot fattigdommen, sier von der Lippe.

Lær deg bistandsspråket!

BISTANDSSPRÅKET

Har du en utviklingsminister i magen? Er du en av de som i disse dager sitter og venter på en telefon fra Jens? Eller har du bare lyst til å bli en lokal mester i bistandsretorikk? Vi kan hjelpe deg!

• GUNNAR ZACHRISEN

Avtroppende utviklingsminister Hilde Frafjord Johnson er ingen dårlig taler. I hvert fall klarer hun å fenge sitt publikum. Det vet alle som har sett henne på talerstolen i FN eller andre internasjonale sammenhenger.

«En svært god taler», fastslo også eks-president Bill Clintons taleskriver Vinca La Fleur, som 1. september besøkte Oslo for å holde et kurs i taleskrivning for norske byråkrater.

Men hva er det egentlig utviklingsministeren sier? Eller rettere: Hvilke ord er det hun og hennes taleskrivere ofte bruker for å få fram budskapet? Gjennom en studie av Frafjord Johnsons taler kan vi her avsløre mange av de retoriske grepene som skal til for å gjøre deg til en habil utviklingsminister.

Floskler. Hva om du slår til med: «Vi har nå en historisk sjanse til å gjøre noe med fattigdommen. Handlingsrommet er der. Vi må nå gå fra ord til handling og sette mottakerlandet i førersetet. Gjennom tett dialog og helhetlig strategisk oppfølging, herunder etablering av nye måleindikatorer og mekanismer for å overvåke fremdriften i samarbeidet, vil vi bidra til et felles løft med sikte på langvarige resultater for marginaliserte og sårbare grupper.»

Det høres bra ut, ikke sant? – men er egentlig bare en konstruksjon basert på ulike ord og uttrykk som har vært vanlige.

Premisser. I virkeligheten er det dusinvis av slike faste ord og uttrykk – i utallige kombinasjoner – som går igjen fra talerstolen på norske og internasjonale konferanser om bistand og utvikling. Ikke bare når den norske ministeren er på talerstolen, men også fra andre toppolitikere. Mange av dem går også igjen i de søknader som skrives av vestlige bistandsorganisasjoner eller deres partnere i fattige land.

– Bistandsordene har gjerne sin opprinnelse fra FN-rapporter eller dokumenter fra Verdensbanken. Det er disse organisasjonene som ofte stiller mye av premissene for bistands- og utviklingsdebatten, sier medieprofessor Helge Rønning.

Vil sende 150 FN-soldater til Sudan

NY REGJERING

Flere norske soldater i FNs tjeneste. Det er et sannsynlig resultat av en ny regjering.

• TOR AKSEL BOLLE

Partnerne i den påtroppende regjeringen har ved flere anledninger signalisert at de vil prioritere å sende norske soldater ut på oppdrag for FN i større grad enn det regjeringen Bondevik har gjort. I dag er kun rundt 30 norske soldater ute på oppdrag under FN-flagg. For om lag ti år siden var nærmere 2000 norske soldater ute i felten iført FNs lyseblå hjelmer. Men nå skal altså flere nordmenn ut på FN-oppdrag igjen.

Ifølge Nupi-forsker Espen Barth Eide kommer den rødgrønne regjeringen trolig til å sende om lag 150 norske FN-soldater til Sudan allerede tidlig i 2006.

– FN har gitt signaler om at det er særlig stort behov for soldater i Sudan. Innsatsen fra norsk side vil trolig dreie seg om et vaktkompani, kanskje noe militærpoliti samt soldater som kan bidra til å kontrollere flyten av varer og personer inn og ut av områder, sier Barth Eide.

Disse soldatene vil komme i tillegg til de ca 25 nordmennene som allerede er på plass i Sudan. Totalt vil om lag 10 000 FN-soldater fra en rekke nasjoner delta i operasjonen i det østafrikanske landet.

Barth Eide, som var statssekretær i Utenriksdepartementet i den forrige Stoltenberg-regjeringen, mener den planlagte utplasseringen av norske soldater medfører en klar kursendring i forhold til den linjen regjeringen Bondevik la seg på.

Espen Barth Eide, Nupi-forsker.

– Det er et signal om at Norge nå ønsker å delta mer i FNs fredsbevarende operasjoner, også med soldater, sier Eide.

Det er i dag om lag 70 000 FN-soldater ute på oppdrag rundt om i verden, det er det høyeste tallet siden midten av 90-tallet. Det er i all hovedsak utviklingsland som bidrar med tropper.

Ifølge den siste oversikten fra FN, fra august i år, er Pakistan og Bangladesh de klart største bidragsyterne med henholdsvis 9881 og 8912 soldater. Andre utviklingsland som for eksempel Nigeria, Nepal og Etiopia har også tusenvis av sine soldater ute på oppdrag under FN-kommando. Det er derimot svært lite personell fra de rike landene, for eksempel kommer under ti prosent av FN-soldatene fra EU-landene. Sverige er, med sine 323 soldater et av de europeiske landene som bidrar mest.

Barth Eide tror ikke dette bildet kommer til å endre seg vesentlig med det første.

– De fleste rike landene, Norge inkludert, har jo redusert sitt totale antall soldater betraktelig de siste årene. Derfor er det sannsynlig at tropper fra en del utviklingsland som for eksempel Nigeria og Pakistan, som fortsatt har mange soldater, vil utgjøre hovedandelen av FN-soldatene også i årene som kommer, sier han. Barth Eide understreker imidlertid at Norge og andre rike land også har en rolle å spille. – Land som Norge kan for eksempel bidra med soldater som har teknisk avansert utstyr og spesiell kompetanse, sier Barth Eide.

BINGO • BINGO • BINGO

Alle gode krefter	Fokus	Indikatorer	Mekanismer for å overvåke	Rettighetsbasert
Ansvarlig	Forankring (lokal, folkelig, osv.)	Ingen flere brutte løfter	Miljø	Samspill
Bekjempe korrupsjon	Forpliktende (samarbeid, osv.)	Kapasitetsbygging	Mottakerlandet i førersetet	Stemmer (de fattiges)
Bærekraftig	FN	Kjøreregler	Målrettet	Synlige resultater
De fattigste av de fattige	Fra ord til handling	Konkrete skritt	Norge skal ligge i front	Systematisk
Dette gjør vi noe med	Globalt rammeverk	Kostnadseffektiv	Nå må handling følge ord	Sårbare grupper
Det nytter	Gode rammevilkår	Kvalitet	Nå haster det	Tett dialog
Det sivile samfunnet	Godt styresett	Kvinner (og barn)	Oppgaven er nå å sikre at løftene fra	Tusenårsmål
Eierskap (lokalt, nasjonalt, osv.)	Handlingsrom	Landsbygda	Partnerskap	Under et besøk til .... var jeg
Enkeltmennesket	Harmonisering	Langsiktig	Politisk vilje	Utfordringer
Én dollar om dagen	Helhetlig	Løsninger	Potensial	Verdier/ verdimessig
Ett barn hvert .... sekund	Historisk sjanse	Marginaliserte grupper	Pådriver	Vi må ikke glemme enkeltmennesket
Fattigdoms-bekjempelse	Hiv og aids	Menneskeverd	Reformagenda	Vi kan vinne kampen (mot fattigdommen, osv.)
Felles kamp	I førersetet	Mer fattigdoms-bekjempelse ut av hver krone	Rettferdighet	Vårt viktigste våpen

Og dette kan kombineres med følgende gode verb og verbaluttrykk:

Bedre (kvinners situasjon, osv), bidra til, bære på (et håp, en drøm, osv.), få øynene opp, fremme (kvinners likestilling, osv.), fokusere, gjøre alvor av slagordene, ha (rett til, krav på, osv), hjelpe (flest mulig, osv.), løfte (ut av fattigdom), må/bør/kan, prioritere, påvirke, savne (sidestykke i historien), sette på dagsorden, sikre (rettferdige vilkår, rettferdig handel, at løftene følges opp, osv.), støtte (FNs arbeid, mottakerlandenes myndigheter, osv.), stå i fremste rekke, ta nye grep, trekke (sammen, i lag, osv.).

Kilde: Utviklingsministerens taler og kronikker. Se odin.dep.no/ud

Spill bingo for deg selv!
Se om du får fem på rad neste gang du hører en «bistands-tale»!

– Etiopia bør være fritt for sult om fem år

Statsminister Meles Zenawi vil flytte 2 millioner etiopiere, men får ikke støtte fra «virkelighetsfjerne» bistandsgivere

Etiopias regjering vil ha støtte til en «frivillig» flytting av over to millioner bønder fra tørre til mer nedbørrike områder, men bistandsgiverne frykter at de vil gi bistand til overgrep og tvang. Denne overdrevne frykten holder hundretusener fanget i en fattigdomsfelle, mener Etiopias statsminister Meles Zenaw.

Etiopias statsminister Meles Zenawi kritiserer Norge og andre bistandsgivere. Giverne foretrekker å gi nødhjelp framfor å støtte en flytting av mennesker til steder hvor det er mulig å dyrke mat, sier han. FOTO: ROLF ØHMAN/AFTENPOSTEN/SCANPIX

AFRIKAS HORN

• GUNNAR ZACHRISEN

De er bønder og landarbeidere. Menn, kvinner og barn. I et normalår sulter fem millioner av dem, i kriseår enda flere. Å få dem og øvrige etiopiere – i en befolkning som teller 74 millioner – er en hovedutfordring for Meles Zenawis regjering.

I 2004 begynte koalisjonsregjeringen et storstilt program for å flytte 2 millioner mennesker fra tørkeutsatte områder i høylandet. Mens myndighetene i Addis Abeba mener programmet i all hovedsak er en suksess, rapporterte pressen og Verdens matvareprogram i en tidlig fase om sultne og misfornøyde bønder som lever under miserable forhold i overflyttingsleirer.

Internasjonale landbruksekspertere er enige om at en effektiv landbruks- og næringspolitikken er nøkkelen til å kunne heve levestandarden og gi folket nok mat, men ekspertene er uenige om den etiopiske regjeringens tilnærming er den beste.

Doblet produksjon. – *Hva vil statsministeren si er det viktigste denne regjeringen har fått til i jordbrukspolitikken?*

– Vi har klart å doble jordbruksproduksjonen i løpet av ti år. Det er åpenbart ikke nok, fordi vi har fortsatt sult – særlig i noen områder som er særlig utsatt for tørke og miljøforringelse. I disse områdene har ikke folk nok penger til å kjøpe mat. I disse områdene er ikke resultatet av doblingen synlig og befolkningen der har ikke nytt godt av doblingen i landbruksproduksjon. Så vi har dette problemet – noen overskuddsområder der de har sett fordelene av økt produksjon og noen underskuddsområder som ikke har gjort det.

– Nå har vi etablert «Koalisjonen mot sult», som innebærer at vi sammen med ulike bistandsgivere har blitt enige om en felles plan. Denne planen har snarere som mål å gå løs på de bakenforliggende årsakene til sult enn å behandle symptomene.

Et svært viktig tiltak er frivillig flytting av mennesker fra tørkeutsatte områder. Denne delen av programmet har dessverre ikke fått tilstrekkelig støtte foreløpig. Planen vår er å flytte 2 millioner mennesker, men det har ikke skjedd på grunn av manglende ressurser.

> **Et Etiopia fritt for sult bør være mulig – om fem år. Og vi bør også ha nok penger til å gi et tilbud til arbeids- og jordløse.**
>
> **Meles Zenawi,** statsminister i Etiopia.

Gir heller nødhjelp. – *Hvordan tolker du denne mangelen på interesse fra givernes side?*

– Det går jo i noen tilfeller lenger enn til bare å være «manglende interesse». Det har vært tilfeller der enkelte bistandsgivere heller ville gi matvarebistand til mennesker for å få dem til bli boende i landsbyer som ikke kunne få dem. Men hvis dette mennesket frivillig flyttet til et område der det var nok jord og regn til å få ham, ville matvarebistanden opphøre umiddelbart. Det er som om man ikke ønsker å gi folk en sjanse til å oppnå tilstrekkelig matvaresikkerhet!

– Jeg understreker at det er snakk om en frivillig flytting, og at det dreier seg om steder der de har en mye større sjanse til å få se seg selv. Vi har prøvd dette ut. Med våre egne ressurser har vi fått til en frivillig flytting av hundretusener av familier. Selvsagt har vi hatt noen problemer, som for eksempel ressursmangel og ledelsesproblemer noen steder, men de fleste steder har dette vært en betydelig suksess.

For fort fram? – *Men likevel er bistandsgiverne skeptiske. Er det fordi at de ikke stoler på regjeringens versjon av saken?*

– Jeg vet ikke. Det synes som om bistandsgiverne har noe imot at folk flytter fra én landsby til en annen. Selvsagt har vi historiske erfaringer med tvangsmessig flytting av mennesker i Etiopia, og derfor var også regjeringen lenge – i prinsippet – mot flyttinger. Men vi endret syn, fordi vi ble klar over at titusener av bønder var i ferd med å flytte på egen hånd. Dette skapte etniske spenninger. Og det skapte miljømessige ødeleggelser. Så vi fant ut at hvis folk må flytte er det bedre om regjeringen bidrar – gjennom å skaffe nødvendige ressurser og planer for hvordan flyttingene skal foregå, slik at de ikke slår seg ned på andre folks områder. På den måten unngår vi at det oppstår uro og motsetninger mellom folk. Og når de ikke hogger ned trærne, så unngår vi at det skjer miljømessige forstyrrelser.

Så man kan si at folkeforflytninger på en måte ble presset på oss ved at folk selv begynte å flytte i uorganiserte former, men ingen av bistandsgiverne har uttrykt bekymring for denne frivillige flyttingen. De har i stedet sagt: «Dere går for fort fram!» Men vi har svart: «Vi må gå fort fram!» For det dreier seg om millioner av mennesker som går sultne hvert eneste år. Og hvis vi får ressursene vi trenger, så kan vi gå fort fram. Vi kan flytte to millioner mennesker!

Nok mat i landet. – *Deler av Etiopia er preget av matmangel. Samtidig satser regjeringen på eksportrettet produksjon?*

– Mens vi har økt kornproduksjonen i landet med 120 prosent, har oljefrøproduksjonen økt med over 250 prosent. Dette er en viktig årsak til at eksportverdien av produktene våre økte med 24 prosent i fjor, mens økningen for inneværende år anslås til over 30 prosent. Mesteparten av dette skyldes en vellykket omlegging til nye produkter i jordbruket. Det som har skjedd før er at vi har hatt overskudd i overskuddsregioner og underskudd i underskuddsregioner. I vanlige år har overskuddsregionene måttet selge til områder som har hatt underskudd, det vil si områder der kjøpekraften samtidig er svært lav. Dette har gitt dårlige priser. Og med lave priser gis det ingen incentiver til bøndene om at de skal investere i produksjonen året etter. Så har produksjonen falt, og prisene har økt igjen. Når prisene så øker, så sår bøndene mer igjen. Slik har det gått – i sykluser.

Nå har vi hatt to år etter hverandre med rekordavlinger, men prisene har likevel ikke blitt berørt i det hele tatt fordi deler av produksjonen har gått til eksport. En annen viktig årsak er at noen giverland nå i større grad kjøper inn matvarer til nødhjelp i Etiopia.

– *Så selv om det er sult i noen deler av landet, så vil det likevel være nok mat i Etiopia til at man kan få disse?*

– Vanligvis ja.

Et land uten sult! – *Hvis vi ser for oss Etiopia om ti år, vil vi da se et Etiopia der sult ikke lenger finnes?*

– Ja. Et Etiopia fritt for sult bør være mulig – om fem år. Ikke bare bør vi ha nok penger til å få vårt eget folk, vi bør også ha nok penger til å gi et tilbud til de som ikke har arbeid eller jord. De bør ha et sosialt sikkerhetsnett slik at de selv kan kjøpe mat framfor å måtte vente på matvarehjelp.

– *Hvordan kan bistandsgiverne best hjelpe land som Etiopia i å få til en økonomisk utvikling?*

– Da bør de bidra til investeringer i jordbruket, investeringer på landsbygda, i lokalsamfunnene, i lokalforvaltning. For hvis vi ikke gir makt og ressurser til lokalsamfunnene og lokale myndigheter til å iverksette programmer vil vi ikke få til utvikling. Man kan selvsagt fortsatt ha pilotprogrammer, vakre pilotprogrammer, med frivillige organisasjoner og statlige organer, det er fortsatt behov for det, men vellykkede programmer må dupliseres. Det er eneste mulighet hvis man skal få til resultater i fattigdomsbekjempelse.

– *Hvordan vil du karakterisere forholdet mellom Norge og Etiopia?*

– Jeg synes vi burde hatt et tettere forhold til Norge enn hva vi har i dag. Vi har opplevd at Norge har vært et aktivt land i forhold til humanitær bistand til Etiopia. Da ville vi gjerne sett at giverlandet Norge også støttet det langsiktige arbeidet med å forebygge sult og underernæring. Sammen med ulike bistandsgivere har vi etablert «Koalisjonen mot sult». Jeg synes Norge kunne blitt med i denne koalisjonen og bidratt med ressurser.

> **Hvis vi får ressursene vi trenger, så kan vi flytte to millioner mennesker!**

– Norge har ikke vurdert å støtte programmet

Den norske ambassaden og Utenriksdepartementet svarer unnvikende i forhold til hvordan man vurderer etiopiske myndigheters planer om en gigantforflytning av fattigbønder fra tørre til nedbørrike områder av landet.

– Ingen bestrider det faktum at det må radikale virkemidler til for å bedre matvaresikkerheten i store deler av Etiopia, sier ambassadør Mette Ravn i en kommentar.

Hun opplyser at verken ambassaden eller andre sentrale givere så langt har vurdert å støtte programmet.

– For å avhjelpe humanitære problemer knyttet til gjennomføringen av programmet har imidlertid Norge støttet et prosjekt i regi av UNICEF rettet mot barn i innflyttingsområdene, sier ambassadøren.

«Koalisjonen mot sult» ble initiert av myndighetene i Etiopia høsten 2003, som et forsøk på koordinere myndighetenes og givernes arbeid for å bedre matvaresikkerheten i landet.

– Norge har aktivt fulgt opp dette initiativet gjennom et omfattende program for økt satsing på landbrukssektoren, sier ambassadør Mette Ravn.

Hun viser til at Etiopia er et pilotland for regjeringens handlingsplan for landbruk i utviklingspolitikken, og Norge har også tatt på seg rollen som pådriver og koordinator, såkalt «chef de file», for nasjonal oppfølging av FNs forørkningskonvensjon.

Norge støtter videre høyere utdanning innenfor landbruksektoren gjennom forsknings- og universitetssamarbeid. I tillegg til det langsiktige utviklingssamarbeidet er Etiopia en stor mottaker av norsk humanitær bistand, som søker å avhjelpe de mer akutte konsekvensene av de gjentagende matvarekrisene i landet. Sist, men ikke minst, er norske frivillige organisasjoner tungt inne på områder som vann, arbeid mot forørkning og kompetanseutvikling, opplyser ambassaden.

MELES ZENAWI

- Meles Zenawi leder en regjering dominert av den tidligere frigjøringsbevegelsen Tigray People's Liberation Front.
- Frigjøringsbevegelsen, som bekjempet Haile Mariam Mengistus militærregime, kom til makten i 1991.
- Den nye koalisjonsregjeringen var i sine første regjeringsår preget av sterk sentralmakt, planøkonomi og marxistisk-leninistiske holdninger. Senere har man liberalisert deler av økonomien, etablert en mer desentralisert styreform («etnisk føderalisme») og fått et nærere forhold til USA og andre vestlige land.
- Meles (som er det navnet han er kjent under i Etiopia) inntok statsministerposten i 1995 og har blant annet ledet landet gjennom årene med krig mot tidligere venner og kampfeller i Eritrea (1998-2001).
- Meles har klart å holde seg ved makten tross kraftig intern strid i TPLF i 2001, der han blant annet ble beskyldt for å være «for myk» overfor Eritrea.
- Han er en vel ansett statsleder både i Afrika og Vesten, har mottatt en rekke internasjonale priser og var medlem av Tony Blairs Afrika-kommisjon som tidligere i år lanserte sin rapport for å bringe ny fart i utviklingen i Afrika.
- Regjeringskoalisjonen EPRDF vant i mai i år en omdiskutert seier over opposisjonen ved nasjonale valg. I etterkant av valgene, der opposisjonen kom styrket ut, gikk politiet hardt til verks mot demonstranter og flere titalls mennesker ble drept.

Kilde: BBC World/Bistandsaktuelt

Etiopias statsminister avviser påstander

AFRIKAS HORN

• GUNNAR ZACHRISEN

Etiopias statsminister Meles Zenawi avviser kategorisk påstandene om at bønder kastes i gjeldsfengsel som følge av at myndighetene presser dem til å kjøpe kunstgjødsel. Det var menneskerettighetsorganisasjonen Human Rights Watch og den norske forskeren Siegfried Pausewang som hevdet dette i forrige utgave av Bistandsaktuelt.

Påstanden framkom i kjølvannet av at kunstgjødsel-selskapet Yara (eks-Norsk Hydro) lanserte Meles Zenawi som vinner av Yara-prisen for hans arbeid for bekjempelse av sult og underernæring.

– *Human Rights Watch hevder at den etiopiske regjeringen bruker kunstgjødsel som et middel til å undertrykke befolkningen?*

– Etiopias forbruk av kunstgjødsel per hektar er det laveste på hele kontinentet, og vi har ikke nok kunstgjødsel å tilby bøndene våre. Da er det en ganske utrolig fantasifull påstand å hevde at regjeringen presser kunstgjødsel på bøndene, sier Meles Zenawi.

– *Så dette er en beskyldning helt uten rot i virkeligheten?*

– En beskyldning helt uten innhold... Hadde de beskyldt oss for å ikke tilby nok kunstgjødsel eller at prisene på denne varen var for høy, da kunne jeg forstått det. Men å påstå at vi presser kunstgjødsel på bøndene, det er latterlig.

– *Det hevdes at et stort antall bønder er blitt satt i gjeldsfengsel og at regjeringspartiet TPLF selv har økonomiske interesser i salget av kunstgjødsel?*

– Verken TPLF eller noen annen politisk sammenslutning tillates å drive forretningsmessig virksomhet. Selvsagt finnes det virksomheter i Etiopia som ledes av mennesker som også er medlemmer av politiske partier, og det må de få lov til. Men ingen av disse – absolutt ingen av dem – og heller ikke de som ledes av TPLF-medlemmer – er involvert i distribusjon av kunstgjødsel, og heller ikke i Tigray...

Det eneste problem med kunstgjødsel som jeg er villig til å innrømme er at vi ikke har nok valuta til å importere alt vi trenger og at prisene på varen har skutt i været slik at bøndene våre lider. Dette er også det eneste problemet med dette som bøndene har gitt uttrykk for overfor regjeringen.

Dessverre er jeg ikke i en slik posisjon at jeg kan bestemme prisene på varen. Jeg kan ikke subsidiere prisen, for jeg har ikke pengene. Og om vi skulle gjort det, så ville ikke Det internasjonale pengefondet (IMF) tillatt det, sier Etiopias statsminister.

> **Det eneste problem med kunstgjødsel er at vi ikke har nok valuta til å importere alt vi trenger og at prisene på varen har skutt i været.**

– Meles omgår sannheten

– Når Etiopias statsminister Meles påstår at partiet ikke er involvert i kunstgjødselsalg, bruker han et av sine kjente triks: å argumentere med formale strukturer. I praksis er det annerledes: Partiets økonomiske foretak i transportsektoren, i byggebransjen, osv., og også i kunstgjødelsalg, er kjent og dokumentert, sier seniorforsker Siegfried Pausewang ved Chr. Michelsens institutt i en kommentar.

Hva angår at bønder blir presset til å ta opp lån for å kjøpe gjødsel, mener han det er det mulig at Meles ikke vet hva som foregår på landsbygda.

– Folk på lavere nivåer i systemet er ivrige etter å melde oppover at de har oppfylt ledelsens ønsker. De melder ikke annet oppover enn «oppdrag utført». Kritikk vil ikke bli formidlet videre, for de er avhengige av de overordnete for hele sin posisjon, status og lønn.

CMI-forskeren og Etiopia-kjenneren forteller at regimet har sterk kontroll med ytringer.

– Dersom Meles reiser og besøker landsbyer, blir besøket omhyggelig planlagt. Enhver bonde vet hva han skal eller ikke skal si. Og skulle noen ytre noe kritisk, blir han etterpå straks innkalt og straffet på en eller annen måte, sier Pausewang.

Les mer om denne saken i Bistandsaktuelt nr. 6-2006

notiser

Noen fremskritt i Afghanistan

Sikkerhetssituasjonen i Afghanistan er blitt bedre på grunn av den internasjonale militære tilstedeværelsen. Men det er fortsatt svært mye kriminalitet i landet, og krigsherrene har betydelig innflytelse.

Det er noen av konklusjonene i rapporten «In the Balance: Measuring Progress in Afghanistan» fra Senteret for strategiske og internasjonale studier (CSIS). Rapporten, som er laget på oppdrag for International organization of migration, gir også en vurdering av landets styresett, det juridiske systemet, økonomiske muligheter og sosiale forhold.

Når det gjelder styresett og sosiale forhold, er det ifølge rapporten nå lagt et visst grunnlag. Men altfor få dagligdagse behov er foreløpig dekket for den vanlige afghaner. Det store flertallet av afghanerne mangler arbeid, og det gjelder også tidligere soldater.

Rapporten beskriver president Karzai som et positivt symbol på nasjonal enhet og håp, men påpeker at den afghanske regjeringen fortsatt er svak. Kommandanter (ofte omtalt som «krigsherrer») og korrupsjon er fortsatt en hindring for afghanernes demokratiske rettigheter.

In the Balance viser til at det formelle juridiske systemet ikke er i stand til å ta kampen opp mot straffefrihet, håndtere landkonflikter, avsløre kriminelle nettverk eller beskytte borgernes rettigheter.

Det har vært betydelig økonomisk vekst i Afghanistan, men den er ifølge rapporten ujevnt fordelt. Kommandanter sikrer seg fortsatt inntekter på illegale måter.

– Skyhøy oljepris må kompenseres

En ny rapport som botswanske BIDPA har gjort for Kirkens Nødhjelp, viser at regningen for to av verdens fattigste land, Zambia og Mosambik, er svimlende: Det vil koste dem opp til dobbelt så mye som det Norge gir dem i bistand for å dekke inn bare påslaget i oljeprisen for inneværende år.

– Regjeringen må ta ansvar og fremme forslag om kompensasjonsfond i Stortinget, sier Atle Sommerfeldt, generalsekretær i Kirkens Nødhjelp.

Organisasjonen foreslår selv et kompensasjonsfond som gir fattige land støtte dersom oljeprisen overstiger 35 dollar per fat. Oljeprisen ligger i dag rundt det dobbelte.

– Utviklingsministeren viker unna det faktum at Norges oljerikdom vokser på bekostning av fattige lands satsing på helse, utdanning og velferd, sier Sommerfeldt.

KN-sjefen håper nå at regjeringen vil ta ansvar og fremme et slikt forslag overfor Stortinget.

AFRIKAS HORN

Sjeikene går foran

Viser vei i kampen mot kjønnslemlestelse i Etiopia

BALE (b-a): To sjeiker, et par motorsykler og noen muldyr er viktige elementer i kampen mot kjønnslemlestelse i Etiopia. Ifølge WHO blir 80 prosent av kvinnene i Etiopia utsatt for kjønnslemlestelse.

• I ETIOPIA: ELISABETH SALVESEN

– Til tross for at etiopisk lov forbyr kjønnslemlestelse, er tallet noen steder så høyt som 95 prosent, forteller sykepleier, diakon og misjonær Tone Høgetveit Qvalben (62).

Hun viser til Bale sone i regionen Oromia sør i Etiopia som et eksempel på dette.

– Både muslimer og kristne utfører fortsatt kjønnslemlestelse av jenter. Overgrepet skjer som oftest når jentene er 12 – 15 år gamle. Det begrunnes med at religionen påbyr det, at jentene ikke kan bli gift uten å være omskåret, at jomfrudommen må beskyttes eller at det er viktig for å øke mannens seksuelle nytelse.

Etiopiske jenter i 12 – 15-års alderen er i faresonen og risikerer å bli utsatt for kjønnslemlestelse.

FOTO: ELISABETH SALVESEN

Forstudie. For fire år siden skrev Høgetveit Qvalben hovedfagsoppgaven sin innen helsefag på omskjæring av kvinner i Pokot i Kenya og det kirkelige arbeidet for en alternativ rite. Nå har hun gjennomført en forstudie og kartlagt omfanget av og holdninger til omskjæring i Bale i Etiopia. Det skjer på oppdrag av Norsk Luthersk Misjonssamband (NLM) i samarbeid med Etihiopian Evangelical Church Mekane Yesus (EECMY) og er støttet økonomisk av Bistandsnemnda/Norad.

Etiopia er pilotland for økt norsk satsing på arbeid mot kjønnslemlesting ifølge regjeringens handlingsplan som ble lagt fram av utviklingsministeren i 2003.

Tone Høgetveit Qvalben (62), diakon og misjonær.

To respekterte menn. – EECMY er aktive i kampen mot kjønnslemlestelse i Bale, og de samarbeider blant annet med de to høyt respekterte sjeikene, Sjeik Kadir og Sjeik Kamil. Den første er overdommer for hele Bales muslimske rett og har studert 14 år ved universitetet i Medina i Saudi-Arabia. Den andre er Koranlærer.

Begge sjeikene er like klare i sin tale:

– Verken Koranen eller Bibelen omtaler omskjæring av kvinner. Omskjæring er ikke forankret i noen trosretning; det er kun en kulturelt basert tradisjon. Det er IKKE påbudt av religiøse grunner! Det er dessuten helt unødvendig og helseskadelig.

> Vi er skapt av Gud med de kroppene vi har. Ingen har lov til å lemleste dem.

«I Guds bilde». Store deler av Bale har elendige veier både i fjellområdene som strekker seg opptil 4000 m.o.h. og i ørkenområdene ned mot Somali-regionen. – Derfor blir motorsykkel og muldyr helt nødvendige fremkomstmidler i det videre arbeidet, forteller Høgetveit Qvalben.

Det skal arrangeres seminarer med religiøse ledere, kvinnelige ledere i kebellene (bygdelag), lokale jordmødre, jurister og sykepleiere. Flertallet av befolkningen i Bale er muslimer, men det finnes også en god del ortodokse kristne og protestanter.

– Et viktig utgangspunkt for meg personlig har vært at mennesket er skapt i Guds bilde. Vi er skapt av Gud med de kroppene vi har. Ingen har lov til å lemleste dem, sier hun.

Er straffbart. Ifølge den etiopiske familieloven er omskjæring forbudt. Hvis noen praktiserer omskjæring, skal det rapporteres til politiet eller andre ansvarlige. Straffen er 5 års fengsel og 500 Birr. Det er også straffbart å gi råd for omskjæring.

– Men kunnskapen om det har ikke nådd ut til folk flest på landsbygda, og myndighetene mangler ressurser til å gå bredt ut med informasjon om hele problematikken, sier Høgetveit Qvalben.

Hun forteller at legale og helsemessige aspekter er sentrale temaer i seminarene som arrangeres.

– Vi ønsker å styrke kvinnenes muligheter til å forsvare sine grunnleggende rettigheter; det å ikke bli utsatt for vold. I tillegg til de fysiske og psykologiske skadene jentebarna utsettes for medfører jo kjønnslemlestelse også økt risiko for hiv/aids.

Aldri mer. Et par seminarer er allerede blitt arrangert.

– Min hånd skal aldri mer utføre en omskjæring. Det utbrøt nylig en kvinnelig deltaker på en av seminarene. Hun var ufaglært jordmor og hadde hatt ansvaret for kjønnslemlestelse av jenter i en årrekke.

– Det var et gledens øyeblikk, sier Høgetveit Qvalben.

14 mill. i 2005. I år har Norad planlagt å bidra med opp til 8 millioner kroner til de frivillige organisasjonenes arbeid mot kjønnslemlestelse. Over Utenriksdepartementets regionbevilgning som blir administrert av ambassadene er det planlagt om lag 5 millioner kroner, og Utenriksdepartementets Seksjon for menneskerettigheter og demokrati har satt av 1,2 millioner kroner. Den totale bevilgningen for 2005 blir dermed 14,2 millioner kroner. I tillegg kommer støtten til FNs befolkningsfond (UNFPA) og UNICEF som begge har store innsatser for å bekjempe kjønnslemlestelse. Dermed kommer antakelig det totale beløpet over 20 millioner kroner i år.

KJØNNSLEMLESTELSE

- Tradisjonen har sterkere fotfeste i Afrika enn på andre kontinenter, men forekommer også i noen land i Asia og Midt-Østen.
- Kjønnslemlestelse utføres i dag i om lag 30 land sør for Sahara samt i det nordøstlige Afrika.
- 100 – 150 millioner kvinner har ifølge Verdens Helseorganisasjon (WHO) gjennomgått kjønnslemlestelse.
- 5000 nye jentebarn utsettes for overgrepet hver dag.
- Årets TV-aksjon Drømmefanger går av stabelen den 23. oktober. Det er FOKUS – Forum for Kvinner og Utviklingsspørsmål – som er tildelt årets aksjon. Pengene som blir samlet inn skal gå til å bekjempe vold mot kvinner.

notis

Bensinkrise i Zambia

• NEWTON SIBANDA

Høye bensinpriser skaper nå problemer i Zambia, og regjeringen får kritikk for manglende tiltak for å forbedre situasjonen. De høye bensinprisene rammer vanlige folk først og fremst gjennom de økte prisene på taxier og busser. Myndighetene skylder på den høye oljepresen på det internasjonale markedet

– Bensinprisene her i landet er avhengige av etterspørselen internasjonalt, sa Yammie Chanda, som er talsperson for myndighetene i energispørsmål. Bensinmangelen har blitt ytterligere forverret etter at Indeni-raffineriet, som er Zambias største, gjentatte ganger har stoppet produksjonen i det siste. Mange frykter nå at de høye prisene på transport og offentlig kommunikasjon vil få konsekvenser for hele økonomien i det afrikanske landet. Det høye prisene på bussbilletter har allerede ført til at mange av innbyggerne i de ulike fattige bydelene utenfor sentrum av Lusaka må bruke bena hvis de skal kjøpe eller selge varer.

– Regjeringen kan selvfølgelig ikke styre de internasjonale oljeprisene, men de kan subsidiere bensinprisene slik at situasjonen blir lettere for folk flest, uttalte leder for Zambias forbrukerorganisasjon ZACA, Muyunda Ililonga, i en kommentar til bensinkrisen.

notiser

Norge nr. 5 på «snill gutt»-liste

• ELLEN HOFSVANG

Norge har nådd opp til en delt femteplass på årets «Ranking the Rich»-liste, en rangering av de rike landenes utviklingsvennlighet.

Vi ligger bak både Danmark, Nederland, Sverige og Australia, men kan vise til framgang i de tre årene siden rangeringen startet. I fjor delte Norge sjuendeplassen med USA, opp fra tiendeplassen året før. USA har gått motsatt vei av Norge og havner i år på 12. plass. Japan holder sisteplassen for tredje år på rad.

«Ranking the Rich», eller «Indeksen for utviklingsforpliktelser» som den offisielt heter, publiseres av tenketanken Center for Global Development i USA og tidsskriftet Foreign Policy. Rangeringen er basert på hvor utviklingsvennlig politikk landene fører på områdene bistand, handel, investeringer, miljø, sikkerhet og teknologi.

Norge rangeres som nummer én på sikkerhetsområdet på grunn av store bidrag til freds- og humanitære operasjoner og liten våpeneksport, og det høye bistandsnivået kvalifiserer til en andreplass blant de 21 landene i denne kategorien.

Men både handel og miljø trekker ned. Høye importrestriksjoner, tollbarrierer og landbrukssubsidier resulterer i en plassering som nr. 20 av 21 land. Miljø er det nest dårligste området. Manglende reduksjon i utslipp av klimagasser og høye fiskerisubsidier bidrar til å plassere Norges miljøinnsats på en 19.-plass av de 21 deltakerne.

Rangeringen og flere detaljer i vurderingen av Norge finner du på www.cgdev.org/section/initiatives/_active/cdi

Dansk kutt i info-arbeid

Etter at utviklingsminister i Danmark, Ulla Tørnæs, varslet at regjeringen vil avvikle informasjonstøtten til de danske utviklingsorganisasjonene i 2006 har forholdet mellom regjeringen og organisasjonene vært kjølig. Kritikken mot regjeringens kuttplaner har vært massiv fra de frivillige organisasjonene.

De anklager regjeringen for å bidra til at danskene får vite mindre om verden rundt seg samt å forsøke å kneble organisasjoner som er kritiske til regjeringens politikk. Organisasjonene har fått støtte av lederskribentene i flere store danske aviser.

Utviklingsminister Tørnæs avviser imidlertid all kritikk og sier det nå vil bli slutt på at danske skattebetaleres penger brukes til å finansiere organisasjonenes skryt av seg selv.

NEPAL

Usikker skjebne for Melamchi

Norge har stanset støtten til Nepals største drikkevannsprosjekt

LONDON (b-a): Norge har snørt igjen pengesekken overfor prestisjeprosjektet Melamchi, som skulle skaffe rent drikkevann til innbyggerne i Katmandu-dalen. Årsaken er kong Gyanendras maktovertakelse tidligere i år. Også andre givere kutter i bistanden til Nepal.

• NAVIN SINGH KHADKA

Som en reaksjon på at kongen sparket regjeringen og tok over makten selv den 1. februar i år, kunngjorde Norge et kutt på ti prosent i bistanden til Nepal. En rekke andre giverland annonserte lignende kutt.

Mer overraskende var imidlertid Norges beslutning om å si opp avtalen om norsk bistand til det mye omtalte vannforsyningsprosjektet Melamchi – det hittil største vannprosjektet i Nepal.

Tilhengere av den avsatte statsminister Sher Bahadur Deuba har ved flere anledninger protestert kraftig mot korrupsjonsdommen som ble utstedt av kongens omstridte korrupsjonskommisjon. Men demonstrasjonene er blitt slått hardt ned på.

FOTO: SCANPIX/AP/BINOD JOSHI

Korrupsjonsgrums. I en årrekke har det vært jobbet for å få realisert Melamchi-prosjektet – der planen er å bygge en 28 km lang tunnel for å frakte vann fra Melamchi-elven til Katmandu. Den 17. august 2001 skrev Norad, som en av de siste bidragsyterne, under en avtale om å støtte prosjektet med 223 millioner kroner.Men etter at Norge trakk seg ut tidligere i år, er prosjektets videre skjebne høyst uviss. I tillegg har en korrupsjonssak bidratt til å grumse til vannprosjektet ytterligere. Kongens omstridte kontrollkommisjon i korrupsjonssaker har dømt landets tidligere statsminister Sher Bahadur Deuba og hans partifelle Prakash Man Singh til fengsel i to år. Ifølge korrupsjonskommisjonen skal de to kjente politikerne ha fylt egne lommer med penger fra veibyggingsdelen av prosjektet.

bistandsaktuelt

Navin Khadka er nepalesisk journalist og BBC-korrespondent. Som følge av situasjonen i hjemlandet er han for tiden bosatt i London.

Legger press. Trass i bistandskuttene, er Norge fortsatt involvert i flere utdanningsprosjekter og prosjekter som fremmer demokrati og menneskerettigheter.

– Vi har ikke endret den policy-'en som vi kunngjorde i forrige måned, men vi følger situasjonen tett, sier Norges ambassaderåd i Katmandu, Kikkan Haugen, til Bistandsaktuelt.

Andre givere tenker likt. Til nå har giverne betalt nærmere 80 prosent av Nepals utgifter til blant annet vann, veier og skolebygging. Men etter at kong Gyanendra bryskt overtok makten for sju måneder siden, har pengestrømmen krympet betraktelig.

– Vi har stanset støtten til en rekke utviklingsprosjekter, og har bestemt oss for ikke å inngå nye avtaler inntil den politiske situasjonen endrer seg, sier fungerende sjef ved den danske ambassaden i Katmandu, Martin Hermann.

Regjeringen som kong Gyanendra utnevnte, har tidligere uttalt at den ikke kommer til å bøye seg for giverne. Men senere har både kongen og hans statsråder gjentatte ganger understreket behovet for økonomisk hjelp.

– Utviklingen av dette landet er helt avhengig av nivået på bistanden, innrømte finansminister Madhukar Shumsher da han la fram budsjettet i august.

Verdensbanken fortsetter. Trass i de fleste giverlandenes lunkenhet, skryter regjeringen av at de fortsatt har noen støttespillere. For eksempel har Verdensbanken de siste månedene startet tre nye prosjekter til en samlet verdi på over 100 millioner dollar.

Dette har provosert flere av giverlandene.

– Selv om Verdensbanken hevder at den stiller seg likegyldig til den politiske situasjonen, så er det et faktum at hva giverne enn gjør, så har det en politisk betydning, sier en høytstående tjenestemann ved en vestlig ambassade.

En annen leder ved en europeisk ambassade påpeker at den formen for støtte som Verdensbanken gir, ender opp som støtte til de militære styrkene i deres stadig mer intensiverte kamp mot maoistopprørerne i landet. En kommisjon som skulle overvåke Nepals utgifter, la nylig fram en rapport som viser at utgiftene til hæren og politiet nærmest er doblet de siste seks årene – fra ni prosent til 17 prosent av statsbudsjettet.

> Utviklingen av dette landet er helt avhengig av nivået på bistanden.
>
> **Madhukar Shumsher**, Nepals finansminister.

Verdensbanken avviser imidlertid påstanden om indirekte støtte til hæren, og sier at deres støtte kun har gått til fattigdomsreduserende og utviklingsrelaterte prosjekter.

– Man må være klar over at Verdensbanken har sin egen policy, i likhet med bilaterale givere, sier Rajib Updhya ved Verdensbankens kontor i Katmandu.

Dobbelt skvis. Giverne er også bekymret over myndighetenes nye og mer restriktive politikk på bistandsområdet. Regjeringen med kong Gyanendra i spissen sier nå at all bistand som går via frivillige organisasjoner skal kontrolleres.

– Vi kan ikke la være å overvåke midlene som blir kanalisert via frivillige organisasjoner, sier finansminister Rana.

I årets budsjett sier myndighetene også at de vil gjennomføre et kontroversielt utviklings- og sikkerhetsprogram, Integrated Security Development Program (ISDP), som har som mål å utstasjonere militært personell i avsideliggende områder for å skremme maoistene unna og gjennomføre egne utviklingsprosjekter.

Men mange utenlandske givere liker ikke ideen. De frykter at både nasjonale og lokale ikke-statlige organisasjoner vil bli marginalisert.

Overvåker bistand. Myndighetene argumenterer imidlertid med at tiltakene er ment å gjøre alle involverte mer ansvarlige.

– Vi har ikke noe imot at frivillige organisasjoner gjennomfører utviklingsprosjekter. Men vi ønsker å være sikre på at også de er ansvarlige og ærlige, sier Sharad Sharma i rådet som overvåker registreringen av ikke-statlige organisasjoner.

Men giverlandenes representanter er ikke overbeviste. Enkelte frykter at bistandsarbeidet nå vil komme i en dobbelt skvis mellom myndigheter og maoister.

– Partene i konflikten prøver å bruke og manipulere bistanden for å fremme egne politiske mål. Dette er helt uakseptabelt, sier lederen for den sveitiske statens bistandsarbeid i Nepal, Jörg Frieden.

(Artikkelen er oversatt og bearbeidet av Bibiana Dahle Piene.)

BISTAND

OECD-eksperter forventer bistandsrekord

En ny framskrivning fra OECDs utviklingskomité viser at samlet årlig internasjonal bistand vil øke i rekordtempo de neste fem årene. Ekspertene har beregnet økningen til 130 milliarder dollar.

• ELLEN HOFSVANG

Forutsetningen er at de rike landene holder det de har lovet. Utviklingskomiteen (DAC) forventer størst økning i bistanden til Afrika, med en fordobling fra dagens ca 25 milliarder til 50 milliarder i 2010.

Om prognosene viser seg å stemme, vil dette innebære den kraftigste økningen i internasjonal bistand siden DAC ble etablert i 1960. Likevel vil bistanden som andel av BNP (forventet å ligge på 0,36%) ligge godt under nivået på 0,5 prosent i DACs første leveår.

Richard Manning, leder i DAC.

Lederen for DAC, Richard Manning, mener økningen er imponerende, men advarer samtidig mot overdreven optimisme.

– For det første gjenstår det å se om løftene blir holdt når bistandsøkningene skal gjennom de enkelte lands budsjetter. For det andre må man også vurdere innholdet i bistanden nøye, sier han.

Bistandsøkningen de siste årene har i stor grad dreid seg om nødhjelp, gjeldslette og faglig bistand fra rike land. Selv om dette er viktige oppgaver innebærer de ikke nødvendigvis friske midler til økt utviklingsinnsats, understreker Manning i siste utgave av DAC News.

VEST-AFRIKA

Dette er siste stasjon. I denne varme, støvete bakgården i Ouagadougou skal disse kvinnene spinne bomull til de dør.

– Jeg har fred i hjertet, sier **Rihanata Sanfo**. Hun har bodd på Cour de solidarité i fem år, siden hun ble jaget fra sitt hjem i 1999.

ALLE FOTO: SIDSEL HVAAL

– Du er ei heks!

Heksene i Ouagadougou har overlevd rykter, vold og trusler

• I BURKINA FASO: SIDSEL HVAAL

En dag faller naboen din død om. Hans venner tar umiddelbart liket på skuldrene, og løper gjennom gatene med det. Ved din dør stanser det sørgende følget. De braser inn i huset ditt. Det var du som drepte ham, skriker de til deg, du er en heks!

Den rasende mengden kjeppjager deg fra bygda. De tar tingene dine, river huset ditt. Du løper for å redde livet. Tomhendt, forslått og alene må du gå til fots hele den lange veien til storbyen. Du kan aldri reise hjem.

Dette er virkeligheten for tusener av afrikanske kvinner, blant annet i Burkina Faso. I landets hovedstad, Ouagadougou, ligger Cour de solidarité. Det er et gamlehjem utenom det vanlige. Hit kommer kvinner som er jaget, anklaget for hekseri. Senteret huser 75 kvinner i alderen 37 til omkring 80 år.

Det lukter sand og varm betong. Gulvet er rødmatt av flyvestøv. Luften er tung selv om taket er høyt, og bølgeblikken kveiler seg i solvarmen. Rommet ligner aller mest en lagerhall. Stablet langs veggene er pappesker, kokekar, sekker med ris – og gamle damer.

Liket bestemmer. Det gjelder å finne en syndebukk, for ingen dør «en naturlig død» på landsbygda i Burkina Faso. Noen har alltid skylden. Hvis avdøde har levd et plettfritt liv, må det være noen andre som er ansvarlig – for eksempel den besværlige nabokona.

– När et menneske går bort, bærer landsbyboerne liket omkring, slik at den døde selv skal peke ut personen som har forvoldt hans død. Hvis liket heller i din retning, eller den dødes arm kommer nær deg, er det du som er morderen, forteller Suzanne Balkauma. Hun er en av tre sosialarbeidere på Cour de Solidarité.

– De som bærer liket kan jo peke på hvem de vil?

– Javisst, men det tror ikke landsbyboerne på. När den skyldige først er avslørt, anklages hun for å være heks, og kjeppjages fra landsbyen. For det er nesten alltid en kvinne, sier Suzanne.

Hun sitter under trærne sammen med sine to kolleger Leonie Yanogo og Marie Michelle Ouédraogo. I dag har de også selskap av to Røde kors-ansatte, direktør Alexandre Tapsoba og sosionom Patricia Zaida.

Dra – eller bli drept. – Den utpekte drar, eller landsbyboerne dreper henne. Noen velger å begå selvmord. De sterkeste går i dagesvis og kommer til byen med sår og merker etter slag, forteller Patricia. Som sosionom har hun kunnet betrakte dette fenomenet på nært hold.

Bare en sjelden gang hender det at en mann pekes ut.

– Kvinnene er de svakeste. De som jages er gjerne enker eller barnløse, og har ingen til å forsvare seg. I tilfeller hvor «heksen» har familie, får barna aldri mer lov til å møte mamma, sier Patricia.

> **Når den skyldige først er «avslørt», kjeppjages hun fra landsbyen.**

Suzanne Balkauma, sosialarbeider på heksesenter.

Ett måltid. De utstøtte havner i hovedstaden Ouagadougou der de livnærer seg ved å tigge. Men noen får også høre om Cour de solidarité.

Senteret i bydelen Paspanga ble åpnet 15. desember 1994. Byens andre kvinnehjem – med kapasitet til å ta imot 400 personer – ble så overfylt at det ikke lenger kunne ta imot. Staten bestemte at et nytt senter skulle åpnes, og det er også staten som finansierer det ene måltidet kvinnene får om dagen.

– Vi skulle gjerne sett at de gamle fikk mat to ganger om dagen, men det har vi altså ikke penger til, forklarer sosialarbeider Suzanne Balkauma.

Nå i regntiden arbeider de sterkeste kvinnene i åkrene utenfor byen, hvor de tjener rundt 6 kroner per dag. Mange blir igjen på senteret for å spinne bomull. Noen få tigger i gatene.

Siden oppstarten har tusenvis av kvinner vært innom de to sentrene, men ingen vet nøyaktig hvor mange som jages hvert år – eller hvor mange som ikke overlever.

BURKINA FASO

- Burkina Faso, et land med 13,5 millioner innbyggere, er et av verdens fattigste land.
- Landet ligger 3. nederst på FNs utviklingsindeks (Human Development Index).
- 90 prosent av innbyggerne er bønder, selv om jordsmonnet i hovedsak er dårlig.

Analfabetismen er den høyeste i verden. Bare om lag 13 prosent av den voksne befolkningen kan lese og skrive.

Kilder: CIA World Factbook/UNDP 2005.

Forsørger barna. Kvinnene ved senteret er for mange til at de tre hallene kan romme alle. Et titalls kvinner må bo og arbeide utendørs, deriblant Suzanne Kagambéga. Med rak rygg mot den røde murveggen, kjevler hun bomullsfrø med en slags strikkepinne. Raskt, hardt. Ut av de lodne frøene springer en sky av hvit vatt. Etterpå skal den arbeidsomme «heksa» spinne bomullstråd rundt en slags snurrebass. Ett nøste bringer 50 øre i Suzannes lomme. For pengene hun tjener i løpet av dagen kan hun kjøpe et ekstra måltid mat til kvelden.

Huden er jevn og fast, hun ser yngre ut enn sine 60 år. Suzanne ble jaget fra sitt hjem i Bousse i 1995, men har fremdeles to voksne barn i landsbyen.

– De sniker seg avgårde for å besøke meg her, forteller hun gjennom oversetteren.

– Ofte?

– Ja, ofte. Omtrent en gang i året. Jeg hjelper dem med litt penger, sier Kagambéga.

Hun ser ikke opp fra steinen og strikkepinnen for å svare på spørsmålene, men stanser arbeidet en liten stund. Hun tilbyr de besøkende en trekrakk. Så kjevler Kagambéga videre.

For mye følelser. Spørsmål om sin egen fortid vil ingen av kvinnene svare på. «Trop d'émotions»; for mye følelser. Sosialarbeiderne skjermer kvinnene mot nærgående spørsmål. Spørsmål som ripper opp i gamle, men fortsatt blødende sår.

Døden er en reell risiko dersom en jaget kvinne forsøker å reise tilbake til landsbyen sin.

– Det andre senteret forsøkte å tilbakeføre tre kvinner i 2003. Én kom tilbake til senteret. De to andre hørte ledelsen aldri mer fra, forteller sosionom Patricia Zaida.

– Drept?

– Meget mulig, sukker Zaida.

– Å lykkes med en slik tilbakeføring krever mye ressurser, mye tid. Man må forhandle med høvdingen, ofre kyllinger, og gå mange runder. Dette har vi ikke kapasitet til.

– Hva gjør myndighetene?

– Bon, sier Patricia Zaida og smiler – men ikke med øynene.

– Vel. Myndighetene fordømmer praksisen, men hva kan de gjøre? De sender grupper til landsbyene for å fortelle at det ikke finnes hekser, at det de gjør ikke er bra, men dette er et arbeid som vil ta generasjoner. Folk må forstå at sykdom dreper vilkårlig, at ulykker kan skje.

– Det finnes heller ingen lov som sier at det er ulovlig å jage folk på den måten. Man kan selvsagt anmelde en eventuell mishandling, men det krever mye mot å ta en slik sak gjennom rettssystemet. Dessuten er det vanskelig å bli trodd dersom offeret ikke har synlige skader, som piskeslag. De fleste velger å lide i stillhet, sier Alexandre Tapsoba. Han er direktør ved et Røde Korssenter i byen, en av kvinnehjemmets samarbeidspartnere.

– Tror folket i Burkina virkelig at disse kvinnene er hekser?

– Hekseri tror man på overalt. Selv blant myndighetspersonene finnes folk som tror på hekser. Det er også noe av grunnen til at arbeidet for å få en stans på dette går såpass langsomt, mener Tapsoba.

Et par støvete kvadratmeter er alt de har til rådighet, både for seg selv og alle sine eiendeler. Her sover, spiser og arbeider kvinnene.

Suzanne Kagambéga (60) har ikke helse til å drive jordbruk med de yngre kvinnene. Isteden spinner hun bomullstråd, som hun selger for 50 øre nøstet. Suzanne har vært på senteret siden hun ble jaget fra landsbyen.

Mistet alt. Ousmane Ilboudou (54) hadde litt penger. Som fremmedarbeider i Gabon hadde han arbeidet på jernbanen. Da han kom tilbake til sin landsby, Loumbila, var han etter forholdene en rik mann. Det skapte sjalusi.

– Da en ung kvinne i landsbyen døde i barsel i 1983, sa landsbyboerne at det var min skyld, forteller han.

Ousmane Ilboudou er en av få menn i Burkina Faso som er blitt jaget på samme måte som kvinnene i Paspanga. I dag arbeider Ilboudou som gartner ved et senter for funksjonshemmede i Ouagadougou.

Ifølge ham er overtro og hekseri bare én side av problemene til de som jages. En annen årsak er den høyst reelle fattigdommen.

– De jaget meg og rev huset mitt, tok alle pengene mine, og avlingen min. Kona mi flyttet tilbake til foreldrene sine. Jeg var helt alene, sier 54-åringen.

Etter tre år i eksil fikk Ilboudou komme tilbake. Han hadde venner som til slutt våget å tale hans sak overfor landsbyledelsen.

– Fem ganger har jeg sett kvinner bli jaget fra min landsby. Sist gang var i 1994. Det er oftest eldre, enslige kvinner som blir jaget. Fordi de ikke har familie, har de litt penger. Og uten familie, har de heller ingen til å forsvare seg, forklarer Ilboudou.

I dag har Ilboudou to koner og sju barn. Han mener situasjonen i landsbyen er i ferd med å forandre seg, men understreker at det tar lang tid.

Selv er Ilboudou ettertrykkelig kurert for overtroen sin.

– Jeg som har vært anklaget selv, vet at hekseri bare er tull.

> **Da en ung kvinne i landsbyen døde i barsel i 1983, sa landsbyboerne at det var min skyld.**
>
> **Ousmane Ilboudou** (54).

Sterkere sammen. Tilbake på senteret i Paspanga, spinner de gamle videre. En fyldig kvinne med svart hodetørkle og lyseblå, smårutete bluse ler og kommenterer en norsk kvinnes øyensminke. Selv ser hun ikke så godt, forteller hun gjennom en oversetter, hun løfter fingrene til ansiktet, og viser «vondt i øynene», hun skulle gjerne hatt medisin. Hun spinner under tak, men solen treffer likevel ryggen hennes. Med ett vrenger hun av seg blusen.

– Varmt, forklarer hun.

Så griper hun brystene sine med begge hender, klemmer og slenger på dem, sier at de er ikke som de engang var.

– Jeg skulle gjerne hatt en bh også, skrattler hun, så det glitrer i de såre øynene.

– Men det er ikke så farlig, det er verre med den medisinen, legger hun raskt til, og skotter opp mot gjestene.

Gamlehjemmet er en gjørmete, inngjerdet gårdsplass og en lang, lav bygning. En stor og to små sovesaler, ett toaletthus. I digre gryter putrer dagens måltid, og røyken fra ildstedet stikker i øynene.

Krumbøyd over sitt eget lille ildsted, vifter Rihanata Sanfo liv i flammene under gryta. Oppi bobler en knallgul saus med hvite, afrikanske auberginer. Senteret tilbyr i dag grønne bønner som tilbehør til maismelpuddingen tô. Men bønner gir Sanfo vondt i magen, så hun koker sin egen saus i dag.

Hun ler og skravler på sitt eget språk, moré. I fem år har hun bodd på dette senteret. Hvor gammel hun er, vet hun ikke. Antakeligvis et sted i sekstiårene. – Jeg er lykkelig her, sier Sanfo, jeg har fred i hjertet.

– De som kommer hit er svært triste i begynnelsen. Men i møte med likestilte kvinner slipper tungsinnet taket. När alt kommer til alt er det bedre å vente på døden her, sammen med venner, enn å bli drept i hjembyen, mener sosialarbeider Suzanne Balkauma.

Bydelen hvor senteret ligger, heter Paspanga. Navnet betyr «sterkere».

Kjenner ingen norske hekse-prosjekter

Egil Mongstad, Strømmestiftelsen.

Norske bistandsorganisasjoner kjenner ikke til norskfinansierte bistandsprosjekter som tar for seg hekseri og overtro.

– Vi er klar over at dette er et problem i fattige land. Anklager om hekseri skaper fattigdom, samtidig som det er et resultat av fattigdom, sier pressekontakt Egil Mongstad i Strømmestiftelsen.

Ifølge Mongstad er det likevel ingen konkrete planer om å begynne å jobbe med prosjekter eller programmer direkte rettet mot hekseriproblemet.

Stiftelsens regiondirektør for Vest-Afrika, John Brett, som er stasjonert i Mali, nabolandet til Burkina Faso, har selv sett senteret i Ouagadougou.

– Burkina er regionens største på hekseri, alle i Vest-Afrika oppfatter det slik, skriver Brett i en e-post.

Han kjenner ikke til spesielle prosjekter rettet mot hekseri, men opplever at problemet finnes, også i Mali.

– Vi ser at barn blir støtt ut fordi man mener at de har brakt en forbannelse over familien, eller kvinner blir kastet ut fordi de har brakt ondskap eller ulykke over et hjem, sier Brett.

– Beskyldninger om hekseri er fatale, erkjenner også Care Norge, representert ved pressekontakt Steinar Sundvoll.

Han nevner at disse ofte også er knyttet til hiv/aids.

DE SOTO-DEBATTEN

– Unyansert om de Soto

Debatten er for banal, mener Noragric-forsker

Forsker Tor A. Benjaminsen mener den norske debatten om økonomen Hernando de Soto og formalisering er for polarisert og banal. Han etterlyser mer nøkternhet.

• SYNNØVE ASPELUND

– På den ene siden står den norske regjeringen med en nesegrus beundring for de Soto, som fort resulterer i at viktige spørsmål ikke blir stilt. På den andre siden står en del kritikere og setter merkelappen nyliberalist på de Soto. Når det er gjort behøver man ikke argumentere mer, fordi så å si alle som er for utvikling er mot nyliberalismen. Ved å sette likhetstegn mellom de Soto og privatisering mister dessuten kritikerne en del på veien, og det blir lett for de Soto-tilhengerne å tilbakevise kritikken. Hovedpoenget – nemlig at mange fattige som besitter jord ønsker større rettssikkerhet – blir fort borte i en slik debatt, sier han.

Selv om uenigheten er stor, er de fleste enige i at de Soto har løftet et viktig tema opp på agendaen – hvordan «uformelle», fattige menneskers rettigheter kan styrkes gjennom formalisering. Men hva må til for at formalisering av fattiges eiendom og forretningsvirksomhet skal være vellykket? Og hvilke problemer kan oppstå ved en en slik prosess?

Etter eget ønske. Benjaminsen mener fattiges eget ønske om formalisering er nøkkelen til et godt resultat.

– Formalisering kan ikke være en ovenfra-og ned-prosess. Den må bunne i etterspørsel hos de fattige selv, sier han.

– Mange steder, ikke minst i Afrika, ser vi en slik etterspørsel etter sterkere formelle rettigheter. Et sikkert tegn på det er når folk hermer etter offisielle prosesser, for eksempel ved å lage dokumenter for kjøp og salg som ligner de dokumentene som staten bruker, sier Benjaminsen.

Han har selv sett dette i Mali, hvor «uformelle» salgskontrakter er blitt «halvformelle» ved at selgere og kjøpere har laget dokumenter med brevhode som ligner statens og fått den lokale administrasjonen til å bevitne at salgskontrakten er inngått. Disse dokumentene regnes ikke som offisielle skjøter, men uttrykker et klart ønske om større rettssikkerhet, menner Benjaminsen.

Spekulantene vinner. Behovet for mer formelle rettigheter til jorda er størst i urbane strøk, og i enkelte rurale områder der jorda er verdifull på grunn av viktige råvarer som for eksempel kaffe, bomull og kakao. Når prisen på jord i et område øker og flere utenfra er interesserte i å skaffe seg jorda, kan de fattige uten formelle rettigheter bli sittende igjen med svarteper .

– I Mali møtte jeg spekulanter som kjente til byplanleggingsprosessene og til hvilke områder som skulle bygges nytt. De kjøpte opp billig jord fra fattige i disse områdene og fikk offisielle skjøter av byråkratene. Verdien på denne jorda økte opp mot hundre ganger når spekulantene solgte videre til boligbyggerne. Også byråkratene tjente godt på dette, sier Tor A. Benjaminsen.

Folk i Mali må betale opptil 20.000 kroner i bestikkelser for å få et offisielt skjøte. Det sier seg selv at få har råd til det.

– När fattige er redde for å miste jorda – og opplever at nettopp det skjer og at andre tjener seg rike på den – er det tydelig et behov for å gjøre offisielle skjøter lettere tilgjengelige for folk. I slike tilfeller er en behovsdrevet formalisering en god idé.

Mange fallgruver. Men formaliseringsprosesser byr på mange utfordringer og kan slå feil. Et resultat kan være flere og mer alvorlige konflikter om jorda. Hvis det for første gang skal komme papirer på hvem som eier hva, gjelder det å posisjonere seg og få med seg mest mulig. Mange afrikanske landsbyer har dessuten såkalt overlappende bruk av jorda – for eksempel kan én ha rett til å dyrke jorda på et område, en annen rett til å høste frukt fra trærne samme sted, mens en tredje kan ha rett til beite. Med et slikt lag av uformelle rettigheter kan det fort bli bråk ved formalisering.

Et annet problem er at kvinner faller utenom når eiendom skal registreres – selv om de ofte dyrker jorda, ender ofte mennene opp som formelle eiere. En evaluering av eiendomsrettigheter i Kenya fra 80-tallet viser at bare 7 prosent av de registrerte eierne var kvinner. Et tredje problem oppstår i forhold til urfolksgrupper, som har kollektiv rett til jord, noe som byr på problemer hvis formaliseringen kun er fokusert på privat eiendomsrett.

Det er også vanskelig å skille formalisering og behovet for jordreformer:

– Uten en omfordeling av jord er risikoen stor for at et forståelsesprogram fryser fast skjevheter i samfunnet. Jeg har flere ganger spurt de Soto hva han mener om dette, men får ikke noe klart svar. Det betyr vel egentlig at han ikke er opptatt av omfordelingsaspektet, sier Benjaminsen.

Han mener norske myndigheter må tenke nøye gjennom dette når de finansierer de Soto-prosjekter i Tanzania og Guatemala, ikke minst i Guatemala som har en enormt skjev fordeling av jord.

Stort og dyrt. Å registrere eiendom og forretningsvirksomhet er veldig dyrt. I forbindelse med det norskfinansierte de Soto-programmet i Tanzania har Noragric regnet ut hva det vil koste å registrere eiendommer i hele landet, og kommet fram til et grovt anslag på mellom to og tre milliarder amerikanske dollar. Vedlikehold av registrene er også krevende og et stort apparat må til for å holde dem oppdatert. I mange land selger og arver folk jord uten å rapportere til myndighetene, og det er ikke gjort i en håndvending å endre folks vaner.

– Etter ett tiår eller to risikerer man at registrene er utdatert, sier Benjaminsen.

Han stiller også spørsmålstegn ved hvor lurt det er å sette i gang en formaliseringsprosess i hele landet samtidig, slik de Soto ønsker, i stedet for å prøve det ut i mindre skala først.

– Jeg er tvilende til om Tanzania-prosjektet er en behovsdrevet prosess. Per i dag virker det mer som om noe dyttes på folk ovenfra. Men det vil vise seg etterhvert, sier Tor A. Benjaminsen.

Kronikk/debattinnlegg av Utviklingsfondets informasjonsleder Aksel Nærstad om de Soto er lagt ut på www.bistandsaktuelt.no/forum. Her finnes også eldre innlegg i de Soto-debatten.

Guatemala er ett av landene der Hernando de Sotos formaliseringsprosjekter skal prøves ut i praksis. Manglende skjøter på sine eiendommer har ofte skapt problemer for landets fattige.

FOTO: SCANPIX/ AP PHOTO/ RODRIGO ABD

> Hovedpoenget – at mange fattige som besitter jord ønsker større rettssikkerhet – blir fort borte i en slik unyansert debatt.

Tor A. Benjaminsen, forsker ved Noragric.

notiser

Stjålne penger returneres til Nigeria

Regjeringene i Sveits og Nigeria er blitt enige om at om lag 3,5 milliarder kroner, som ble stjålet av den tidligere nigerianske diktatoren general Abacha, skal returneres til Nigeria. Tilbakeleveringen er allerede påbegynt og om lag 2 milliarder kroner er tilbake i Nigeria. – Tilbakeleveringen av pengene kommer etter flere års hardt arbeid av nigerianske myndigheter, sa Nigerias finansminister Ngozi Okonjo-Iwela i en kommentar. Finansministeren ga også utrykk for at han håpet denne saken kunne gjøre det lettere for andre land å få utlevert stjålne penger som er gjemt i Sveits eller i andre land.

Sender sykler til Cuba

Like så sikkert som trekkfuglene forlater Jordalsbø, drar Jan Olsen fra den vesle grenda Bygland i Setesdal til Cuba med hundrevis av sykler, skriver avisa Fædrelandsvennen.

– Jeg har fire låver fulle av sykler. 500 stykker til sammen, sier Olsen fornøyd.

Han forteller at giverglæden er fantastisk i Setesdal. Fra Hovden til Hornnes er det 2600 husstander, og i løpet av de seks årene har disse husstandene bidratt med nærmere 2000 sykler.

Olsen har samarbeidspartenere innen sykkelsportmiljøet i Kristiansand, Grimstad, Vennesla og Evje. Her møter skogsarbeider Olsen og samarbeidspartneren hans i Arendal, rekefisker Atle Nilsen, stor forståelse for hvor god hjelp det er i å gi bort sykler, sykkeldeler, fotballer, pc-utstyr, skolemateriell og klær til fattige.

Verre er det med Norad og UD, mener Olsen. Smilet er borte og håret er ikke lenger krøllete, men stritt når han tenker på avslaget fra Norad på søknaden om 80.000 kroner foran årets sending til Cuba, skriver avisa. Selv har han punget ut med 40.000 kroner av egen lomme til innkjøp av splitter nye racersykler slik at fattig ungdom kan få delta i sykkelritt på Cuba.

Aids-krangel i Sør-Afrika

Zwelinzima Vavi, som er leder for den mektige sørafrikanske fagforeningskoalisjonen Cosatu, anklaget nylig Sør-Afrikas helsemyndigheter for å ha sviktet landet. Vavi mener innsatsen mot aids har vært så dårlig at det grenser til landsforræderi, melder BBC.

– De som styrer helsevesenet når en epidemi sprer seg på den måten den har gjort i Sør-Afrika, har veldig mye å svare for, sa Vavi. Han anklaget også president Mbeki for manglende lederskap. – Når hørte vi sist presidenten si ordene hiv eller aids?, spurte Vavi.

SØR-AFRIKA

Konkurs i boligselskap

Norskstøttet boligbyggelag i Sør-Afrika må avvikle

Etter lang tid med en økonomistyring på villspor ble det norskstøttede boligbyggelaget Cope slått konkurs denne uken.

• SYNNØVE ASPELUND

Norad jobber nå for å sikre at midlene som er igjen i boet blir brukt på en ordentlig måte. Det vurderes også om Norge kan og skal gjøre krav på penger som er blitt misbrukt av det sørafrikanske boligbyggelaget.

Bistandsaktuelt har tidligere omtalt at Cope på urettmessig vis overførte rundt 4,2 millioner kroner til organisasjonen fra et fond. Disse pengene var ment som boliglån for fattige sørafrikanere, men ble i stedet brukt til daglig drift av Cope. Noe av pengene har gått direkte til den administrerende direktørens private forbruk. Direktøren ble suspendert og har senere sagt opp, men er foreløpig ikke rettsforfulgt.

Til sammen har Norge støttet Cope med 32 millioner kroner over en seks-årsperiode, men stoppet utbetalingene i 2004. Pengene ble kanalisert via Norske Boligbyggelags Landsforbund (NBBL), som har vært faglig samarbeidspartner med Cope siden 1997.

Saken er såpass alvorlig at den kan få konsekvenser for Norads øvrige samarbeid med NBBL. Cope har hatt ansvaret for sju borettslag med 700 leiligheter for lavinntekstgruppe, og ble i 2000 kåret til «Årets boligbygger» i Sør-Afrika. Fremtiden for beboerne i borettslagene er nå usikker – det finnes ingen plan for hvordan borettslagene skal forvaltes videre.

bistandsaktuelt • 1/2005 AKTUELT - 11

Forsynte seg med millioner

Norskstøttet boligselskap i Sør-Afrika granskes

På ulovlig vis har det sørafrikanske boligbyggelaget Cope skaffet seg over fire millioner kroner til egen drift.

Selskapets direktør er suspendert og boligselskapet er under gransking. Norge har støttet Cope med 32 millioner kroner i bistand fra 1997 til 2003.

• SYNNØVE ASPELUND

Den økonomiske styringen i Cope har vært et vansklig tema. Bistandsgiverne i lengre tid har vært bekymret for at det siden januar 2004, da det viste seg at store pengesummer urettmessig var overført til organisasjonen. Penger som var ment til boliglån for fattige sørafrikanere ble i stedet brukt til den daglige driften av Cope.

Blant annet skal selskapets administrerende direktør ha fått over 50.000 norske kroner i månedslønn.

Den endelige revisjonsrapporten er ikke ferdig, men etter det Bistandsaktuelt erfarer skal det ikke bare dreie seg om at selskapet har blitt «lånt» fra gitt direktør til den administrerende direktørens private forbruk, blant annet ved bruk av Copes kreditkort.

Tok fra boliglån og småsparere. Pengene som boligbyggelaget Cope (formelt: «Cape Housing Association») har «lånt» til egen drift, er i hovedsak hentet fra et finansiertingsopplegg i samme «familie» – Cape Housing Trust. Sistnevnte er et fond som bidrar med kortsiktige boliglån, som en mellomlønnsen det langsiktige boliglånet fra myndigheter og en slags bank, jobber Cape Housing Association med utvikling og forvaltning av boligkooperativer. Nærmere 34 millioner kroner er urettmessig benytt fra dette fondet.

Noen mindre beløp skal deretter være overført til Cope fra andre boligprosjekter, og fra Cape Saving Club, som er en spareklub for boligsøkere som står på venteliste for å få bolig. Totalt drøier det seg om rundt 4,2 millioner kroner i ulovlige overføringer til Cope.

Norsk støtte. Norge har vært en sentral samarbeidspartner for Cope siden 1997, da Norske Boligbyggelags Landsforbund (NBBL) inngikk et faglig samarbeid med Cope. Norad sto for 100 prosent av finansieringen.

Tanken var at Cope skulle bruke og tilpasse den norske kooperative modellen for boligbygging i et Sør-Afrika med stor boligmangel. Så langt er 700 boliger bygget.

Signalene om dårlig økonomistyring gjorde at ambassaden for noen år siden ga en tvelsig avtale med Cope, slik det egentlig var tenkt. En ettårig avtale ble imidlertid i november 2003, i dag drøier dialogen i samarbeidet seg om å få overskikt over Cope-økonomiske kaos og finne ut om det sørafrikanske boligbyggelaget har loven rett.

Konkurs? Cope drives nå på lavbluss. Den administrative direktøren ble suspendert 14. desember og et uavhengig revisjonsselskap granskes av pengebruken i Cope. Styret i Cope har bedt om midler til drift fram til 1. april, for å utrede alternativer til konkurs. Det er uklart om Norge og de andre giverne vil støtte fortsatt drift.

– Hva tror NBBL til slik mel Cope?

– Det skal en del til for å få Cope opp og stå. Til det trengs betydelige endringer i hvordan selskapet drives. En løsning er å inntlemme Copes kompetanse og boliger i en annen boligorganisasjon, sier Jan Skjerve.

Norad vil ta lærdom. Norad skal nå foreta en gjennomgang av programmet og statten til Cope.

– Vi har et ansvar på norsk side for å gå gjennom og se hva som gikk galt og hva som kunne vært gjort annerledes. Vi må spørre om dem som måtten vi har gitt statten på, både faglig og økonomisk, har vært riktig. Skjøen åpne må vi være for å lære noe av dette, sier Marie Winsvold, rådgiver i avdeling for miljø og næringsutvikling i Norad.

En spørsmål Norad stiller seg, er hvor godt denne typen boliggrupper har vært forankret i Sør-Afrika. Boligkooperativer, som i utgangspunktet er en sosialdemokratisk modell for boligbygging, var kanskje ikke best egnet i Sør-Afrika.

– Det bør vurderes om Sør-Afrika var en egnet kooperativsøsterpunktmodell, sier Winsvold.

Mange problemer. Cope har hatt store problemer med å få inn huseien fra folk, noe som blant annet forklares med at Sør-Afrika har en tradisjon for å se på gratis husvære som et viktig rettighetsspørsmål. Dette har bidratt til den vanskelige økonomiske situasjonen i Cope.

– Kanskje har ikke betalingsnen vært godt nok kartlagt? Var husleien for høy i forhold til lavinntektsgruppene som skulle bo i? Var det tilstrekkelig med folk i det bånd til middelen som har vært brukt? Klarte vi å bygge opp god nok kompetanse lokalt? Dette er noen av spørsmålene vi ønsker å finne ut av, sier Marie Winsvold.

DETTE ER COPE:

- Cope Housing Association er et sosialt boligbyggelag i Sør-Afrika, grunnlagt i 1989.
- Cope skal bygge og forvaltte boliger for sørafrikanere med lav inntekt.
- Norge har vært Copes viktigste utenlandske finansieringskilde. 32,4 millioner kroner er utbetalt til Cope fra 1997 til 2003.
- Det meste av pengene har gått via Norske Boligbyggelags Landsforbund (NBBL). I 1997 inngikk COPE og NBBL et samarbeid. 7 borettslag med 700 boliger er hittil bygget.
- Målet var at Cope skulle klare seg selv økonomisk innen 2007. I 2003 var egenfinansieringen 26 %.
- I 2000 ble Cope kåret til «Årets boligbyggere i Sør-Afrika.

I 2000 ble Cope kåret til «Årets boligutbyggere» i Sør-Afrika. Fem år etter er selskapets økonomi under granskning. FOTO: NBBL

Den administrative direktøren ble suspendert 14. desember og et uavhengig revisjonsselskap granskes pengebruken i Cope.

Vårslepp for et dusin seniorer i Fredskorpset

I januar vil ikke mindre enn ... seniorer ...

FAKSIMILE: BISTANDSAKTUELT 1-2005

Positive søker positiv kjærlighet

HIV/AIDS

JOHANNESBURG (b-a): Det sies at ekte kjærlighet er vanskelig å finne. Hvis man er hiv-positiv, og snakker åpent om det, er utsiktene til å finne en omsorgsfull fast partner enda dystrere.

• I SØR-AFRIKA: WILSON JOHWA

Men det behøver ikke å være slik. Hvis du avgrenser din søken til gruppen enslige hiv-positive, blir det sannsynligvis lettere å finne en makker.

Det var ihvertfall slik Ben Sassman tenkte for to år siden, da han opprettet et nettbasert kontaktformidlingsbyrå for mennesker som lever med hiv.

38-åringen beskriver nettstedet sitt (www.thepositiveconnection.co.za) som et pionértiltak på området. Men lignende nettsteder, som den USA-baserte www.poz.com, ser ut til å florere, til tross for anklager om at de isolerer hiv-positive mennesker og dermed forsterker stigmaet.

I samme båt. Men stigma er nettopp det Sassmans nettsted tar mål av seg til å gjøre noe med. Hans filosofi er at hvis to hiv-positive mennesker møtes på nettet «vil begge være i samme båt». Dette hindrer at det oppstår et følelsesmessig trauma når et hiv-positivt menneske må fortelle om sin hiv-status til en ny partner.

Hjemmesiden hans er fjernt fra det dystre. På knallgul bakgrunn presenteres bilder og lenker til gode råd om bruk av kondom, hvordan teste seg, og informasjon om hiv-viruset. Og enda mer spennende: Abonnenter får sjansen til «en umiddelbar chat med andre medlemmer», pluss mulighet for «en gratis personlig annonse og fri fløyt».

Søker hensynsfull kristen. «MC», en 29-årig zambisk helsearbeider, er en av de 122 kvinnene som er registrert på nettstedet. Hun skriver at hennes ideelle partner er kristen, og dersom han er hiv-negativ må han være «villig til å akseptere min status» og må være «en meget åpen person, en som tar hensyn til andre menneskers følelser».

Blant de 91 registrerte mennene er «Ultraman», hvis profil er en av de få som også inneholder bilde. Den 30-årige «gründeren» lover å lære dem som svarer om kjærlighet og lidenskap. «Sammen kan vi undersøke de intime detaljene av din og min kropp,» skriver han entusiastisk.

Forut for sin tid. Richard Yell, en 45-årig hiv-positiv homoseksuell mann, beskriver «den positive forbindelsen» som «litt forut for sin tid i Sør-Afrika».

Han er selv en tidligere abonnent. Nå tror han at han endelig har funnet sin partner, selv om det skjedde gjennom et homse-nettsjekkested. «Om det fungerer eller ei, finner jeg ut når jeg møter denne fyren neste måned», skriver han.

Den inspirerende taleren og skribenten er sikker på at hans negative opplevelser på nettsteder for ikke-positive mennesker beviser viktigheten av «den positive forbindelsen».

Bare ett svar. – Ingen kontaktet meg på flere måneder unntatt ham (den potensielle vennen) og jeg tror at dette egentlig bare var fordi han selv var hiv-positiv, sier Yell.

– Vi trenger alle noen å elske og noen å bli elsket av; homse eller «strait», sort eller hvit, hiv-positiv eller negativ, tilføyer han.

At Sassmans nyskapning på nettet kommer fra Sør-Afrika burde ikke være noen overraskelse. Sør-Afrika er ikke bare det land i Afrika med best internettutbredelse. Landet lider også under verdens største aids-byrde.

Nye tall fra Helsedepartementet viser at Sør-Afrika hadde mer enn 6,2 millioner hiv/aids-smittede i fjor. Dette er 700.000 mer enn i 2003.

bistandsaktuelt

Wilson Johwa er zimbabwisk journalist med base i Sør-Afrika.

UNESCO

USA «mot røkla» i kamp om kulturkonvensjon

• TONE BRATTELI

På UNESCOs generalkonferanse i slutten av oktober blir den største saken forslag til en ny konvensjon om kulturelt mangfold. Konvensjonen vil bli vedtatt mot USAs vilje.

Canada tok initiativet til konvensjonen på slutten av 1990-tallet. Først kom UNESCO-erklæringen om kulturelt mangfold i 2001. Siden har flere kulturministre opprettet et nettverk for kulturpolitikk (INCP) som har arbeidet for en konvensjon. EU og nesten 200 stater har gitt sin støtte til dette arbeidet.

USA har vært den hardeste nøtta i arbeidet med konvensjonen. Nasjonal støtte til kultur er handelsvridning, hevder USAs forhandlere, som særlig har trukket fram konsekvensene for amerikansk filmindustri. Amerikanerne ønsker kulturindustrien underlagt handelsavtaler som fremmer konkurransefrihet, sanksjoner mot handelshindringer og næringsstøtte. Det gjør ikke de andre statene.

Hollywood dominerer. Kulturminister Valgerd Svarstad Haugland sier at hovedmålet med konvensjonen er å fastsette de rettighetene statene har til å utforme og gjennomføre kulturpolitiske tiltak som kan styrke et mangfold av kulturuttrykk. – Den globale utviklingen med lettere og raskere tilgang til mange ulike former for kulturuttrykk kan oppleves som en trussel om ensretting, hevder hun.

Den avtroppende statsråden viser til den dominerende posisjonen en del angloamerikanske kulturuttrykk har fått,

– Konvensjonen legger opp til at man skal ta spesielt hensyn til de behovene utviklingslandene har med tanke på utvikling av egne kulturelle uttrykk og kulturpolitisk rammeverk. Kulturdimensjonen må være integrert i strategier for bærekraftig utvikling, sier Svarstad Haugland.

Juridisk tomrom. – I arbeidet med konvensjonen er det blant annet lagt vekt på at forholdet mellom kultur og utvikling blir tydeligere, sier Ingunn Kvisteroy i Den norske UNESCO-kommisjonen til Bistandsaktuelt. – Mange ønsker at utviklingslandenes behov kommer sterkere fram i konvensjonen.

– Mange land er skeptiske til globaliseringstendensen innenfor kulturfeltet, sier Kvisteroy. – De ser det som en trussel mot kulturelt mangfold. Slik sett vil konvensjonen fylle et juridisk tomrom som blant annet kan bidra til å beskytte kultur i utviklingsland, minoritetskultur og urfolks kulturelle ytringsformer.

NYHET!

Nå kan du lese siste **Bistandsaktuelt** i full-format (pdf) på vår webside www.bistandsaktuelt.no

IMF OG VERDENSBANKEN

Historisk gjeldsavtale

... men det er mye med liten skrift i gjeldskontrakten fra G8-landene

Den gode nyheten er at fattige land vil få ettergitt gjeld. Den dårlige nyheten er at de risikerer å sitte igjen med regningen selv.

• ELLEN HOFSVANG

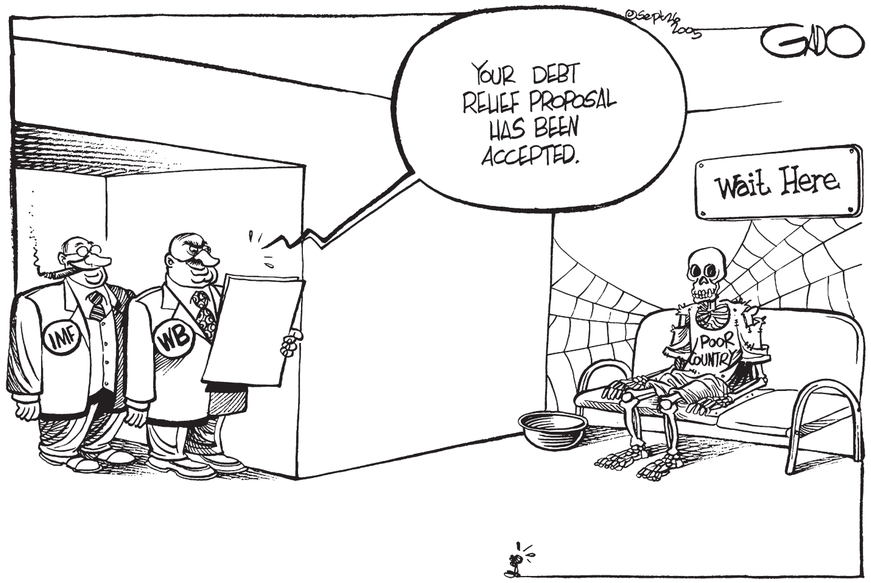

Årsmøtene i IMF og Verdensbanken 23.-24. september ga sin tilslutning til G8-planen om å slette gjelden til de fattigste landene. Men det knytter seg usikkerhet til *hvem* som skal dekke regningen, *når* den vil bli kompensert og *hvem* som skal dele på gevinsten.

Må legge ut selv. Ifølge gjeldsplanen skal de fattige landene først selv legge ut for regningen: Et land som får slettet sin gjeld til Verdensbanken og Afrikabanken vil samme år få redusert sine bistandsoverføringer fra disse institusjonene. «Trekket» i overføringene er den samme summen som de skulle ha betalt i renter og avdrag. De dekker dermed selv det låneinstitusjonene taper når de ikke får inn forfalte renter og avdrag.

Når så G8 etter hvert betaler Verdensbanken og Afrikabanken for gjeldsavskrivingen, vil ikke pengene gå direkte til å dekke denne «regningen». De vil i stedet gå inn i en pott som skal fordeles etter Verdensbankens ordinære kriterier til landene som har fått gjeldsslette og en del andre land som oppfyller betingelsene om blant annet godt styresett.

Ikke med en gang. De fattige landenes gjeld skal slettes så fort styrene i finansinstitusjonene blir enige om et tidspunkt, noen sier ved utgangen av året, andre antyder juli 2006. Kompensasjonen til IDA (Verdensbankens arm for billige lån til fattige land) og Afrikabanken fra de rike landene skal derimot skje etter hvert som innbetalingene ville forfalt.

– Dette er et løft for de fattigste dersom finansieringen kommer som lovet. Og pengene kommer nok i starten, men jeg er ikke trygg på hva som vil skje etter en ti års tid, sier utviklingsminister Hilde Frafjord Johnson i en kommentar.

Pris: 56 mrd. dollar. Planen er beregnet å koste IDA mellom 42 og 56 milliarder dollar i tapte rente- og avdragsbetalinger de neste 40 årene. Prisen det kommende tiåret er beregnet til ca 9 milliarder. Norge har vært blant de landene som har stått hardest på for at G8-landene skal kompensere IDA og Afrikabanken slik at disse ikke får mindre penger til nye utlån.

Frafjord Johnson mener påstanden om at hun har vært Verdensbankens støttespiller i diskusjonene om gjeldsinitiativet fra G8-landene er misforstått.

– Dette handler om de fattige landene, ikke om Verdensbanken. De fattige skal ikke betale regningen for gjeldssletten. Den skal vi ta. Flere G8-land ville løpe fra regningen. Det er dette kampen har dreid seg om, sier hun. Johnson viser til at de fattige landene ikke får lån i det kommersielle markedet og er helt avhengige av lån fra f.eks. IDA.

Ikke uten oss. I et brev skrevet sent kvelden før årsmøtet i finansinstitusjonene skulle behandle saken, lovet G8-landene å finansiere planen. Formuleringene er ikke like klare for alle landene. Japan sier for eksempel at de «vil gjøre sitt beste» for å skaffe finansiering. Det er likevel et framskritt at en betalingsplan og en overvåkingsordning er på plass.

– Brevet fra G8 hadde ikke kommet om ikke Norge og enkelte andre land hadde satt hardt mot hardt, sier Frafjord Johnson.

Erfaringen fra gjeldsletteprogrammet HIPC er at det kan være vanskelig å få finansiert gjeldslette i ettertid. Fortsatt mangler 12 milliarder dollar for å dekke HIPC-regningen. Nylig kvitterte Norge for en eksstraregning på 50 millioner dollar som ikke ble dekket gjennom den ordinære påfyllingen av midler (IDA 14).

Utviklingsministeren mener det ikke ligger et generelt ønske om å svekke Verdensbanken bak flere G8-lands nøling med å binde seg til å kompensere Banken.

– Fra enkelte krefter i USA er nok dette en dobbelt strategi, der man ønsker å utnytte dette til å redusere omfanget av IDA, men for eksempel Storbritannia har ikke noe slikt ønske, sier hun.

Færre friske penger? I tillegg til usikkerheten om finansieringen, vil ikke alle gjeldspengene være nye bistandsmidler.

Lederen for OECDs utviklingskomité DAC, Richard Manning, har nylig advart om at når en stadig større del av bistanden kommer i form av gjeldsslette betyr det mindre friske midler til investeringer i utviklingstiltak. Når G8-landene sier at finansieringen av den nye gjeldsplanen skal være tilleggsmidler mener de «tillegg til ordinær støtte til bankene,» ikke «tillegg til landets samlede bistand». Den nye gjeldsplanen kommer dermed som en del av tidligere avgitte løfter om økt bistand.

– For eksempel kommer trolig en god del av dette som del av EUs opptrapping av bistanden til 0,7 prosent av BNI, sier Frafjord Johnson. Hun viser til at en fra norsk side vil finansiere sin del av pakken på toppen av eksisterende bistandsforpliktelser.

Gribbene kommer

Det knytter seg også utilsiktede bieffekter til gjeldsslette. En studie Verdensbanken og IMF har gjennomført viser at det er en økning i antallet kommersielle kreditorer som går til rettssak for å kreve inn sine penger i land som har fått slettet gjeld.

Dette dreier seg til dels om aggressive innkrevere som har kjøpt gjelden fra private banker for en billig penge, og ser sitt snitt til å sette makt bak pengekravene når landene får ettergitt offentlig gjeld.

I statusrapporten for HIPC publisert i august trekker man blant annet fram selskapet Montrose Capital, som har kjøpt gjeld fra noen av Liberias kommersielle banker og anlagt rettssak mot landets sentralbank for å få pengene. På listen over kommersielle kreditorer som har gått til rettsapparatet med sine fordringer står også Scancem International fra Norge. Etter et forlik har Sierra Leone betalt selskapet 2 millioner dollar av et opprinnelig krav på 3,7 millioner dollar. Blant Sierra Leones kreditorer er også det sørafrikanske leiesoldatselskapet Executive Outcomes, som krever 28 millioner dollar.

FN-TOPPMØTET

Skuffelse i Sør over FN-toppmøtet

Uavhengige aviskommentatorer i Sør er samstemte i sine vurderinger av sluttdokumentet fra FN-toppmøtet: Det ble svakere og mer utvannet enn de hadde håpet.

• ELISABETH SALVESEN

«Verdens ledere sier at det som ble oppnådd (på G-8 møtet, red.anm.) i Skottland i juli, nå blir støttet av alle 191 regjeringer i verden. Selv om det er sant, er det en enorm skuffelse for millioner av mennesker verden over. Vi håpet på store fremskritt for å redusere fattigdom, men alt vi fikk høre handlet bare om å bekrefte tidligere forpliktelser», skriver Grace Mukagabiro i avisa Mail&Guardian i Sør-Afrika.

«Det er akkurat som med været, alle snakker også om å endre FNs Sikkerhetsråd, men ingen ser ut til å være i stand til å endre det. Dette årets FN-toppmøte var ikke annerledes. Det nærmeste FN kom til å utvide antallet på femten medlemmer i Sikkerhetsrådet, var å vurdere et forslag fra Tyskland, Japan, India og Brasil som ble lagt fram i vår. Men øyeblikket kom og gikk uten avstemning», skriver avisen The Namibian.

Norge har krevd at G8 og andre rike land skal kompensere de multilaterale finansinstitusjonene for gjeldsletten.

Ikke innfridd. «Verdens ledere har avviklet et tredagers møte som har sørget for at alarmklokkene ringer for å trappe opp forsøkene på å bekjempe terrorisme og fattigdom, men med begrenset suksess når det gjelder FN-reformer», oppsummerer nettstedet aljazeera.net.

«Håpet om at FN-toppmøtet skulle reformere FN og virkelig slå et slag for utvikling, ble i all hovedsak ikke oppfylt. Det ble et par fremskritt, men for få i forhold til hva dette handlet om», skriver The Star i Malaysia, og fortsetter:

«De to ambisiøse målene som møtet skulle ta for seg – reformer av FN og nye forpliktelser fra de rike landene til å hjelpe utviklingslandene – ble i all hovedsak ikke innfridd.»

Blir etterlatt i fattigdom. – Verdens ledere ble enige om å hindre fremtidige folkemord, men mislyktes når det gjelder å sørge for livsviktig bistand til millioner av fattige, sier Nicola Reindorp i Oxfam som er med i nettverket Global Action Against Poverty.

– Det historiske gjennombruddet når det gjelder å stanse fremtidige folkemord står i skarp kontrast til mangelen på fremskritt når det gjelder å avskaffe fattigdom. Nå haster det svært for verdens ledere med å komme tilbake på sporet når det gjelder gjeldslette og rettferdig handel.

Oxfam påpeker at sluttdokumentet ikke egentlig påskynder fremskritt for å oppfylle tusenårsmålene. Alvoret og det faktum at flere av målene ikke vil bli nådd hvis alt fortsetter som i dag, blir ikke lagt vekt på. Når det gjelder bistand, mener Oxfam at dokumentet representerer et tilbakeskritt i forhold til Monterrey-konsensusen. Når det gjelder handel, mener Oxfam at teksten er svakere enn i Doha-avtalen fra 2001.

– Intet nederlag, sier Frafjord Johnson

– Det er ingen tvil om at FN-toppmøtet ble offer for en filibuster-taktikk (uthalingstaktikk for å unngå beslutninger, red.anm.) fra amerikansk og enkelte utviklingslands side, men samtidig var det ikke et nederlag i forhold til utviklingspolitikk, sier Norges utviklingsminister.

Hun vektlegger at USAs president i sitt innlegg gjentok sin støtte til FNs Tusenårsmål, målsettingen om økt Afrika-bistand fra G-8-møtet og enigheten fra Monterrey-møtet.

– FN-ambassadør Boltons forslag var mer problematiske i forhold til utviklingspolitikken, men resultatet var altså til å leve med selv om vi gjerne skulle sett et bedre og mer offensivt resultat, sier utviklingsministeren.

FN-TOPPMØTET

- FN-toppmøtet ble opprinnelig planlagt for å styrke og sikre fremgang for Tusenårsmålene. Disse FN-vedtatte målene tar sikte på blant annet å halvere fattigdommen i verden, gi alle barn grunnskoleutdannelse, redusere barnedødeligheten kraftig og minske utbredelsen av aids og malaria – alt sammen innen 2015.
- Det 35 siders sluttdokumentet som FN-toppmøtet til slutt vedtok, omfatter blant annet utvikling, bistand, gjeldslette, handel, klima, miljø, menneskerettigheter, prinsippvedtak om et Menneskerettighetsråd, en fredsbyggingskommisjon, et nødhjelpsfond og enkelte FN-reformer.

FN-TOPPMØTET

To nye FN-fond

• ELISABETH SALVESEN

På FN-toppmøtet i New York denne måneden ble det foreslått å opprette to nye fond. Norge har lovet å bidra med 100 millioner kroner til hvert av dem.

Sluttdokumentet fra FN-toppmøtet ber FNs generalsekretær om å opprette en fredsbyggingskommisjon, et fredsbyggingsfond og et humanitært beredskapsfond. Forslagene skal formelt behandles og godkjennes av Generalforsamlingen i november.

Fredsbyggingskommisjonen etableres for å styrke FNs arbeid med fredsbygging i det kritiske tidsrommet rett etter at en fredsavtale er inngått.

Hensikten er å hindre sammenbrudd og nye voldshandlinger i konfliktområdene.

Burundi er et aktuelt eksempel hvor dette fondet kan komme til nytte. Giverlandene har hittil bare utbetalt tyve prosent av det samlede løftet på 1 milliard dollar til gjenoppbyggingen etter den 11 år lange borgerkrigen.

FNs humanitære beredskapsfond (CERF) opprettes for å styrke FNs evne til å kunne bidra med rask nødhjelp når en katastrofe inntrer. Det er blant annet tsunami-katastrofen sist vinter og den pågående sultkatastrofen i Niger som er bakgrunnen for at dette nye fondet etableres. Jan Egeland (bildet), FNs visegeneralsekretær og nødhjelpskoordinator, skal koordinere bruken av det.

Budsjettet til CERF ligger an til å bli om lag 500 millioner dollar. Det er ti ganger mer enn det nåværende beløpet som er tilgjengelig ved naturkatastrofer og nødhjelpsituasjoner. På FN-toppmøtet lovet seks land i alt 145 millioner dollar til CERF.

Storbritannia står for nesten halvparten av beløpet med 70 millioner dollar. Sverige bidrar med 40 millioner dollar. De andre landene som i likhet med Norge har forpliktet seg til bidrag er Nederland, Sveits og Luxemburg.

BISTANDSBRANSJEN

Olje-boom i UD og Norad

Både Utenriksdepartementet og Norad ansetter nå flere nye medarbeidere som skal jobbe med oljespørsmål. Ansettelsene er et ledd i Norges økte satsing på samarbeid med oljeproduserende land i Sør.

• SYNNØVE ASPELUND

I disse dager intervjuer Utenriksdepartementet aktuelle kandidater til den nyopprettede stillingen som regional oljerådgiver ved ambassaden i Nigeria. Den som får jobben – formelt kalt ambassaderåd – skal jobbe nært med lokale myndigheter i Vest-Afrika om faglig bistand innen petroleumssektoren, med et spesielt fokus på korrupsjon og godt styresett. Ambassaderåden skal også bistå norsk næringsliv i regionen.

– Samarbeidet mellom Norge og oljeproduserende land i Sør skal være basert på etterspørsel, derfor vil innholdet i denne stillingen tilpasses behov og muligheter som oppstår underveis, sier Katja Nordgaard, som er avdelingsdirektør for Sørlige og Vestlige Afrika i Utenriksdepartementet.

De oljerike landene Angola og Nigeria har allerede utstrakt samarbeid både med norske oljeselskaper og norske myndigheter. I tillegg er oljesamarbeid med Norge i sin spede begynnelse på øystaten São Tomé og Principe. Flere andre vestafrikanske land har også uttrykt ønske om et faglig samarbeid med Norge, og dette skal nå vurderes.

Tre nye Norad-årsverk. Også Norad styrker oljekompetansen. I løpet av høsten får fagetaten hele tre nye stillinger på dette feltet – en som skal ha spesielt ansvar for styresett og to som skal ta seg av den petroleumsfaglige biten. Disse tre stillingene kommer i tillegg til de Norad-ansatte som allerede jobber med oljerelaterte temaer i Avdeling for styresett og samfunnsøkonomi og i Avdeling for miljø og næringsutvikling. Eva Joly, nyansatt spesialrådgiver på antikorrupsjon og justisspørsmål, er også sentral i arbeidet.

– Olje er blant de fagområdene der Norge virkelig har gode forutsetninger for å drive bra bistand, fordi vi er et av få land som har lykkes med vår egen forvaltning av oljeressursene. At Norad nå styrkes på dette feltet er viktig med tanke på den rollen vi skal ha som fagetat i norsk bistand, sier Morten Svelle, avdelingsdirektør for miljø og næringsutvikling i Norad.

Ansettelsene i Norad og UD er et resultat av at Norge ønsker å gjøre olje til et sterkere satsingsområde i utviklingssamarbeidet – gjennom det såkalte «olje for utvikling»-programmet. Norad skal ha et faglig koordineringsansvar for den nye satsingen, det vil si motta og følge opp søknader fra oljeproduserende land i Sør som ønsker et samarbeid med Norge. Poenget er å styrke forvaltningen av oljeressursene i utviklingsland, så oljerikdommen kommer de fattige til gode og ikke forsvinner i noen få menneskers lommer. Godt styresett og kamp mot korrupsjon vil derfor stå i fokus i oljesamarbeidet.

Større pengepott. Gjennom «Olje for utvikling»-satsingen er det foreslått en bevilgning på 50 millioner kroner hvert år i fem år fra og med 2006. Dette kommer på toppen av de rundt 50 millioner kronene som allerede går til oljebistand hvert år. Både Utenriksdepartementet, Norad, Olje- og Energidepartementet og Finansdepartementet er med i styringsgruppen for programmet, og de norske oljeselskapene blir også trukket inn med sin kompetanse.

– Dette er en tverrfaglig utfordring, og vi skal spille på lag med ulike fagmiljøer. At norsk næringsliv er involvert betyr at vi må sørge for å ikke komme i en situasjon der norsk bistand og norske selskapers kommersielle aktivitet knyttes direkte sammen. Det krever ryddighet, men det skal vi klare, sier Morten Svelle.

I tillegg til flere land i Vest-Afrika, er tettere samarbeid med land som Tanzania, Mosambik og Sør-Sudan aktuelt. I Asia er Øst-Timor, Bangladesh og Vietnam allerede sentrale samarbeidspartnere, mens Kambodsja er i startfasen. Program i Irak er nettopp satt i gang.

– Vi ser altfor mange eksempler på at oljerikdommen i utviklingsland ikke kommer de fattige til gode. Vårt mål er å bidra til at oljeressursene blir en velsignelse, ikke en forbannelse, for fattige land. Jeg merker en økende interesse for den erfaringen og kompetansen Norge har når det gjelder forvaltning av oljen, sa utviklingsminister Hilde Frafjord Johnson da hun lanserte «Olje for utvikling»-programmet 2. september sammen med olje- og energiminister Thorhild Widvey.

Invitation to the annual Norwegian Education Trust Fund (NETF) seminar:

Building Capacity for the Education Sector in Africa

Date: October 13th – 14th
Venue: Rica Park Hotel Holmenkollen, Oslo, Norway
The seminar is free of charge, and open to all.
Travel and accommodation expenses are not covered.
For registration, contact: Marit.Busto@lu.hio.no

For program and further information, visit the seminar's web page: www.lins.no/NETFsem05.php

The seminar is arranged by the Royal Norwegian Ministry of Foreign Affairs, the World Bank and the Norwegian NETF reference group, in cooperation with Norad and LINS, in connection with the annual consultation on the Norwegian Education Trust Fund for Africa in the World Bank (NETF).

Vietnams gründere tas inn i varmen

Private firmaer viktige for vekst og fattigdomsreduksjon

HOI AN (b-a): Private firmaer er i ferd med å forandre Vietnams økonomi, de skaper vekst og nye arbeidsplasser. Gründer Le Ho Phuoc Vinh eier et reisebyrå og en jeansfabrikk. Nå skal han starte en av Vietnams første campingplasser.

• I VIETNAM: TOR AKSEL BOLLE

VIETNAM

– Her skal campingplassen ligge, sier Le Ho Phuoc Vinh og slår ut med armene. Han står midt en klynge med fallferdige trehytter. Noen meter unna glir den brune Thu Bon-elva dovent forbi. Vinh holder solbrillene i henda mens han entusiastisk forklarer hvordan det skal bli badeplass der, ballspill her og at de fremtidige turistene skal kunne delta i forskjellige lokale aktiviteter. Foreløpig er imidlertid ikke stedet mye å skryte av. Det lukter råtten fisk. Nede ved vannkanten ligger et par trebåter som ser ut til å henge sammen mest av gammel vane. I skyggen av et tre ligger noen karer og snorker.

Men ting er altså på gang. I løpet av et par måneder skal 70-80 mann begynne jobben med å forvandle området rundt den fattige fiskelandsbyen like utenfor Hoi An til en moderne campingplass. Der det i dag er beitemark og myr skal det snart stå bungalower. Går alt som Vinh håper kommer utlendinger og velstående vietnamesere til å strømme til for å tilbringe late dager ved Thu Bon-elvas bredder.

– Sammen med investorer fra Ho Chi Minh-byen kommer jeg til å satse rundt en million dollar på dette prosjektet. Det kommer til å bety mange nye muligheter for de 300 menneskene som bor i landsbyen, samtidig som vi selvfølgelig også håper å tjene penger, forklarer Vinh. Han understreker at folk er veldig positive til prosjektet. Det har vært flere runder med diskusjoner hvor de lokale fiskerne har fått legge fram sitt syn på Vinhs planer.

Grep sjansen. Den 35 år gamle forretningsmannen er en ganske typisk representant for det nye dynamiske Vietnam. Private gründere som Vinh er med på å forandre det tidligere lutfattige landet og spiller en stadig viktigere rolle i økonomien.

I 2000 vedtok vietnamesiske myndigheter en lov som gjorde det lettere å etablere private firmaer. Vinh bestemte seg raskt. Han lånte penger, mesteparten fra en statlig bank, og startet et reisebyrå. Firmaet gikk godt. Et par år senere etablerte han en jeansfabrikk i Ho Chi Minh-byen.

Nå er han i ferd med å flytte produksjonen til Hoi An og lansere sitt eget jeansmerke. Det skal het 5 Foo og er oppkalt etter det gamle navnet på Hoi An som var Fai Foo. Den nye fabrikken vil gi jobb til ca 40 ansatte til å begynne med.

– Jeans er veldig populært blant unge vietnamesere, mange av dem har nå penger til å shoppe klær. Vi har egne dyktige designere og satser også på å eksportere til utlandet, forteller Vinh.

Beskjedne vaner. Selv om Vinh utvilsomt gjør det godt og har tjent pengesummer som mange vietnamesere bare kan drømme om, kjører han fortsatt rundt på en slitt Honda moped og bruker lite penger på seg selv.

– Kona og jeg har nettopp fått vårt første barn og vi har veldig lyst på et hus. Men nå gjelder det å stabilisere de forskjellige prosjektene mine. Hus får eventuelt komme senere, sier han.

Vinh er ikke i tvil om hva som har gjort det mulig for han og tusenvis av andre å etablere egne private bedrifter.

– Myndighetene har vedtatt lover som har gitt nye og bedre muligheter for private initiativ. Det har vært avgjørende for meg. Det er også veldig viktig at Vietnam har åpnet seg for omverdenen slik at vi nå kan selge varene våre, som for eksempel mine jeans, til andre land.

Samtidig understreker Vinh at det fortsatt er krevende å være privat forretningsmann i Vietnam.

– Det er alltid vanskelig å skaffe penger til å investere med. Det er også utfordrende å forholde seg til lokale myndigheter, gode relasjoner med dem er helt avgjørende for å overleve, sier han.

Nye jobber. Ifølge Verdensbankens landrapport for Vietnam i 2004 har jobbene som skapes i private sektor spilt en svært viktig rolle i landets betydelige fattigdomsreduksjon de siste årene. Om lag 70 prosent av Vietnams lønnsmottakere jobber nå i privat sektor. Dinh Van An er direktør for den statlige forskningsinstitusjonen Central Institute for Economic Managment. Han understreker betydningen private bedrifter, som Vinhs, har for utviklingen i Vietnam.

– Jordbruksreformene på slutten av 80-tallet hvor bøndene selv fikk bruksrett over jorda resulterte i en enorm produksjonsøkning som bidro til å redusere fattigdommen på landsbygda på 90-tallet. Men nå spiller private selskaper en stadig viktigere rolle, sier Dinh. Han forteller at det bare siden 2000 er etablert 170 000 nye private firmaer i Vietnam, noe som har gitt millioner av arbeidsplasser. I et land som hadde streng planøkonomi for ikke mange år siden står private selskaper nå for litt under halvparten av brutto nasjonalproduktet.

– *Har vietnamesernes arbeidsmoral og kultur spilt en rolle for veksten i privat sektor?*

– Jeg tror kultur spiller en rolle, ja. Men jeg har dessverre ingen økonomiske modeller som kan måle det, sier Dinh med et smil.

Ikke for alle. Men selv om Vietnam nærmest vibrerer av aktivitet i mange områder er det fortsatt i aller høyeste grad et utviklingsland. De fleste nye private bedriftene etableres stort sett i sør og rundt noen store byer i nord. Bare om lag 15 mil nord for Hoi Ahn ligger landsbyen Phuoc Lap. Der bor den 25 år gamle tobarnsmoren Nguyen Thi No. Tidligere bodde hun og familien i en båt i lagunen like i nærheten. Som en del av de lokale myndighetenes plan for å forbedre situasjonen for folk i området fikk de i fjor en liten jordflekk. Der har de bygd en slags hytte av planker, plast og bølgeblikk. Noen spinkle høner tripper omkring på jordgulvet. Midt i den lille hytta henger den mest kostbare gjenstanden Nguyen og mannen hennes eier, et slitt fiskenett. Hun forteller at hun og mannen er ute og fisker fra fem om ettermiddagen til fem hver natt. Fangsten selger de til lokale handelsfolk.

– I natt var fisket brukbart, vi tjente rundt 35.000 dong (ca 14 kroner).

Men nå begynner snart regntiden og da blir det mange netter hvor vi ikke får fisket og ikke tjener noe. Vi trenger en nytt fiskegarn, men det koster nesten to millioner dong (ca 800 kroner). Så det blir vanskelig, sier hun.

Sårbart. Phuoc Lap oversvømmes hvert eneste år. Det er stadig vanskeligere for folk å overleve av fisket. En del har startet små rekefarmer, hvor de dyrker fram reker i firkantede bassenger. Men det er risikabelt, de må ta opp lån og skaffe seg utstyr. Nesten ingen har noe særlig erfaring med rekeoppdrett og de har også vært plaget av rekeepidemier. De fleste som har satset på rekefarmer for å få det bedre har i stedet pådratt seg betydelig gjeld. Andre har tatt opp lån og kjøpt seg noen kuer eller griser, men jorda er så tørr og skrinn at det er veldig vanskelig å dyrke fram fôr til dyra.

– Landsbyer som denne er en stor utfordring for Vietnam i årene som kommer. Folket her har lite utdannelse og har levd på båter og vært fiskere i generasjoner. Økosystemet her er også svært sårbart, forteller Tran Ngoc Tuan som jobber for Kirkens Nødhjelp i området.

WTO. Dinh Van An ved CIEM kjenner godt til situasjonen i landsbyer som Phuoc Lap. Nettopp fordi Vietnam står overfor slike utfordringer en rekke steder i landet mener han gründere som Vinh er viktige.

– Private firmaer er med på å skape den veksten som må til for at vi kan føre en inkluderende politikk. Vi legger også hvert år ned mange statlige bedrifter. De nye private bedriftene skaper arbeidsplasser i stedet for dem som blir borte, sier Dinh. Han er ikke bekymret for at Vietnams snarlige medlemskap i WTO vil skape problemer for både fattigfolk som Nguyen og gründere som Vinh.

– I en hver situasjon er det fordeler og ulemper, det gjelder også medlemskap i WTO. Men vi har forberedt oss godt og gradvis deltatt mer og mer i internasjonal handel. Jeg tror veksten i Vietnam vil fortsette og den nye femårsplanen viser at myndighetene vil føre en politikk med sterkt fokus på fattigdomsreduksjon også etter at Vietnam blir med i WTO, sier han.

Tilbake i Hoi An har Vinh det travelt. Han skal ha et møte med viktige investorer fra Ho Chi Minh-byen på ettermiddagen. På spørsmål om hva han tror om fremtiden tenker han seg litt om før han svarer.

– I dagens Vietnam er det masse forretningsmuligheter. Vi som er unge nå tenker helt annerledes enn våre foreldre. Vi er åpne for ideer og verden rundt oss. Jeg synes det ser bra ut.

En kvinne med tradisjonell vietnamesisk hatt kikker opp på en reklameplakat i Ho Chi Minh-byen. Vietnam har hatt en årlig vekst i økonomien på over sju prosent de siste årene, veksten er særlig kraftig i byen som tidligere var kjent som Saigon. Private investorer, vietnamesiske og utenlandske, bidrar sterkt til denne utviklingen. JUKIAN ABRAM WAINWRIGHT/SCANPIX

Gründere som **Le Ho Phuoc Vinh** spiller en viktig rolle i den nye vietnamesiske økonomien.

Nguyen Thi No, her sammen med datteren **Nguyen Thi Hiong**, har ennå ikke fått tatt del i den økonomiske veksten i Vietnam. På en god natt tjener hun og mannen kanskje 20 kroner til sammen på 12 timers fiske. FOTO: TOR AKSEL BOLLE.

170 000 private firmaer er etablert i Vietnam siden 2000.

Dinh Van An, direktør for CIEM

Vietnam har halvert fattigdommen på tolv år

HANOI (b-a): Vietnam har hatt en økonomisk vekst på seks-sju prosent årlig det siste tiåret. Samtidig som landet har blitt rikere, har antallet fattige blitt halvert siden 1993. – Vietnams innsats for å minske fattigdommen er svært imponerende og virkelig noe andre utviklingsland kan lære av, sier Jonathan Pincus, sjeføkonom for UNDP i Vietnam.

• I VIETNAM: TOR AKSEL BOLLE

VIETNAM

Den nye Ho Chi Minh Highway skjærer gjennom rismarkene noen timers kjøring nordvest for Hanoi. Mange steder er veien fortsatt ikke asfaltert. Veivalser og lastebiler virvler opp svære støvskyer i den stekende heten. En syklist med et lass med griser tråkker rolig forbi. Med jevne mellomrom passerer man splitter nye bensinstasjoner med friske farger og hvor murpussen knapt er tørr. Her og der blafrer er rødt flagg med en enslig gul stjerne i vinden.

Den nye veien forventes å koste et sted mellom tre og fire milliarder kroner. Når den står ferdig i 2010 vil den være 1690 kilometer lang og strekke seg hele veien fra hovedstaden Hanoi i nord til den kommersielle hovedstaden, Ho Chi Minh-byen i sør. Den nye motorveien vil sno seg gjennom avsidesliggende områder vest og nord i Vietnam. Områder som til nå ikke har fått sin andel av den sterke økonomiske veksten i landet.

25 millioner færre fattige. Det er laget storstilte planer for spesielle økonomiske soner som skal skaffe jobb til minst seks millioner mennesker og det er laget egne planer for hvordan veibyggingen skal bidra til å hjelpe de fattigste i de vestlige og nordlige provinsene. Flere steder vil den nye veien følge ruten til den legendariske Ho Chi Minh-stien, et nettverk av stier som kommunistene i nord brukte for å frakte våpen og tropper sørover under Vietnamkrigen. Ho Chi Minh-stien hjalp vietnameserne til å vinne krigen mot USA og regimet i Sør-Vietnam. Nå håper myndighetene at den nye motorveien kan hjelpe dem å vinne kampen mot fattigdom.

På FNs utviklingsprograms (UNDP) kontor i Hanoi sitter sjeføkonom Jonathan Pincus. Han lener seg engasjert over bordet når han snakker om Vietnams utvikling.

– Ser man på hva Vietnam har fått til av fattigdomsbekjempelse i løpet av relativt kort tid, er det svært imponerende. I motsetning til i mange andre utviklingsland legger beslutningstakerne i Vietnam stor vekt på å involvere og trekke med seg også de fattigste, fastslår Pincus.

Han forteller at undersøkelser foretatt av myndighetene viste at det i 1992 var 54 prosent av befolkningen i Vietnam som levde under den nasjonale fattigdomsgrensen, som måles ved at man beregner kjøpekraft i forhold til en viss mengde mat. I 2004 var tallet redusert til 24 prosent. Verdensbankens tall viser at mens 58 prosent av befolkningen levde for under én dollar om dagen i 1993, var det kun 29 prosent som gjorde det i 2003. Det betyr at nesten en tredjedel av Vietnams befolkning på drøyt 80 millioner kom seg over fattigdomsgrensen i løpet av ti år.

Færre barn dør. – Disse sterke tallene støttes også av andre indikatorer. For eksempel er barnedødeligheten kraftig redusert i løpet av de siste tiåret og antallet mødre som dør under fødselen er nesten halvert, sier Pincus.

FN-økonomen mener at veksten i Vietnam på mange måter bør være mer interessant for andre utviklingsland enn veksten i Kina.

– Kina er spesielt blant annet på grunn av sin størrelse og særegne industristruktur. Men Vietnam har en størrelse som er mer normal og var, i likhet med mange andre utviklingsland, et lut fattig jordbrukssamfunn med svært lite industri. Vietnam hadde faktisk hungersnød i en del områder så sent som på 80-tallet. Det gjør utviklingen desto mer imponerende, sier Pincus.

Landøkonomen i UNDP mener at Vietnams voldsomme eksportøkning av jordbruksprodukter i løpet av få år bør være særlig interessant for andre utviklingsland.

– Man hører ofte at det er umulig for et land å skape vekst gjennom eksport av jordbruksprodukter. Vel, se på Vietnam. Landet gikk fra å være nettoimportør av ris til å bli verdens nest største eksportør i løpet av få år. Likeledes eksporterer de masse pepper, kaffe, gummi og cashew. Inntekten fra dette har bidratt enormt til å redusere fattigdommen på landsbygda, sier Pincus.

Vietnam vil trolig nå de fleste av FNs Tusenårsmål. Landet ligger langt bedre an enn mange land med atskillig høyere gjennomsnittsinntekt per innbygger. Martin Rama er sjeføkonom for Verdensbanken i Vietnam. I likhet med Pincus er han imponert over veksten i Vietnam og at så mange får ta del i utviklingen.

– Det er særlig to grep myndighetene har gjort som har bidratt til å gi folk muligheter. Jordbruksreformen på slutten av 80-tallet hvor jorda ble fordelt forbløffende likt, samt den ytterligere liberaliseringen av økonomien etter Asia-krisen i 1998. Myndighetene her er effektive og de er genuint opptatt av å redusere fattigdommen i landet. Jeg er helt overbevist om at Vietnam kommer til å nå alle Tusenårsmålene, sier Rama.

Demokratisk. Spørsmålet er om vi i Vesten bør revurdere våre ideer som hva som skal til for å skape vekst når et udemokratisk og korrupt land oppnår så gode resultater?

– For det første tyder våre undersøkelser på at Vietnam ikke er så korrupt som mange tror. For det andre er det veldig unyansert å si at Vietnam ikke er demokratisk. Det er mye konsultasjon og diskusjon rundt alle viktige avgjørelser her. Og det går ofte helt ned på landsbynivå, sier Rama.

Og han får støtte av Pincus i UNDP.

– Jeg mener Vietnam er lang mer demokratisk enn mange formelle demokratier. Skal noe avgjøres er det ofte lange runder med konsultasjoner først. Jeg vet for eksempel om flere prosjekter som har blitt stanset fordi noen få personer i en landsby har sagt nei, sier Pincus. Han understreker at systemet er langt fra perfekt, men at det gir en medbestemmelse som er reell og viktig.

Pincus tror, i likhet med Rama, at veksten i Vietnam vil fortsette og at det kommer til å fortsette å komme også de fattigste til gode.

– I den nye Femårsplanen fra myndighetene er det satt av store summer til fattigdomsreduserende tiltak. Og dette er vietnamesiske penger, ikke bistand. Vietnam er fortsatt er fattig land og utfordringene er mange. Men jeg er sikker på at vi også om fem år kommer til å bli imponert av Vietnams resultater i forhold til fattigdomsreduksjon, sier Pincus.

Jonathan Pincus, sjeføkonom i UNDP.

Martin Rama, sjeføkonom i Verdensbanken.

Den nye Ho Chi Minh Highway snor seg gjennom landskapet nord for Hanoi. Veien er det største infrastrukturprosjektet i Vietnams historie og myndighetene håper arbeidet vil bidra til å skape vekst i fattige provinser. FOTO: TOR AKSEL BOLLE

UNDP-RAPPORT

«Framgang i øst, store tap i Afrika»

FN-rapport: Økende ulikheter og langsommere framgang i krigen mot fattigdom

«Krigen mot fattigdom har vist framgang på østfronten, store tap i Afrika sør for Sahara og stillstand på en bred front mellom disse flankene.»

• ELLEN HOFSVANG

Slik oppsummerer årets Human Development Report i militære termer hvordan det står til med fattigdomsbekjempelsen fem år etter at tusenårsmålene ble vedtatt. FNs utviklingsprogram (UNDP) tviholder på at det fortsatt er mulig å nå tusenårsmålene, men det er lite i rapporten som tyder på at de faktisk vil bli nådd. Fortsetter dagens trend vil de fleste landene bomme med stor margin på de aller fleste målene.

Særlig vekker det bekymring at den framgangen man kan måle de siste par tiårene i stor grad fant sted på 1980- og begynnelsen av 1990-tallet. Siden da har framgangen sakket farten. De siste 40 årene har avstanden langsomt har blitt mindre mellom fattige og rike land på områder som forventet levealder, barnedødelighet og lesekyndighet. Denne tendensen er ikke lenger så tydelig. For en stor gruppe land øker avstanden til de rike landene.

Forventet levealder: Forventet levealder har falt dramatisk i de tidligere Sovjet-statene, men det er situasjonen i Afrika sør for Sahara som gir størst utslag i statistikken.

For 20 år siden kunne en person som ble født i Afrika sør for Sahara forvente å leve 24 år kortere enn en som ble født i et rikt land, og forskjellen var på vei nedover. I dag er forskjellen 33 år, og forskjellen øker. Hiv/aids-epidemien er årsaken, ifølge HDR.

Befolkningen i flere asiatiske land, blant dem Bangladesh, har opplevd bedrede levekår det siste tiåret.

FOTO: G.M.B. AKASH

VELSTANDEN ØKER MER ENN BISTANDEN

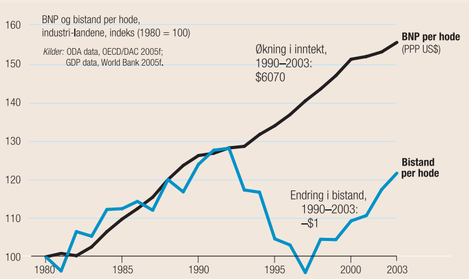

Fortsatt er bistanden som andel av brutto nasjonalinntekt i OECD-landene lavere enn den var i 1990 (0,25% i dag mot 0,33% i 1990).

Barnedødelighet: Fortsatt synker barnedødeligheten (barn som dør før de fyller fem år), men den har sunket langsommere på 1990-tallet enn på 1980-tallet. Hadde nedgangen fortsatt i samme tempo som på 1980-tallet hadde 1,2 millioner færre barn dødd i 2003.

Til tross for rask økonomisk vekst avtar nedgangen i barnedødelighetsraten i India. Landet står alene for hvert femte barn som dør på verdensbasis, 2,5 millioner barn årlig. I 1980 var barnedødeligheten 13 ganger høyere i Afrika sør for Sahara enn i rike land, i dag er den 29 ganger høyere.

Bekjempelse av fattigdom: Ekstrem fattigdom (målt som de som lever for under en dollar om dagen) er sunket fra 28 prosent av verdens befolkning i 1990 til 21 prosent i dag, men fortsetter dagens trend vil ikke tusenårsmål nr. 1 nås: Forskjellen mellom dagens trend og oppfyllelse av målet innebærer at 380 millioner flere mennesker i utviklingsland vil ha mindre enn én dollar om dagen å leve for i 2015.

Rapporten tar for seg bistand, handel og sikkerhet som tre viktige pilarer for utvikling. Mens *bistanden* har økt i rene penger de siste årene, er bistanden per innbygger fortsatt lavere enn den var i 1990.

På *handelsområdet* er løftene om en «utviklingsrunde» i WTO i ferd med å gjøres til skamme. Handelshindre og subsidier hindrer fortsatt utviklingslandene tilgang til vestlige markeder på like vilkår.

Når det gjelder sikkerhet er det færre konflikter i dag enn i 1990, men andelen av konfliktene som finner sted i fattige land har økt.

ENDRINGER I ANDEL AV VERDENS FATTIGSTE

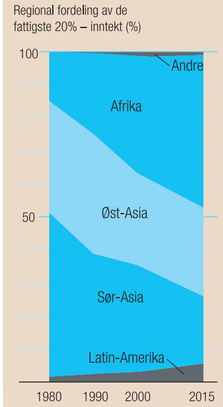

Kilde: Dikhanov 2005

NORSKE PARTNERE

■ Av norske hovedsamarbeidsland er det ifølge rapporten best å bo i Nepal.

■ Tanzania, Malawi, Zambia og Mosambik klumper seg sammen helt mot bunnen av tabellen som totalt omfatter 177 land.

Plass på levekårsindeksen:
(Fjorårets plassering i parentes)

Nepal	136 (140)
Bangladesh	139 (138)
Uganda	144 (146)
Tanzania	164 (162)
Malawi	165 (165)
Zambia	166 (164)
Mosambik	168 (171)

■ 18 land kommer ut med lavere poengsum i 2003 enn i 1990, mens bare 6 land opplevde nedgang i det foregående tiåret (1980-90).

■ Av de 18 landene er Tanzania og Zambia norske hovedsamarbeidsland, Kenya og Sør-Afrika er samarbeidsland, men også Botswana og Zimbabwe har en lang historie som mottakere av norsk bistand.

KOMMENTAR

Det er klart det er enklere med myggnett

KOMMENTAR: ELLEN HOFSVANG

I dagens utviklingsdebatt skal det være enkelt. Vaksiner, to dollar dagen å leve for og myggnett til alle barn. Nå! Samme hvor dårlig statistikken ser ut, er det knapt lov til å si det alle vet; verdenssamfunnet kommer ikke til å nå tusenårsmålene. For budskapet skal være enkelt og positivt: Målene kan nås – med mer bistandspenger og færre handelshindre.

Ikke slik i UNDPs Statusrapport for menneskelig utvikling 2005 (Human Development Report). Kommer man seg først forbi den årlige rangeringen av Norge som verdens beste land å bo i, gir rapporten et befriende komplisert bilde av hva som skal til for å skape utvikling og redusere fattigdommen.

Ta handel: Rapporten legger ikke skjul på de åpenbare løftebruddene: Da det som omtales som utviklingsrunden i WTO startet for fire år siden, lovte de rike landene å redusere landbrukssubsidiene. Siden har de økt dem. De rike landene gir om lag en milliard dollar i året i støtte til landbruksutvikling i sør, og bruker en milliard dollar *om dagen* på å subsidiere overproduksjon på hjemmemarkedene. Bomullsbønder i Burkina Faso konkurrerer med bønder fra USA som får mer enn 4 milliarder dollar i årlige subsidier, en sum som er høyere enn nasjonalinntekten i Burkina Faso. I tillegg møter fattige land tollbarrierer som i gjennomsnitt er trefire ganger så høye når de skal handle med industrilandene, som det industrilandene møter når de handler med hverandre.

Et mer rettferdig handelssystem på dette området vil selvfølgelig bidra, skriver forfatterne. Deretter går de løs på det virkelig vanskelige spørsmålet om hva slags rolle handel egentlig spiller for utvikling. Handel *kan* være en kraftig drivkraft, sier de, men plukker i neste avsnitt fra hverandre forestillingene om at økt handel er det som skal til for å få bukt med fattigdommen. Og kanskje enda mer interessant; også forestillingen om at økt liberalisering nødvendigvis fører til økt vekst mangler rot i virkeligheten, ifølge rapporten.

Omfattende liberalisering av økonomien har vært et nøkkelkrav i gjelds- og lånebetingelser for fattige land gjennom flere tiår. Begrunnelsen har vært at det vil bidra til økonomisk utvikling. Det er det ikke belegg for, konkluderer UNDP-rapporten og viser blant annet til en sammenlikning av vekstrater og liberalisering i 92 land. Bevisene for at liberalisering nødvendigvis fører til vekst er nesten like svake som det motsatte (at proteksjonisme fører til økt vekst).

Hadde åpenhet i økonomien vært en indikator for utvikling hadde Latin-Amerika i dag vært en suksesshistorie. Men regionen sakker tvert imot akterut. Noen av de fremste modellandene for økonomisk åpenhet, som Mexico og Guatemala, gjør det elendig på utviklingsområdet. Mexico har hatt en vekst i eksporten av industrivarer på 26 prosent det siste tiåret, og står nå for over halvparten av vareeksporten fra Latin-Amerika. Likevel ligger den økonomiske veksten per innbygger kun på rundt èn prosent og arbeidsledigheten er høyere enn på begynnelsen av 1990-tallet.

Noen av de fremste modellandene for økonomisk åpenhet, som Mexico og Guatemala, gjør det elendig på utviklingsområdet.

Les mer: www.undp.no

De som tror at globalisering og økt internasjonal handel er i ferd med å utjevne forskjellene mellom rike og fattige finner lite å støtte seg på i utviklingsrapporten. For majoriteten av land er globaliseringshistorien en historie om økende forskjeller og marginalisering. Samlet står utviklingslandene for rundt en firedel av verdens industrivareeksport, en fordobling siden 1980. Men en håndfull land står for det aller meste av veksten. Afrika sør for Saharas andel av verdens eksport har sunket siden 1960. Hadde regionen hatt den samme andelen av verdenshandelen i dag som for 45 år siden, ville det betydd økte inntekter som er fem ganger høyere enn det de mottok i bistand og gjeldslette i 2002.

Årets Human Development-rapport er ikke et innlegg mot handel eller liberalisering, men for et handelssystem der landene kan følge en politikk tilpasset deres egne strategier for vekst og utvikling. Det gir dagens WTO-regelverk lite rom for. Mange av virkemidlene som de nyindustrialiserte landene i Øst-Asia benyttet, er nå i strid med WTO-regelverket. Bestemmelser om patenter og immaterielle eiendomsrettigheter gjør teknologioverføring dyrere, og kan eksempelvis gi økt pris på medisiner – en direkte helsetrussel for verdens fattige.

På tjenesteområdet har industrilandene presset gjennom liberalisering av sektorer som bank og finans, mens de samtidig har kjempet med nebb og klør mot liberalisering på et område der utviklingslandene har fortrinn: arbeidsinnvandring. Selv en liten liberalisering på dette området er anslått å gi utviklingsland en fortjeneste på 150 milliarder dollar – rundt dobbelt så mye som samlet internasjonal bistand.

Det er klart det er enklere med myggnett.

bistandsaktuelt

Ellen Hofsvang er journalist i Bistandsaktuelt.

Norad søker medarbeidere

Seniorrådgiver

innen sosial utvikling/sosial politikk ved Avdeling for sosial utvikling «SOS 05/28» og

Rådgiver/seniorrådgiver

innen helse ved Avdeling for sosial utvikling (1-2 stillinger) «SOS 05/27»

Avdeling for sosial utvikling er en rådgivende fagavdeling med kompetanse innen faglige og strategiske spørsmål innen sosial utvikling; sosiale sektorer, forskning / høyere utdanning og har temaansvar for barn, funksjonshemmede og kvinner. (www.norad.no). Avdelingen samarbeider tett med relevante fagmiljøer, nasjonalt og internasjonalt og deltar aktivt i internasjonale prosesser knyttet til bistand og utvikling. Avdelingens viktigste oppdragsgivere er ambassader med bistandsansvar, Utenriksdepartementet samt Norads øvrige avdelinger og ledelse. Avdelingen forvalter støtteordninger for forskning, frivillige organisasjoner og kultur.

Seniorrådgiver innen sosial utvikling/sosial politikk
Stillingen er plassert i stab til avdelingsdirektøren og skal arbeide med generelle og overordnede spørsmål knyttet til sosial utvikling. Stillingen er tillagt faglig rådgivning og utredningsoppgaver. Stillingen vil ha et spesielt faglig ansvar for å utvikle feltet sosial- og fordelingspolitikk, sikkerhetsnett og velferd knyttet til utviklingssamarbeid i samarbeid med norske og internasjonale fagmiljøer og organisasjoner. Den tilsatte vil, avhengig av bakgrunn, også ha ansvar for å koordinere arbeid med faglig tverrgående problemstillinger innenfor avdelingens arbeidsområde som for eksempel sosial tjenestelevering, sektorprogramtilnærming, målgruppeorientering og rettigheter, på tvers av grupper i avdelingen og med andre avdelinger i Norad. Stillingen kan også bli tillagt lederfunksjoner.
Vi søker en person med høyere samfunnsvitenskapelig eller annen relevant utdanning og kompetanse innen det overnevnte felt og som kan vise til faglig produksjon på feltet. Erfaring fra bistandssamarbeid og/eller annet internasjonalt arbeid knyttet til feltet, samt forskningserfaring vektlegges. For full utlysingstekst se www.norad.no og dagspressen.

Rådgiver/seniorrådgiver innen helse (1- 2 stillinger)
I det internasjonale helsesamarbeidet prioriterer Norge arbeidet for å nå de helserelaterte tusenårsmål med fokus på vaksine og immunisering, de store infeksjonssykdommene (aids, tuberkulose og malaria), og seksuell og reproduktiv helse. Norad er særlig opptatt av at dette arbeidet må knyttes inn i et bredere bredere arbeid med helsesystemutvikling. En særlig utfordring er knyttet til den globale helsepersonellkrisen.
Stillingen er plassert i helsegruppen og skal arbeide med spørsmål knyttet til helsesystemutvikling .Samspill mellom offentlig, privat og frivillig sektor og effekter av globalisering er sentralt. Stillingen er også tillagt oppgaver som omfatter faglig rådgivning og utredning. Vi søker en person med høyere samfunnsvitenskapelig, helseadministrasjon/-økonomi eller annen relevant utdanning og kompetanse. Erfaring fra bistandssamarbeid og/eller annet internasjonalt arbeid knyttet til feltet vektlegges.
For full utlysingstekst se www.norad.no og dagspressen.

Felles for stillingene:
Vi søker personer som er resultatorientert og som har en kombinasjon av analytiske evner, initiativ og med god evne til kommunikasjon. Den rette personen har evne til å utvikle og formidle kunnskap internt i Norad og i eksterne miljøer, nasjonalt og internasjonalt. Søkere må ha gode samarbeidsevner, evne til å arbeide selvstendig og erfaring med team- og prosjektarbeid.
Tilsettingene er faste og avlønnes i stillingskode 1434 rådgiver, lønnstrinn 46-56 / 1364 seniorrådgiver, lønnstrinn 55-65 avhengig av kompetanse. Tiltredelse så snart som mulig.

Nærmere opplysninger ved fungerende avdelingsdirektør Erling Eggen, tlf. 22 24 22 25. Angående helserådgiverne kan også gruppeleder Paul R. Fife tlf. 22 24 04 20 kontaktes.

Søknad vedlagt oppdatert CV merket «SOS-05/28» eller «SOS-05/27» sendes
Norad, Avdeling for sosial utvikling, Postboks 8034 Dep,. 0030 OSLO eller til e-postadresse; post-sos@norad.no

Søknadsfrist 05.10. 2005.

hvem? hvor? hva i all verden?

1. Hvem er dette?
2. Hvilket land falt flest plasser fra i fjor på FNs levekårsindeks for 2005?
3. Hva heter de fem største byene i Brasil?
4. Hvilket afrikansk land vant nylig 3-1 over Brasil under U17 VM i fotball i Peru?
5. Når ble Hong Kong formelt innlemmet i Kina?
6. Hvilket land ligger nederst på årets utgave av FNs levekårsindeks?
7. Hva heter den tibetanske lederen som har bodd i eksil siden 1959?
8. Hvilket søramerikansk land har et navn som forteller hvor på kloden det befinner seg?
9. Hvilket land hadde Kinas plass i FNs sikkerhetsråd fra 1950 til 1971?
10. Hva het Botswana tidligere?
11. Hva er «Floating Market» i Bangkok?
12. To av Norges hovedsamarbeidsland scorer lavere på FNs Human Development Index i 2005 enn i 1990. Hvilke?
13. Hvilken elv markerer Europas østgrense mot Asia?
14. Hvilken norsk konge står det en statue av foran Utenriksdepartementet?
15. Hvilket OECD-land kanaliserer høyest andel av bistandsbudsjettet gjennom frivillige organisasjoner?
16. Hvilket land gir mest penger over statsbudsjettet i bistand?
17. I hvilket land kjempet den nå opløste Røde Khmer-gerilijaen?
18. Hvor er Niamey hovedstad?
19. Hvilket land var Europas eldste koloni i Afrika helt til det oppnådde uavhengighet fra Portugal i 1974?
20. I hvilket land ligger Sinaihalvøya?

Svarene finner du på side 27.

Spørrespalten er laget av **Caroline Hvidsten**

Prøv en annonse i
bistands aktuelt
Tlf. 22 24 20 40

Verdensbanken/IMF mot fattigdom?

AV JARLE HÅRSTAD, SJEFEVALUATOR GLOBAL ENVIRONMENT FACILITY.

KRONIKK

kronikk

Kronikker i Bistandsaktuelt kan sendes gz@norad.no. Teksten bør ikke overstige 9000 tegn inkl. mellomrom. Legg ved bilde av artikkelforfatter. På grunn av stor pågang kan ikke alle kronikker regne med å komme på trykk.

Iden norske bistandsdebatten har mange kritisert Verdensbanken og Det internasjonale pengefondet (IMF) sterkt for å ha ført en politikk som har rammet de fattigste i u-landene. I de siste seks årene har de to organisasjonene stilt seg i spissen for å fremme fattigdomsstrategier (PRS) i nær 60 u-land. Mange bilaterale givere, deriblant Norge har deltatt i større eller mindre grad i PRS-iniativ i enkelte land. Hva har Verdensbanken og IMF oppnådd gjennom strategiene til nå?

The Poverty Reduction Strategy (PRS), som ble startet i 1999, omfatter en samlet og langsiktig innsats i alle viktige sektorer, styrt av de deltakende landene selv, men med et nært samarbeid og støtte fra de to finansinstitusjonene. En samordning med annen multilateral og bilateral bistand på dette grunnlaget var inkludert i strategien. Til nå har PRS-strategier blitt ferdigstilt i over 40 land. Bilaterale givere har i ulik grad medvirket. Norge har samarbeidet innenfor strategiene i flere afrikanske land, blant annet i form av budsjettstøtte.

Evalueringskontorene i Verdensbanken og IMF har sammen nylig evaluert resultatene av programmene i 10 land, deriblant 5 land i Afrika og noen land i Asia og Latin Amerika (The Poverty Reduction Strategy Initiative - Findings from 10 Country Case Studies, Verdensbanken 2005). Studiene, som omhandler de tidligste programmene som ble startet i 1999 og 2000, viser at resultatene er sterkt vekslende, ofte avhengig av landenes ulike utgangspunkt. I de fleste landene er ikke PRS-prosessene særlig godt integrert i ulike institusjoner i landene selv, og ikke tilpasningsdyktige overfor ulike ytre eller indre hendelser, av for eksempel politisk og økonomisk art.

Evalueringsteamet er relativt kritisk til resultatene og hevder at PRSP-dokumentene har et for svakt datagrunnlag og en svak analytisk ramme, særlig når det gjelder forholdet mellom makroøkonomisk politikk og muligheter til å fremme økonomisk vekst som gavner de fattige. Det hevdes videre at strategiene har utilstrekkelige kostnadsrammer og prioriteringer og er derfor generelt ikke egnet som underlag for kritiske valg som landene må ta. Det pekes på en overfokusering på helse og utdanning og relativ neglisjering av de produktive sektorene.

Evalueringsteamet mener også at det er lagt for stor vekt på å følge kravet om å utarbeide dokumenter som tilfredsstiller Verdensbanken og IMF, særlig i forbindelse med gjeldsettergivelse. De interne utviklingsprosessene, som skulle være hovedsaken, er kommet i annen rekke. I flere av landene er det åpenbare motsetninger mellom landenes egne vurderinger og Washington-institusjonenes. Evalueringsteamet foreslår at giver-kondisjonalitet nedtones og reserveres til langt færre og helt avgjørende punkter.

PRSP-prosessene var forutsatt å ha en bred deltakelse, særlig i landene selv. Studiene viser at det er blitt noe større åpenhet, og at flere aktører er kommet på banen i diskusjonene rundt strategiene. Men interessen har ofte avtatt etter at strategien ble vedtatt. De landene som har knyttet strategiene til bevilgninger i de årlige statsbudsjettene har lykkes best i å fremme folkelig deltakelse på lengre sikt.

PRS-prosessene er ikke særlig godt integrert i ulike institusjoner i landene selv.

Verdensbanken og IMF får kritikk fra egne rekker. PRSP-programmet har vært preget av mangelfulle analyser og mangelfulle data heter det i en fersk evaluering. I Tanzania ble det for eksempel satset for lite på jordbruk, skriver kronikkforfatteren. FOTO: CAMILLA SOLHEIM

Når det gjelder koordinering av innsatsen med andre givere, finner studien at PRS-initativet har ført til at både Verdensbanken/IMF og øvrige givere har gitt økt budsjettstøtte i noen land, i mer eller mindre direkte sammenheng med strategiene. Utover dette er det lite som tyder på at giverne til nå har foretatt særlige omleggninger i tråd med strategienes anbefalinger i de berørte land.

Ett av de ti landene som omfattes av studien er Tanzania, som utarbeidet sin strategi i perioden 2000 - 2002. På sammen måte som mange andre land, kom Tanzania med i PRSP-samarbeidet fordi det var knyttet til muligheter for gjeldsettergivelse under HIPC-programmet. HIPC er rettet mot fattige land med stor gjeldsbyrde, og støttes av mange givere, deriblant Norge. Verdensbanken kritiseres for at programmet var preget av mangelfulle analyser. Dette gjelder blant annet makroøkonomiens sosiale og politiske virkninger og vilkårene for å oppnå økonomisk vekst. Evalueringsteamet kritiserer også at det ikke ble satset nok på produksjonsøkning innen jordbruket, som er en viktig forutsetning for fattigdomsreduksjon. Derimot har det skjedd en markant økning i bevilgningen til de sosiale sektorene i Tanzania. Dette har ført til bedre grunnskoledekning og bedre tilgang til helsetjenester, men det er uklart hvordan de økte utgiftene kan finansieres på lengre sikt. IMF har ennå ikke lykkes med sin plan om å reformere den interne skatteinnkrevingen, slik at landet selv i større grad kunne bære de økte kostnadene i de sosiale sektorene. IMF kritiseres også for manglende åpenhet i diskusjoner om alternativ økonomisk politikk.

Et annet eksempel er Nicaragua, som også ble med i PRS-prosessen på grunn av ønsket om gjeldssanering. I likhet med Tanzania, snekret Nicaragua sammen i all hast et PRSP-program for å tilfredsstille vilkårene for gjeldsettergivelse. Utformingen av programmet hadde i begynnelsen svært begrenset deltakelse både blant departementene og i det sivile samfunn, og de ble gjenstand for kritikk fra den politiske opposisjonen. Landet har et svakt offentlig budsjett- og regnskapssystem, som har gjort det vanskelig å få klarhet i politiske prioriteringer og har begrenset samordningen med eksterne givere. IMF kritiseres for ikke i tilstrekkelig grad å ha klarlagt landets valgsituasjoner når det gjelder stabiliserings- og vekstpolitikken, og for ikke å ha deltatt nok i utformingen av ulike sider av fattigdomsprogrammet. I de senere årene er det også blitt en større åpenhet i diskusjonene om de politiske alternativene som foreligger både innenfor regjeringen og i landet ellers. Det er oppnådd en del gode resultater, men få bedringer i grunnskolen og helsesituasjonen for mor og barn.

Som vi ser har programmene vekslende kvalitet. Det avgjørende er om PRS-initiativet er et tjenlig redskap for å nå FNs tusenårsmål - halvering verdens fattigdom innen 2015. Et annet spørsmål er hvordan Norge bør forholde seg i tiden framover til PRSP-samarbeidet.

I utgangspunktet er PRSP-initiativet et svært ambisiøst og krevende konsept, som har mange riktige komponenter. Det omfatter snart 60 land og står for en sentral del av internasjonal innsats for å bekjempe fattigdom. Initiativet har antakelig ført til en markant global økning i bevilgningene til dette formålet. Det er åpenbart at PRS fortsatt preges av alvorlige svakheter, men også at det ikke er noen større realistiske alternativer til dette initiativet. Det er av avgjørende betydning at engasjerte givere bidrar til at PRS-initiativet blir forbedret og kan gi større uttelling. Etter mitt syn bør Norge støtte de komponenter som samsvarer med vår politikk og i land der dette synes å fungere relativt bra.

Det er mange som lenge har vært kritiske til Verdensbanken og IMFs sterke vektlegging av privatisering og liberalisering av handel og kapitalbevegelser. Dette gjaldt særlig i tilknytning til strukturtilpasningsprogrammene på 1980-tallet og i forbindelse med de økonomiske krisene i Øst-Europa, Sør-Øst-Asia og Argentina på slutten av 1990-tallet. Organisasjonene har selv gjennomført til dels kritiske evalueringer av strukturtilpasningsprogrammene og de økonomiske krisene og synes å ha tatt lærdom av dette. Fattigdomsorienteringen i Verdensbanken og IMF er uten tvil langt bedre fundert og seriøst enn på 1980- og 1990-tallet, selv om en i høyeste grad kan og bør diskutere deres valg av politikk i ulike sammenhenger. Svakhetene i PRS-programmet skyldes etter mitt syn særlig et mangelfullt data- og analyseapparat og delvis svak gjennomføring. En bør imidlertid merke seg at IMF i flere land har vist mangel på åpenhet i samarbeidet med mottakerlandene om utarbeidelse og diskusjon om ulike makroøkonomiske alternativer.

En annen hovedsvakhet er at programmene har vært for uspesifikke og ikke gitt et tilstrekkelig grunnlag for giverkoordinering. Det ville være ønskelig at bilaterale givere engasjerer seg mer i diskusjonen om hva som må kreves for økt samordning av de ulike lands og organisasjoners innsatser. Programmene vært for mye rettet mot et teknokratisk sjikt i finansdepartementene. Det bør kreves en langt bredere satsing i landene med medvirkning også fra fagdepartementene, lokalmyndighetene, politikere, forskere og ikke minst det sivile samfunn. Det kan godt være at andre givere vil være bedre i stand til å initiere samarbeidsprosesser i enkelte land, og skape bedre deltakelse enn det Verdensbanken og IMF makter.

PRS-initiativet er et potensielt godt redskap til å forsøke å nå tusenårsmålet om å halvere verdens fattigdom innen 2015. Det er nedslående at PRS-initiativet ikke har oppnådd bedre resultater til nå. Programmene har imidlertid pågått i relativt kort tid, og det er høstet verdifull erfaring i løpet av de femseks årene det har eksistert. Det er også verdt å merke seg at denne relativt sterke kritikken kommer innenifra. Det skulle gi rom for både å diskutere og gjennomføre forbedringer. Norge bør, sammen med andre bilaterale givere, søke å bidra til dette.

Jarle Hårstad er sjefevaluator i Global Environment Facility, en global miljøinstitusjon som er tilknyttet FN og Verdensbanken.

Det finnes ingen gratis utdanning

AV WANJA THUKU, NAIROBI

KENYA

Gratis utdanning for alle, er et slagord som går over Afrika. Men utdanning har sin pris. Jo fattigere folk er, jo mer kostbar blir barnas utdanning, selv om skolepengene er satt til null.

11 år gamle John Mburu fra Nairobi starter dagen samtidig med skoleelevene i den afrikanske storbyen. Ved sju-tida har John allerede reist fra slumområdet Kawangware til sentrum i byen. John har aldri sett innsiden av et klasserom. John tror heler aldri han noen gang vil begynne på skolen. Heller ikke faren til John er videre optimistisk i så måte.

– Hvis John skal på skolen, hva skal vi da spise?, spør Johns far. Han er blind, og trenger den yngste sønnen til å lede seg rundt i byen. De lever av de pengene de klarer å tigge fra forbipasserende. John har vært farens hjelper i løpet av de siste seks årene, og han tok over jobben etter en eldre bror.

Ikke langt unna arbeider Fatuma Wari som tjenestejente hos en tante. Fatuma lager frokost til familien, vasker opp, henter vann og passer barn. Barna i familien hun arbeider hos går på skolen, men Fatuma får ikke muligheten til det. Hun forteller at tanten kom til Marsabit og lovet foreldrene at hun skulle få gå på skole i Nairobi og samtidig hjelpe til med barnepass. Tanten nekter nå for at det var noen avtale om skolegang.

– Nå er Fatuma uansett for gammel til å gå på skolen. Dessuten har hun det mye bedre her enn hjemme i landsbyen. Der ville hun trolig ha sultet i hjel, sier tanten, som ikke vil oppgi navnet sitt.

John og Fatuma er bare to av hundrevis av fattige barn i Kenya, som av ulike grunner ikke får gå på skole. Ofte er det nære familiemedlemmer som føler at «prisen» for skolegang er for høy. De har mer nytte av barna som gratis arbeidskraft enn som skoleelever.

Klasserommene fylles i Kenya, men det vil alltid være noen som mangler selv om skolegangen er gratis. FOTO: MWANZO MILLINGA.

Gratis grunnskole for alle er et av de viktigste tusenårsmålene, satt av FN og verdenssamfunnet, inkludert Kenya. Målene støttes med millioner av dollar fra ulike organisasjoner. Kenya har fått pris fra Fast Track Initiative (FTI) for å tilby gratis grunnutdanning for alle. Tidligere president Bill Clinton sa nylig at Kenya hadde gjort dramatiske framskritt i utdanningssektoren.

Hvis John skal på skolen, hva skal vi da spise?

Det er riktig at antallet grunnskoleelever i Kenya har økt med 2,7 millioner i løpet av tre år. Dette tallet er langt høyere enn befolkningsveksten, men trolig at det fortsatt 1.7 millioner barn som ikke går på skole. I tillegg kommer de mange som slutter før de har fullført utdanningen.

Ved bare å tilby gratis grunnutdanning i et land med stor fattigdom, vil det ikke være mulig å oppnå det kanskje viktigste av tusenårsmålene. Det er den grunnleggende fattigdommen som må til livs hvis alle skal føle at skolegang er et ubetinget gode. Mange fattige vil si at de ikke har råd til skoleuniformer, men dette er også en unnskyldning for at de trenger barnas hjelp eller arbeidskraft hver eneste dag. Barn i Afrika er oppdratt til å ha respekt for voksne, særlig foreldre og annen nær familie. Det er derfor vanskelig for barna selv å bryte ut, selv om de mer enn noe annet ønsker å gå på skole.

Hva er så løsningen på dette problemet? Mye tyder på at hjelpeapparatet, enten det er lokale myndigheter eller internasjonale bistandsgivere, må se lengre enn bare til skolene. Familienes problemer må møtes, og barna må få «fri» fra alle forpliktelsene i familien. I noen tilfelles må familienes gis mat og ren nødhjelp for at barna skal slippe ansvar for at familien overlever.

Uansett, gir kampen for å oppfylle tusenårsmålene fin trening i å oppfatte fattigdom som et sammensatt problem. Det er greit nok å måle framgang på konkrete sektorer og etter klare målestokker, men de aller fattigste vil normalt komme til kort på mange områder. De har heller ikke «råd» til å ta de tilbud som kommer, selv om de er aldri så mye «gratis».

sett fra sør

Wanja Thuku er frilansjournalist i Nairobi.

Gados verden

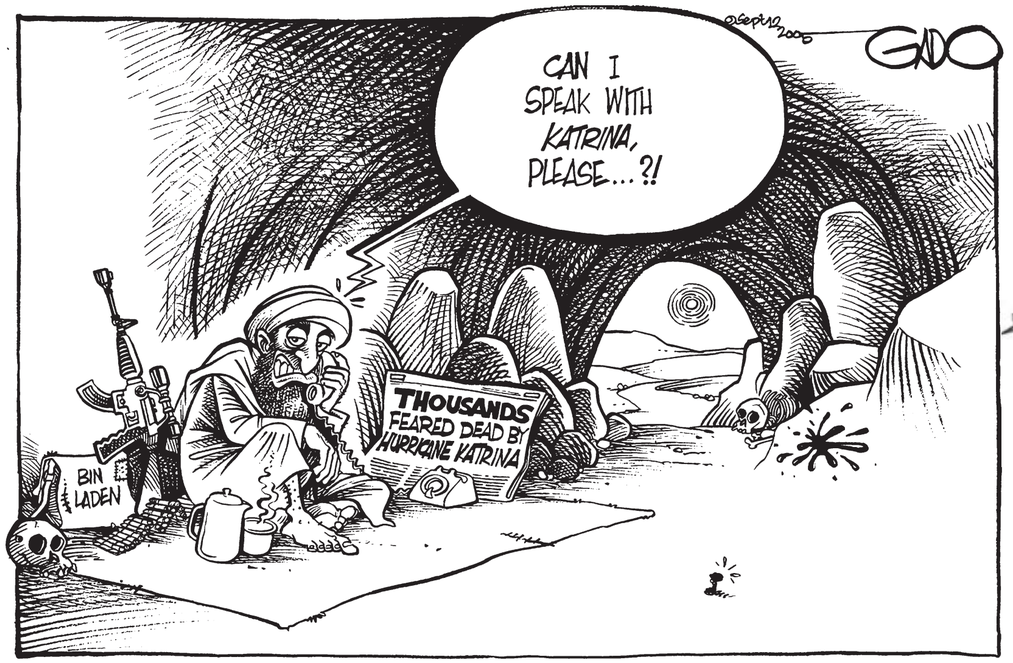

Tanzanianeren **Godfrey Mwampembwa**, bedre kjent som «Gado», er en av Afrikas mest profilerte karikaturtegnere. Han tegner blant annet for den uavhengige kenyanske avisen **Daily Nation**.

LITTERATUR

Aktuell bok om terror

bokanmeldelse

Bjørn Kumm:
«Terrorismens historie»,
Cappelen, 2005.

11. september 2001 fikk kanskje begrepet «terror» et mer handfast og konkret innhold for mange mennesker. Men i boka «Terrorismens historie» minner forfatteren Bjørn Kumm oss på at terrorismen har en lang historie.

Kumm starter handlingen i boka 19. august 1904 i Stockholm, da verdens første brevbombe gikk av. Terroristens navn var Martin Birger Natanael Ekenberg. På sidene som følger går Kumm enda lenger tilbake i tid, og etter hvert fram mot Irakkrigen. Terroren får ansikter i form av en rekke navn. Kumm viser til at mennesker er blitt skremt av terrorister i uminnelige tider, og han er inne på tanken om at dette – historisk sett – er de svakes krig. Og: Terrorisme utføres i høyeste grad også av stater.

For å friske litt på hukommelsen: Baader-Meinhof, ETA, IRA, PLO – en rekke navn og betegnelser som bærer i seg terrorismens kjennemerker. Vi minnes gassangrep på T-banen i Tokyo, drepte olympiadeltakere i München, en kjempeblokk som ble bombet sønder og sammen i Oklahoma City, angrep på amerikanske ambassader i Kenya og Tanzania, Den Lysende Stis herjinger i Peru, israelernes overgrep mot palestinere og flykapringen i Entebbe. Ulike former for statsterrorisme trekkes også fram der blant andre CIA og andre etterretningsorganisasjoner er aktører i statskupp. I denne boka går ikke mange fri – for terrorisme er ikke noe som kan knyttes til en bestemt del av jorda eller en befolkningsgruppe.

Boka blir liggende å gnage på urolige følelser. Da president George W. Bush erklærte kamp mot terrorisme, snakket han om ondskapens akse og framhevet at «de som ikke er med oss er for terrorisme». Hvem følte seg da hensatt til et sivilisert og demokratisk land – ja til og med verdens eneste stormakt? Med dette nye fiendebildet som ledetråd og frykten som våpen er vi samtidig vitne til at medielover skjerpes flere steder i verden, sensur bedrives under dekke av «fare for rikets sikkerhet», ytringsfriheten krymper og personvernet er under angrep.

Denne boka legger ikke skjul på terrorismens grusomheter, men den gir et mer nyansert bilde av hvem som bedriver terror. «Ikke alle muslimer er terrorister, men alle terrorister er muslimer,» har Carl I. Hagen nylig uttalt. Kumms bok viser i det minste at Hagen ikke står på historisk grunn.

Forfatteren er milevis fra å akseptere terrorisme som et passende våpen i de frustrertes og undertryktes hender – om det så er personer eller stater – men han minner om at det er en klar forskjell på begrepene «forstå» og «vise forståelse». Han vil gjerne at leseren skal «forstå» mer ved å tråle seg gjennom terrorismens historie, og han lykkes i det. Selv ble jeg egentlig litt overrasket over å bli minnet på hvor mange større terroraksjoner som har funnet sted i min egen levetid. Korttidshukommelsen kan bidra til så mange feilslutninger på aktuelle tema.

Da bombene smalt i London for ikke så lenge siden minnet Tony Blair om at frykten for terror ikke må frata engelskmennene andre verdier som betyr mye i livet – noe det ser ut til at han i noen grad glemte etterpå. Påminnelsen om at livet har andre verdier gir likevel refleksjoner etter å ha tatt et detaljert dykk i terrorismens historie. For hvor langt er vi villige til å la oss overvåke i hverdagen? Hvilken trygghet gir det egentlig? Og hvilket liv?

Kumm har bidratt til en mer reflektert debatt om så vel terrorismens grusomme ansikt som hvilke andre verdier som står på spill i kampen mot den.

TONE BRATTELI

LITTERATUR

Nok en mur

bokanmeldelse

Nora Ingdal og Anne Hege Simonsen:
«Mur».
Cappelen, 2005.

Det lå masse symbolikk i lufta da folk begynte å rive muren i Berlin november 1989 og gjorde slutt på gamle fiendebilder. I disse dager vokser det fram en ny mur – muren som skal stenge palestinere ute fra sine oliventrær og beitemarker og sikre Israel kontroll på Vestbredden. Begrunnelsen: Frykten for selvmordsaksjoner – eller for det nye fiendebildet: Kampen mot terror.

Anne Hege Simonsen og Nora Ingdal har reist langs muren. De har snakket med mange mennesker på begge sider og fått fram argumentene og følelsene deres. Det er sterke historier med dype røtter i historien. Da Israel ble opprettet i 1948 ble 400 landsbyer ødelagt og slettet ut av israelske kart. Dermed har også palestinernes historie blitt fortiet og visket ut for de generasjonene som slo seg ned i landet – både israelere og palestinere. Fortsatt er kart en kilde til konflikter. Og befolkningsutviklingen. De israelske myndighetene er redde for den palestinske befolkningsveksten.

Mange landskap er blitt forandret i den del av verden siden 1948. Folk er rykket opp fra dype røtter og fra alt de en gang eide og livnærte seg med. I de siste åra har det nærmest vært umulig å bevege seg fra israelske til palestinske områder og omvendt. Folk kommer ikke på jobb, de kan ikke besøke slektninger, de fratas vannkilder, skoler og sykehus og de når ikke fram til oliventrærne sine. Eller en bestemor kan ikke besøke sitt nyfødte barnebarn selv om hun ser huset der datteren bor fra sitt eget hus.

Vi treffer også israelere med ulike historier i boka. Og vi har alle vært øyenvitner til de enormt sterke følelsene som utløses når nybyggere skal ut av et område. Det er ikke mange dagene siden det israelske flagget ble firt i Gaza.

Dette er en aktuell og velskrevet bok om det delte landskapet de to forfatterne har besøkt. De har fulgt løypa langs muren. Mange stemmer med mange erfaringer er sluppet til mellom bokpermene.

TONE BRATTELI

FORUT
SOLIDARITETSAKSJON FOR UTVIKLING
CAMPAIGN FOR DEVELOPMENT AND SOLIDARITY

FORUT, Solidaritetsaksjon for utvikling, er en norsk mellomstor bistandsorganisasjon med forankring i de norske edruskaps- og fredsorganisasjonene IOGT, Juvente og IOGT Juniorforbund. FORUT samarbeider med organisasjoner i Sri Lanka, Nepal, India, Sierra Leone og Senegal og arbeider for fattigdomsreduksjon ved blant annet å styrke det sivile samfunn og mobilisere menneskelige ressurser og organisasjoner på lokalplanet. FORUT fokuserer også på rusgifter som et utviklingshinder. FORUT har samarbeidsavtaler med Norad. I tillegg til offentlig støtte finansieres deler av virksomheten gjennom innsamlede midler.

FORUT søker:

TSUNAMIKOORDINATOR, SRI LANKA

FORUT oppretter en ny stilling som tsunamikoordinator for Sri Lanka, plassert på landkontoret i Colombo. Stillingen skal ha det overordnete ansvar for koordinering av FORUTs program for gjenoppbygging etter tsunamien. Arbeidsområder tillagt stillingen vil være strategisk planlegging, policyutvikling, administrasjon, intern kapasitetsbygging, budsjettering, fund-raising, monitorering, dokumentasjon og nettverksarbeid. Tsunamikoordinatoren rapporterer til stedlig representant i Sri Lanka og vil ha et tett samarbeid med FORUTs fire prosjektledere i de tsunamirammede områdene.

Til å lede dette arbeidet søker FORUT en person med adekvat utdanning og erfaring fra utviklingsarbeid og/eller gjenoppbygging, ledelse, organisasjonsarbeid, administrasjon og økonomi.
Det kreves gode engelskkunnskaper.

Tsunamikoordinatoren vil bo og arbeide i Colombo, og må avstå fra all bruk av alkohol og andre rusmidler i kontraktsperioden. Kontraktsperiode er ett år med mulighet for forlengelse.

FORUT søker også:

PROSJEKTLEDER I JAFFNA

FORUT gjennomfører et større NORAD-finansiert rehabiliteringsprosjekt i Jaffna lengst nord i Sri Lanka. Prosjektet er rettet mot fattige familier og internflyktninger i en tilbakevendingssituasjon. I tillegg er FORUT i full gang med gjenoppbygging etter tsunamien, både innen bolig, levebrød, infrastruktur og sosial utvikling.

Til å lede dette arbeidet søker FORUT en person med adekvat utdanning og erfaring fra utviklingsarbeid og/eller gjenoppbygging, ledelse, organisasjonsarbeid, administrasjon og økonomi. Det kreves gode engelskkunnskaper. Vedkommende må dessuten ha sterk fysisk og psykisk helse, gode samarbeidsevner og være forberedt på krevende leve- og arbeidsforhold i et område som har vært hardt rammet av både tsunamien og den langvarige borgerkrigen i landet.

Prosjektlederen vil bo og arbeide i Jaffna. Stillingen egner seg ikke for søkere med medfølgende familie. Prosjektlederen må avstå fra all bruk av alkohol og andre rusmidler i kontraktsperioden. Kontraktsperiode er ett år med mulighet for forlengelse.

Snarlig tiltredelse ønskelig i begge stillinger.

For nærmere opplysninger kan utenlandssjef
Ståle Stavrum (61 18 74 07) kontaktes.

Se forøvrig FORUTs hjemmeside: www.forut.no
Søknad med vedlegg og referanser sendes innen **12. oktober 2005** til:
FORUT, Solidaritetsaksjon for utvikling
Boks 300, 2803 Gjøvik.
Telefon: 61 18 74 00, fax: 61 18 74 01, E-post: forut@forut.no

nytt om navn

Har du skiftet jobb? Kontakt redaksjonens Nytt om navn-medarbeider Fred Isaksen på e-post: nyttomnavn@akela.no eller på telefon 922 21 487.

Torkjell Leira (33) er ansatt som prosjektkoordinator i Regnskogfondet, med ansvar for prosjekter i Amazonas. Torkjell er utdannet samfunnsgeograf fra Universitetet i Oslo og har tidligere jobbet i Latin-Amerikagruppene i Norge (LAG), Kirkens Nødhjelp og Flyktningerådet. De siste to årene har han vært frilans nysirkusartist, og samtidig gjort mindre oppdrag for Regnskogfondet.

Liv Tørres (44) er ansatt som ny utenlandssjef i Norsk Folkehjelp. Hun kommer fra stillingen som spesialrådgiver i Norges Forskningsråd med ansvar for utviklingsforskning og forskningsprogrammene under UD og Norad. Tørres har doktorgrad i statsvitenskap på sørafrikansk fagbevegelse. I tillegg til stillingen i Forskningsrådet, underviser hun i utviklingsspørsmål ved Universitetet i Oslo. Hun har ledererfaring fra en rekke år ved Forskningsstiftelsen Fafo, og store forskningsoppdrag for både Fafo, ILO, Norad og Sør-Afrikas Arbeidsdepartement samt fagbevegelse. Hun initierte også etableringen av Fafo South Africa, og ledet institusjonen fra 1998-2000. Hun har hatt en rekke oppdrag for LO, både i Det sørlige Afrika, internasjonalt og i Russland, og hatt verv i flere norske og internasjonale organisasjoner. Den nye utenlandssjefen er på plass 7. januar 2006.

Bjørg Marie Stray Pedersen (63) og **Thor Carsten Pedersen** (63) er fra september ansatt i Misjonsalliansen på Filippinene. Bjørg Marie Stray Pedersen er utdannet personalkonsulent, og har de siste årene vært kontorleder ved Pedagogisk psykologisk tjeneste i Kristiansand. Thor Carsten Pedersen har blant annet vært sjef for Sentrum Politistasjon i samme by. De siste årene har han vært rådgiver ved Rådgivningskontoret for Kriminalitetsofre. Thor Carsten Pedersen vil gå inn som direktør for Misjonsalliansen på Filippinene, med ansvar for over 40 ansatte og 700 frivillige medarbeidere.

Kristin Wergeland (25) og **Waldemar V. Wergeland** (30) er ansatt i Misjonsalliansen i Vietnam fra september. Waldemar V. Wergeland er utdannet samfunnsviter med fagene kristendom, statsvitenskap og samfunnsøkonomi. Han kommer fra et engasjement som prosjektsekretær i bistandsseksjonen i Norsk Luthersk Misjonssamband. Kristin Wergeland er fysioterapeut, og har det siste året hatt fødselspermisjon. I Vietnam vil de to gå inn som medarbeidere i Misjonsalliansens bistandsprosjekter. Arbeidet har fokus på landsbyutvikling, funksjonshemmede og hiv/aidsbekjempelse.

Bjørn Rongevær (48) kommer tilbake til Plan Norge etter to og et halvt år som assisterende direktør for UNDP i Haiti og senere i Libanon. Fra 1. januar 2006 går han inn i stillingen som programdirektør/visegeneralsekretær i Plan Norge. Rongevær jobbet også for UNDP i perioden 1987 – 1995 og har vært ansatt i Flyktningerådet og Norges Røde Kors. Han har hovedfag i sosiologi med fokus på utviklingsspørsmål fra Universitetet i Bergen.

Kristin Haug (33) er ansatt i engasjement som informasjonsrådgiver i CARE Norge. Kristin Haug har de siste tre årene vært fast ansatt journalist i Klassekampens innenriksredaksjon. Før det har hun jobbet som journalist for blant annet Aftenposten og Dow Jones nyhetsbyrå. Hun har både en bachelor- og mastergrad fra London School of Economics. Og hun var i flere år aktiv i menneskerettighetsorganisasjonen Peace Brigades International (PBI).

Norad søker medarbeidere

Fagetaten Norad søker medarbeidere – Petroleumssektoren og anti-korrupsjon

Regjeringen vil styrke bistanden til utviklingsland som etterspør norsk kompetanse og erfaringer fra petroleumssektoren. Innsatsen kobles til åpenhet, tiltak for å motvirke korrupsjon samt ivaretagelse av miljøhensyn. Regjeringen vil styrke den faglige bistanden på dette området med en ekstrabevilgning på 50 millioner kroner årlig.

Det er besluttet at koordinering av den faglige bistanden skal ligge i Norad og i den anledning trenger vi nye medarbeidere. Vi søker tre nye medarbeidere innen petroleumssektoren og finansforvaltning.

Arbeidet vil omfatte vurderinger, rådgivning og kvalitetssikring knyttet til bistand innen petroleumssektoren med hovedvekt på institusjonsutvikling og kapasitetsbygging. Stillingene vil medføre omfattende kontakt med norske og internasjonale aktører herunder multilaterale organisasjoner. En av stillingene, skal ha skal ha spesiell fokus på styresettsdimensjonen med vektlegging av finansforvaltning, herunder korrupsjonshindrende tiltak.

Vi søker medarbeidere med relevant høyere utdanning og erfaringsbakgrunn. Bred erfaring og god innsikt i norsk petroleumsforvaltning- og næring samt relevant erfaring fra internasjonalt arbeid vil være en forutsetning.

For nærmere opplysninger og fullstendig kunngjøringstekst, se www.norad.no

notis

Økende vold i Darfur

FNs spesialutsending til Sudan, Juan Mendez, advarer nå om at situasjonen i Darfur er i ferd med å forverre seg igjen. – Situasjonen er alvorlig. Volden sprer seg og flyktningen har svært liten tillit til sudansk politi og rettsvesen, sa Mendez til journalister. Mendez, som nettopp kom tilbake fra en rundreise i det afrikanske landet, anklaget også sudanske myndigheter for å gjøre for lite for å straffe de som har begått overgrep mot sivilbefolkningen. – Sudans myndigheter bør umiddelbart begynne å samarbeide med Den internasjonale domstolen i Haag og la internasjonale dommere og etterforskere få komme inn i landet, understreket Mendez.

Svar
hvem? hvor? hva i all verden?

1. Det indiske kongresspartiets leder Sonia Gandhi.
2. Sør-Afrika
3. São Paulo, Rio de Janeiro, Salvador, Belo Horizonte og Brasilia.
4. Gambia.
5. 1. juli 1997
6. Niger
7. Dalai Lama
8. Ecuador, ligger ved Ekvator
9. Taiwan
10. Bechuanaland
11. Frukt- og grønnsaksmarkedet på elven.
12. Tanzania og Zambia.
13. Ural.
14. Haakon VII.
15. Norge
16. USA
17. Kambodsja
18. Niger
19. Guinea-bissau
20. Egypt

Alt riktig: Les spørsmålene før svarene – ikke omvendt!
15-19: Verden trenger deg.
10-14: Du kan se framtiden lyst i møte.
5-9: Ikke så verst.
1-4: Din interesse for globale spørsmål er kanskje av ny dato?
0: Utenriksdepartementets aspirantkurs er kanskje ikke det du burde søke på i år?

Neste
bistandsaktuelt
utkommer ca. 28. oktober

ALLE FOTO: GUNNAR ZACHRISEN

Litt mer enn krig og katastrofer...

Er du opptatt av 3. verdenspørsmål? Er du interessert i å lese om den økonomiske og politiske utvikling, om de mange små skritt for å unngå sultkatastrofer og krig, om vanlige mennesker som gjenvinner troen på fremtiden? Vil du gjerne følge med i de bistandspolitiske og bistandsfaglige debattene? Nå har du muligheten.

X JA, jeg vil ha et gratis-abonnement på Bistandsaktuelt.

Navn: .....
Gate/pb. adresse: .....Leil. nr.....
Postnr./sted: .....

Sendes til:
bistandsaktuelt,
Norad, boks 8034 Dep., 0030 Oslo.

Du kan også tegne abonnement direkte på www.bistandsaktuelt.no

siste

VISSTE DU AT...
I India er dødelighetsraten for barn mellom 1 og 5 år 50 prosent høyere for jenter enn gutter.

Kilde: Human Development Report, UNDP, 2005.

«Fei ditt eget hus før du snakker stygt om en annens.»

Ordtak fra Luyia-folket (Kenya, Uganda).

Masai-inspirert mote

Firma selger 3000 par «masai-sko» hver måned

Det begynte med at tenåringen i huset ønsket seg «Masai-sko». Hun ble møtt med latter av sin mor som sa at det er greit, for masaiene går som kjent barbent...

TRENDER

• ELISABETH SALVESEN

Det fortsatte med et par treningssko med en såle som best kan sammenliknes med meien på en gyngehest og en tenåring som gled sakte, rullende og ustabilt rundt i rommet. Samtidig slang hun ungdomsbladet Shape-Up på bordet, der forsidetittelen lyder «Ned en buksestørrelse med Masai-sko». Hun kom også trekkende med lekre fargebrosjyrer fra firmaet Swiss Masai Norge a/s. De var fulle av slanke og høyreiste masaier. Firmaets logo var dessuten en kriger med spyd i hånden – en etterligning av verdens eldste rune fra år 1400 f. Kr.

Men brosjyrene inneholdt også henvisninger til The Human Performance Laboratory ved University of Calgary, som hevdes å være et av verdens ledende forskningssentra innen biomekanisk forskning (forskning om hvordan man beveger seg).

Et forbilde. – Masaiene er forbildet vårt, forklarer Michael Garcon, daglig leder for Swiss Masai AG på telefonen fra Sveits.

– Masaiene er naturmennesker som vet hvordan man skal bevege seg og er kjent for sin ranke holdning. Ofte går de lange strekninger i ulendt terreng i sitt daglige arbeid med å passe på buskapen.

Garcon forteller at masai-skoen eller MBT-skoen (Masai Barefoot Technology) er utviklet av den sveitsiske ingeniøren Karl Müller. Han begynte med å studere naturfolks måte å bevege seg på og særlig hvordan de bruker føttene. Belastningsskader i bevegelsesapparatet er nærmest ukjent for disse gruppene.

– MBT-skoene er først og fremst et treningsverktøy og et terapeutisk redskap. De er laget ustabile for at det skal være utfordrende å gå med dem. Mange sammenlikner det å gå med MBT-sko med å stå på en balansematte eller å gå barbent i sanden, sier Garcon.

Han opplyser at skoene har vært på det europeiske markedet i flere år og er godkjent som medisinsk produkt i klasse 1 av EU.

Den nye moten for treningssko skal være inspirert av kjernesunne masaier i Kenya. Det framgår ikke av reklamen om treningsskoene virker positivt også på danseferdigheter. FOTO: SCANPIX/AP PHOTO/SAYYID AZIM

Har du dårlig holdning? Slapp rompe? Cellulitt-hud? Feite lår? De nye masai-skoene hjelper mot det meste, skal man tro reklamen.

Forskning på effekter. Til det norske markedet kom masai-skoene for et år siden. Nå anbefales de både av fysioterapeuter og leger til kvinner med bekkenløsning og idrettsfolk som sliter med belastningsskader.

– I august i fjor solgte vi bare 156 par MBT-sko. Men i høst har salget tatt helt av, og i løpet av september regner vi med å være oppe i nærmere 3000 par i måneden, forteller biomekaniker og faglig ansvarlig for Swiss Masai i Norge, Håvard Engell.

Engell er danser og har i mange år vært lærer på Statens Balletthøyskole og tilknyttet Olympiatoppen og Toppidrettsenteret i Oslo. Han har fått gode tilbakemeldinger fra idrettsfolk med belastningsskader og fra folk med atrose (slitasjegikt) i føtter, knær og hofter.

– Men det trengs mer forskning om effektene av å gå med MBT-sko. Jeg har blant annet fått tilbakemeldinger fra unge jenter som forteller at de har gått ned en buksestørrelse på en måned etter å ha brukt MBT-sko. Det kan være fordi disse skoene er så ustabile at man hele tiden må bruke energi for å opprettholde balansen. Dermed aktiviserer man de små muskelgruppene, blodsirkulasjonen øker, avfallsstoffer transporteres vekk og næringsstoffer kommer til. Musklene på sete- og baksiden blir også brukt mer enn tidligere, sier Engell.

Han forteller at det nå skal settes i gang tre forskningsprosjekter for å undersøke ulike sider ved MBT-skoene ved henholdsvis Martina Hansens hospital, Ullevål Universitetssykehus og Fylkessykehuset i Akershus.

Vet for lite. Fotball-landslagets lege Lars Engebretsen, til daglig professor og klinikkdirektør ved Oslo Ortopediske Universitetsklinikk ved Ullevål sykehus, er mindre jublende i sin vurdering av «masai-skoene», men utelukker heller ikke at de kan ha sine positive sider.

– Det foreligger for lite forskning om bruken av disse skoene over tid, derfor kan ikke vi gå ut med noen anbefalinger, sier han.

Han bekrefter likevel at The Human Performance Laboratory ved University of Calgary er et av verdens ledende forskningssentra på dette feltet, og at masai-skoene i dag brukes av en rekke norske idrettsutøvere.

> **Det foreligger for lite forskning om bruken av disse skoene over tid, derfor kan ikke vi gå ut med noen anbefalinger.**
>
> **Lars Engebretsen**, klinikkdirektør ved Oslo Ortopediske Universitetsklinikk.

Prosjekter i Kenya. I påvente av sikrere forskningsresultater kan man jo spare penger, for billige er masai-skoene ikke. Prisen – om lag 2000 kroner ifølge bladet Shape-Up» – ligger absolutt ikke innenfor husholdningsbudsjettet til en masai-familie.

– Går noe av fortjenesten tilbake til masaiene?

– Vi har etablert en stiftelse som er i ferd med å starte opp fire prosjekter blant masaiene i Kenya, sier Michael Garcon.

Han sier at man «etter en grundig vurdering» er kommet fram til at tilgang til rent vann er et av de viktigste behovene, og stiftelsen er nå i ferd med å starte vannpumpeprosjekter i fire ulike områder.

«UNG i en urettferdig verden»

Bistandsaktuelts tema-avis for 10. klasse og videregående skole kan bestilles i klassesett fra adr-ba@norad.no eller 22 24 20 59. Gratis forsendelse. Nå i revidert 2. opplag.